

A SZABADSÁG ÚTJÁN

943.9
Sz 10

KOMÁROM MEGYE FELSZABADULÁSÁNAK
E S E M É N Y N A P T Á R A

A
SZABADSÁG ÚTJÁN

**KOMÁROM MEGYE FELSZABADULÁSÁNAK
E S E M É N Y N A P T Á R A**

TATABÁNYA
1984

Felszabadulásunk 40. évfordulója tiszteletére
kiadja a
József Attila Megyei Könyvtár és
a Magyar Úttörők Szövetségének Komárom megyei Elnöksége

Összeállította:

Kovács Emil

Második átdolgozott és bővített kiadás.

A címlapon Oroszlány város felszabadulási emlékműve,
Ungváry Lajos Kossuth-díjas szobrászművész alkotása.
Fotó: Lajos László

Felelős kiadó: Koger Tamás. Készült a
József Attila Megyei Könyvtár rotaüzemében,
450 példányban, 6 A/5 iv terjedelemben. - Kiad. eng. sz. 461/1969.
TbMK 84164.

B E V E Z E T Ő

mondatokat írni egy kronológia elé talán nem is kellene. Az események önmagukért beszélnek. Mégis, mert kicsit rendhagyó ez az eseménynaptár, álljon itt e néhány sor: megjelölni okát, célját, s talán hasznát is az összeállításnak.

Felszabadulásunk történetét számos szép, alapos és gondos munka taglalta és dolgozta fel az apró részletekig. A megyénkben lejátszódott legfontosabb történéseket gyűjtöttük ki és össze ezekből, s más forrásokból. Rögzíteni kívántuk az eseményeket egy összeállításban, hogy könnyen hozzáférhető segítségül szolgálhasson azoknak, akik alamilyen módon az évforduló méltó megünneplésének tennivalóival foglalkoznak, s hogy akik benne éltek az események sodrában szilárdan tudják kötni emlékeiket a felsorakoztatott tényekhez.

Mindehhez azonban elegendő lett volna, ha pusztán csak az eseményeket sorjáztatjuk napi rendjükben egymás után. De vannak, akiknek nem emlék, hanem törénelem már tanulandó anyag mindaz, ami 25 éve történt hazánk, megyénk tájain. Rájuk is gondolva oldottuk fel a kronológia szigorú, műfaji rendjét. A korabeli forrásanyagok, dokumentumok, visszaemlékezések, bővebb magyarázatok közbeiktatásával az adatok mögött a történések jellegét, a rettenetes robaju idők hangulatát, s a benne cselekvő ember tetteit kívántuk megvillantani. Szemelvényeink ennek megfelelően hol magyaráznak, hol felelnek, hol a tételnek ellene szólva az új születését mutatják fel.

Tisztelegni és szolgálni kívántunk, mi a József Attila Megyei Könyvtár és a Magyar Uttörők Szövetségének Megyei Elnöksége, e kiadványunkkal felszabadulásunk 40. évfordulóján. Az első kiadás óta eltelt években számos új mű jelent meg tárgyunkban, vagy azt érintően. Újabb dokumentumok, újabb források kerültek a kutatók figyelmének fókuszába. A folyamatok általános elvi áttekintése és értékelése ezáltal kitágult, a részletek pontosságával viszont gazdagodott a történeti hitelesség, összeállításunkat ezeknek a kutatásoknak eredményeivel bővítettük ki. A forrásjegyzékünkben mindezeket az újabb műveket feltüntettük, hogy egyrészt az érdeklődők teljes mélységében tanulmányozhassák a történéseket, másrészt, hogy ha uttörőink elindulnak "A szabadság lángja" nyomán, akkor fogódzó és iránytű lehessen számukra az egész kiadvány. Szeretnénk, ha minden olvasónk, különösen megyénk uttörői és vezető pedagógusaik - akikhez elsősorban szól összeállításunk - az évforduló megünneplése során eredménnyel tudnák használni munkánkat.

S volt még egy szándékunk: e kiadványunkkal, a megyénkben lezajlott események megörökítésével szerény emléket kívántunk állítani azoknak, akik itt a Vértes és Gerecse tájain emberfeletti harcokban hozták magukkal a tavaszt, azoknak, akik hófödte tájainkon értünk áldozva nem érhatték meg azt a márciust.

A kiadók

I.

E L Ő Z M É N Y E K

1944. szeptember 5. /kedd/

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága utasítja Malinovszkij marsallt, a 2. Ukrán Front parancsnokát, hogy az arcvonalának középső szakaszán előnyomuló két hadseregével forduljon északnak, keljen át a Déli-Kárpátokon és Nagyszeben-Kolozsvár irányába mért csapással nyújtson segítséget a jobb szárnyon harcoló másik két hadseregének a Keleti-Kárpátok leküzdéséhez. Egyidejűleg a bal szárnyon az 53. hadsereg, alárendeltségében a 18. harckocsihadtesttel, forduljon északnyugatnak és jusson ki Brad, Lugos vonalába.

1944. szeptember 23. /szombat/
2 óra

A támadás megindul.

10 óra

A 170. harckocsidandár 3. csapásmérő rohamezredének alegységei magyar földre léptek a Battonya délkeleti szegélyén húzóó erdőcske területén.

"1944 őszén, hogy mikor, a napra már nem emlékszem pontosan...Battonya délkeleti szegélyén tartózkodtam, a /mai Szabadság utca végénél, s az ugynevezett nagy battonyai nagy gulyalegelőn keresztül láttam egy szovjet katonát a kukoricásból kijönni, mely körülbelül egy kilométer távolságban volt a legelő tulsó oldalán, és talpon állva /nem kuszva - a szerk./ bejött. Odajött hozzánk, már akkor összeszegeyültünk tizen, tizenöten kíváncsiak, főleg nők voltak ott többen, hát beszélünk is, hogy mit kellene ajándékot adni néki. Így Ujvári Mátyásné hozott egy pakli nyolcas dohánnyt, avval kínáltuk meg. Majd két másik szovjet katona is bejött oda, ott beszéltek... Bejöttek a Szabadság utcán végig, bejöttek a Dózsa utcába, ott találta egy italboltot, megkóstolták a magyar italt, aztán visszamentek nótaszóval, jókedvvel. Majd utána két-három napra jött be a főhadsereg. Véleményem szerint ez a három szovjet katona - hogy kik voltak, nem tudom, a legelső egy magas, szőke ember volt, ez jött először Battonyára - gondolom, felderítő lehetett. /II.41 - 13-14./

ANTYIPOV, Pjotr Fjodorovics gárda főhadnagy, az 53. hadsereg 3. csapásmérő rohamezred 30. zászlóaljának parancsnoka. 1944. szeptember 24-én elsőként hatolt be Battonya helységbe. A Szovjetunió Hőse, két Lenin-rend, három Vörös Zászló és egy Vörös Csillag Érdemrend tulajdonosa, jelenleg altábornagy.

BUGANOV, Gadzsi Oszmanovics százados a fenti rohamezred 1. rohamzászlóaljának parancsnoka. 1944. szeptember 23-án lépték át a magyar-román határt, és az ezred más egységeivel részt vettek a Battonyáért vívott harcokban. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend és a Vörös Zászló Érdemrend birtokosa. Ezredesként szerelt le, jelenleg az egyik harkovi főiskolán a filozófiai tudományok kandidátusaként tanít.

KIVA, Filipp Gyenyiszovics főhadnagy, a rohamezred 26. rohamzászlóaljának parancsnoka. Alakulatának élén 1944. szeptember 23-án az elsők között lépett Magyarország földjére. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, a Vörös Zászló Érdemrend, valamint a Magyar Népköztársaság Vörös Csillag Érdemrendjének kitüntetettje. /L.: II.40 - 69-71./

Megkezdődött a 194 napig tartó Küzdelem Magyarország felszabadításáért.

194 4. október 6. /péntek/

A szovjet csapatok megkezdik hazánk területén általános támadásukat.

A felszabadító harcokat három szakaszban vívták meg. "Az első szakaszban, amelyet debreceni hadművelet néven ismer a hadtörténelem, a 2. Ukrán Front súlyos csapást mért a "Dél" hadseregcsoporthoz erőire." /II.40 - 21. A debreceni nagy páncélos csatával egyidejűleg "...a front bal szárnya: a 46. hadsereg Szegedtől Délre átkelt a Tiszán...", lövészhadosztályainak zöme északi irányba tört előre a Tisza-Duna közén. /II.48 - 8./

1944. október 29-én kezdődött el a felszabadító harcok második szakasza, a budapesti hadművelet, melyben a 2. Ukrán Front csapatai 1945. február 13-ig megtisztították az ellenségtől a Duna-Tisza közét és Észak-Magyarországot, a 3. Ukrán Front erői pedig a Dunántul jelentős résztét, majd a két front közösen körülfárta és felszámolta a budapesti csoportosítást, egyidejűleg visszaverve a németek ismételt felmentési kísérleteit.

A harmadik szakasz 1945. február 17-től április 4-ig tartott. Ennek keretében - a balatoni védelmi hadművelet során - a 3. Ukrán Front csapatai kudarcba fullasztották a németek utolsó magyarországi támadó vállalkozását, majd a bécsi támadó hadművelet első periódusában a 2. Ukrán Fronttal együttműködve befejezték hazánk felszabadítását." /II.40 - 21-22./

1944. október 29. /vasárnap/
14.00 óra

A Duna-Tisza közén megindult a 2. Ukrán Front 46. hadseregének budapesti támadó hadművelete. Ez a támadás azonban Budapeستtől dél-keletre elakadt, a hadseregnek nem sikerült menetből elfoglalnia a fővárost.

1944. november 5. /vasárnap/

A Vörös Hadsereg Legfelsőbb Főparancsnoksága kiadja a Budapest elfoglalására kidolgozott új haditervét. Ennek értelmében az arctámadás további erőltetése helyett be kell keríteni és így szétzuzni a fasiszta és magyar haderők budapesti csoportosítását. "A hadműveletek sulya ez esetben továbbra is a 2. Ukrán Frontra hárul." /II.48 - 19./

1944. november 15. /szerda/

A 2. Ukrán Front parancsot kap, hogy "... a bal szárnyával, a 46. hadsereggel, készüljön fel a budapesti ellenséges csoportosítás nyugati irányu átkarolására". Keljen át a Dunán, nyugatról I -itse be Budapestet, alakítsa ki a bekerítés belső arcvonalát. - Ugyanakkor a 3. Ukrán Front arra kap parancsot, hogy hozza létre a bekerítés külső /a belsőt fedező/ arcvonalát. /II.48 - 25./

1944. november 21. /szerda/
éjjel

A 46. hadsereg elfoglalja a Csepel szigetet, és felkészül az átkelésre a Duna fő ágán.

1944. december 7. /csütörtök/

A hadsereg a 4-től tartó, folyóátkeléssel együttes, kemény harcokban elérte az un. Margit-vonalat annak Velencei-tó-Duna közötti szakaszán.

1944. december 9. /szombat/

A 3. Ukrán Front hadseregei - miután Mohács térségében napokig tartó sulyos hídfőharcokat vívtak - átkeltek a Dunán és elérték a Margit-vonalat. A Front jobb szárnyát alkotó 4. gárdahadsereg a Balaton - Velencei-tó között állt szemben a német-magyar fasisztákkal.

MARGIT-VONAL: A német hadvezetés védelmi rendszere, mely a Bükk, Mátra, Cserhát, Budai-hegység, Vértes, a Balaton déli partja és a Dráva között épült ki. Legerősebb szakasza a Budapest - Velencei-tó - Balaton közötti térségben húzódtott, mélysége 20-35 km volt, és három védőövből /az elsőt lövészerőkkel, a második és harmadikban páncélos csapatokkal, tüzérséggel, reteszállásokkal, harckocsiakadályokkal/ állt. Kiépítésével az volt a célja a német hadvezetésnek, hogy hazánk területét tartós védelemre alkalmassá tegyék.

1944. december 12. /kedd/

A Vörös Hadsereg főparancsnoksága kiadja 220 280. sz. direktíváját, melyben megszabja a 2. és 3. ;kran Front további közös harctevékenységét.

A főparancsnokság "... elrendelte, hogy a 2 Ukrán Front Sahy körzetéből mérjen csapást Szógyén irányában, s miután E s z t e r g o m - N e s z m é l y szakaszon kijutott a Duna északi partjára, akadályozza meg az ellenség északnyugati irányu visszavonulását... A 3. Ukrán Front azt a feladatot kapta, hogy a Velencei-tó körzetéből Bicske irányában mérjen csapást, az Esztergom-Neszemly szakaszon érje el a Duna déli partját, és vágja el az ellenség nyugati irányu visszavonulási útját..." (I. 14-159/

"... a hadművelet sulya áthelyeződött a 3. Ukrán Front sávjába. A 2. Ukrán Front, mely a tiszántuli hadműveletben és a budapesti hadművelet első szakaszában a főszerepet játszotta, feladatát lényegében megoldotta. A következőkben meg kellett törni a németek ellenállását a fővárostól nyugatra, hogy a bekerítést be lehessen fejezni.

Ez megkövetelte, hogy a 3. Ultrán Front előzőleg meghatározott feladatalt módosítsák, főcsapásának irányát megváltoztassák, északra helyezték át. Ezért a főparancsnokság a 46. hadsereget és a 2. gárda gépesített hadtestet a 2. Ukrán Front állományából a 3. Ukrán Front alárendeltségébe utalta." /II.43 - 215/

"Valamennyi község vezetőjegyzőjének és körjegyzőjének a vármegye területén!

A nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom falragaszok útján felhívást intéz a magyar férfiakhoz, hogy jelentkezzenek önkéntes katonai szolgálatra... Felhivom tehát címet, hogy a Nyilaskeresztes Párttól kapott tájékoztatás szerint a jelentkező személyek névjegyzékét készítse el és a megadott címre továbbítsa. Figyelemmel a torborzással kapcsolatos fontos honvédelmi érdekre, ezen rendeletem végrehajtására különös súly helyezendő. Esztergom, 1944. december 12. Rehák főispán." /15/

1944. december 13. /szerda/

"A jelenlegi rendkívüli viszonyok következtében szükségessé vált központosított anyagkészletek, valamint az állatállomány azon részi éne*, amely a vármegye lakosságának elsőrendű szükségletét meghaladja biztonságosabb területre való elhelyezése."

A hadművelleti kormánybiztos a végrehajtást elrendeli, amivel a Közellátási Felügyelőség vezetőjét bízva meg, utasítva, hogy "...amennyiben támogatásra volna szüksége, úgy forduljon a magyar és német katonai parancsnoksághoz... Esztergom, 1944. december 13. Rehák Gyula, Esztergom vármegye Főispánja mint Hadművelleti Kormánybiztos." /16/

1944. december 14. /csütörtök/

A megye területére rögtönbíraskodást rendelnek el. A statáriális eljárás bevezetését kidoboltatják, ill. 65 db plakát kizorgasztásával teszik közhírré. A plakátokból 10 db-ot a hivatalszolgák, 55 db-ot pedig a hirdető vállalat útján helyeznek el a házfalakon.

Tolbuchln marsall, a 3. Ukrán Front parancsnoka kiadja a 939. sz. parancsát.

TOLBUCHIN, Fjodor Ivanovics 1894. június 16-án született. 1914-től, az első világháború kitörésétől, katona. A polgárháborúban tanusított személyes bátorságáért a Vörös Zászló Érdemrenddel tüntették ki. 1938-ban lett az SZKP tagja. A Nagy Honvédő Háborúban fronttörzs főnök- majd hadseregarancsnokként harcolt. Az 57. hadsereg élén részt vett a sztalingrádi csatában. 1943-tól frontparancsnok. A 3. Ukrán Front vezetését 1944 májusától látta el egészen a győzelemig. A marsalli címet 1944-ben kapta meg. A háború után magas parancsnoki beosztásokat töltött be. 1949. október 17-én halt meg. Hamvait Moszkvában a

Kreml falában helyezték el. - A Szovjetunió Hőse, számos magas kitüntetés - köztük a Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozatának is - a tulajdonosa. A Szovjetunióban egy gépesített lövészadosztály és egy tüzértiszti főiskola viseli nevét. Bulgáriában várost neveztek el róla. /L.: II.40 - 36/

1944. december 19. /kedd/

Tolbuchin marsall kiadja a 953. sz. parancsát, mely szerint "... a frontnak két irányban kellett a német védelmet, a Margit-vonal bal szárnyát áttörnie. Ez lehetővé tette, hogy a hadseregek a legrövidebb uton kialakítsák a bekerítés belső és külső arcvonalát." /II.48-80/

A 3. Ukrán Front hadseregei - Budapesttől a Velencei-tóig a 46. hadsereg /a jobb szárny/, a Velencei-tó és a Balaton között a 4. gárdahadsereg /a bal szárny/, - felkészültek a parancsok végrehajtására.

1944. december 20. /szerda/

8 óra 15 perc

A 4. gárdahadsereg támadási sávjában megkezdődött és 65 percig tartott a tüzérségi előkészítés. A 7 km-es áttörési szakasz német védőállásaira 7,5 ezer tonna lövedék zúdult. Az ezt követő. Dunaalmás általános irányban meginduló támadásnak az volt a célja, hogy a gárdahadsereg a községet elérve nyugatnak forduljon és alakítsa ki a Budapestet bekerítő frontszakasz külső arcvonalát.

9 óra 20 perc

A 46. hadsereg bal szárnya 8 kilométeres áttörési szakaszon, 35 perces tüzérségi előkészítés után megindította támadását.

A hadsereg jobb szárnya december 23-ig védelemben maradt, s csak ekkor kapcsolódott be a támadásba. A hadműveleti terv szerint a hadseregnek Bicske elfoglalása után két irányban kellett támadnia: egyik szárnyával keletnek fordulva bezárni a Budapest körüli gyűrűt, másik szárnyával északi irányban kellett továbbhaladnia, hogy Esztergomnál felvegye az érintkezést a Duna tulpártján odaérkező 2. Ukrán Front egységeivel.

Ugyanezekben a percekben kezdte meg Budapestről északra támadását a 2. Ukrán Front is azzal a céllal, hogy a német védelem áttörése után délnek fordulva Esztergomnál találkozzon a 3. Ukrán Front 46. hadseregével, és ezzel teljessé tegyék Budapest körülzárását.

"Az I. honvéd hadtestparancsnokság parancsa a tömeges katonaszökevények megakadályozására.

1944. december 20.

Tudomásra jutott, hogy a 2. hadsereg működési területén sok katonaszökevénynek tekinthető egyén bujkál.

A hozzám beérkezett jelentések szerint eme szökevények egy része polgári ruhát öltve, a falvakban tartózkodik.

Utasítsa a területén lévő összes csendőr, rendőr és egyéb karhatalmi alakulatokat, a polgári közigazgatási szerveket, valamint a kerületnek alárendelt összes katonai szervezet és hatóságokat, hogy a szökevények felkutatását és előállítását a legnagyobb eréllyel és gondoskodással végezzék el.

Az érintett kerületi parancsnokságok gondoskodjanak a felkutatott szökevények gyűjtéséről és a 2. honvéd kerületi parancsnokság hadbírósa elé /Komárom/ való állításukról, ahol a legkíméletlenebb, illetve legszigorubb büntetés kiszabását követelem." /3 - 114-115/

1944. december 21. /csütörtök/

Debrecenben összeült 230 küldött részvételével az Ideiglenes Nemzetgyűlés.

1944. december 22. /péntek/

Az Ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztja a 12 tagú Ideiglenes Kormányt, amely még aznap betérjeszti a Függetlenségi Frontéval megegyező programját.

1944. december 23. /csütörtök/

Bicskétől keletre a szovjet csapatok átvágják a Budapest-bécsi utvonalat.

A német hadvezetés már csak Dorogon keresztül tud kapcsolatot tartani a Budapestben lévő erőivel.

"Hitler elégedetlen a "Dél" hadseregcsoport vezetésével, ezért Friesnert leváltotta, és helyette Wöhler tábornokot, Fretter-Pico helyébe pedig Herman Balck páncélos tábornokot nevezte ki. Wöhler és Balck december 23-án vette át a parancsnokságot Fretter-Pico T a t á n lévő harcálláspontján.

Az események alakulását a vezetésben bekövetkezett személyi változások sem tudták befolyásolni." /II. 43 - 221/
Az Ideiglenes Kormány fegyverszünetet kér a Szovjetuniótól.

II.

A SZOVJET CSAPATOK HADMŰVELETEI
BUDAPESTÉRT

II/A.

A 3. UKRÁN FRONT HARCAI KOMAROM MEGYE TERÜLETÉN
A BUDAPEST BEKERITÉSÉÉRT FOLYTATOTT TÁMADÁS IDEJÉN
/1944. XII. 24. - 1944. XII. 31./

1944. december 24. /vasárnap/

Derült, hideg idő, a fagy hatására javult az utak állapota.

6.00 óra

A 18. hadtest 110. dandára délkeleti irányból megkezdí támadását Bicske ellen.

7.00 óra

Délről harcba lép a 32. dandár, nyugatról pedig a 181. dandár rohamozza a községet.

10.00 óra

A dandárok birtokba vették a község központját. Ugyanakkor a 170 dandár rohammal bevette Óbarokot, majd északnyugatról megrohmozta Bicskét. Az összpontosított támadás eredményeként a kora délutáni órákra Bicskét teljesen megtisztították az ellenségtől.

Éjjel

"A 181. dandár Zsámbéktól nyugatra Szomor irányába támadott. Az éjjeli órákban átlépte Komárom megye határát, majd szétverte az ellenség utóvédjét." /II.50 - 427-428/

A 3. Ukrán Front 1944. decemberében megyénk területén harcoló magasabb egységei és azok állománya:

A 46. hadsereg: a 10. gárda lövészhadtest /a 180. lövész-, a 109. és az 59. gárda-lövészadosztály/, a 23. lövészhadtest, a 37. lövészhadtest /a 316., 320. lövész-, a 108. és az 59. gárda-lövészadosztály/. Hadseregparancsnok: Iván Tyimofejevics SLEMIN altábornagy. /L.: II.40 - 50/ - A hadsereg támadási sávjában a gyors, csapásmérő csoport feladatát a 18. harckocsihadtest /a 110., a 170. és a 181. harckocsi -, valamint a 32. gépesített dandár/ kapta. Harceszközük: 227 harckocsi és rohamlöveg, valamint 3 páncéltörő tüzérezred 120-150 löveggel. Hadtestparancsnok Pjotr Dmitrijevics GOVORUNYENKO altábornagy. /L.: 11.40 - 77/ A 170. harckocsidandár parancsnoka: Nyikoláj Csunyihin ezredes.

A 4. gárdahadsereg: a 31., a 20., a 21., a 135. gárda-lövészhadtest; tartalék a 68. lövészhadtest, a 7. gárda-gépesített hadtest és az 1. gárda-megerősített körlet. Hadseregparancsnok Georgij Fjodorovics ZAHAROV hadseregtábornok. - A gyorscsoport feladatát a frontparancsnok tartalékban lévő 5. gárda-lovashadtest /3 lovashadosztály, 4 harckocsiezred/ látta el.

A légi biztosítást a frontnak alárendelt 17. légi hadsereg 9. vegyes csatarepülőhadtestének 189. csatarepülő-, 194., 288. vadászrepülő-, 244. bombázórepülő-, 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztálya, valamint a 2. és a 39. önálló felderítő ezrede végezte. /L.: 11.48 - 80-81/

A 170. harckocsidandár, mely a támadó erők bal szárnyát biztosította, elfoglalta Mányt és megközelítette S á r i s á p o t .

1944. december 25. /hétfő - Karácsony/
4.00 - 6.00 óra

A 181. harckocsidandár elfoglalja S z o m o r és D á g községeket.

11.00 - 13.00 óra

A 170. harckocsidandár Szomoron keresztül haladva elfoglalja S á r i s á p o t és T o k o d o t .

"Karácsony napján három partizán a falun átvezető patak vizében elrejtett német telefonkábeleket vágta ezét, amikor három szovjet felderítő talált rájuk.

- Partizánok - estek a nyakukba a szovjet katonák - Hallottuk, hírüket. Maguk nagyszerű emberek.

Aznap délután a szovjet hadsereg a magyar partizánosztaggal együtt vonult be az ünneplő Sárísápra.

- Ez kis Moszkva. Ha sok ilyen falu volna Magyarországon, könnyű lenne a harcunk! - mondta a falusiaknak a bevonuláskor a szovjet parancsnok.

Sárísáp így szabadult fel - első ízben!" /31/

Tovább tartott a tiszta napos idő. A hőmérő -5 fokot mutatott, de az ég tiszta, az idő szép napos volt.

"Azon a karácsonyon olyan volt a falu, mint egy nagy temető. Utcákon, árkokban halottak, s aztán három hónapig mennyi sirt kellett itt megásni?! Mert három hónapig állt itt a front. A faluban élelmiszer- és lőszerraktárak voltak. A német repülőket megjelentek néha és bombázták a falut.

A falu lakói is harcoltak a szabadságukért. Az arcvonal Leányvár és Csolnok között a ligeterdő szélén volt. A leányvári emberek ásták a futóárkokat és fedezékeket. Farkaszemet néztek a németekkel, s ha szükség volt rá, a fegyvertől sem riadtak vi. sza.

Az egyik géppuskafészek mellett ásta a futóárkot Zorics János. A géppuskának valamiért hátra kellett mennie. Egyedül maradt c géppuskánál Zorics bácsi. Amikor meglátta, hogy jönnek c németek, nerr. szaladt el, hanem megfogta a géppuskát és tüzelt rájuk. Pedig régen nerr. fogott már puskát, még az első világháboruban." /24 - L, még a II. 44 Sárísápra vonatkozó közléseit./

16.00 óra

A 181. harcoksidandár - megerősítve a 32. dandárral - körülveszi Dorogot és déli irányból rohamra indul.

A 170. harcoksidandár főerőit előrevonva keletről és délnyugatról megrohamozza Tátot.

18.00 óra

A 181. dandár elfoglalta D o r o g o t .

A 170. dandár birtokba vette T á t községet és elérte a Dunát, elvágta az Esztergom és Komárom közötti vasutvonalat és országotat.

A kesztölci kommunisták, kiszabadulva a csendőrség három hetes fogásából, a Pilis hegy barlangjaiba menekültek a további üldöztetések elől.

"Itt éltek a barlangban és éjszakánként ment be egy-két ember a faluba, hogy élelmet vigyenek ki... Várták a felszabadító csapatokat a kesztölci bujdosók. S karácsony azombatján jöttek ia Leányvár felől. Egy páran már előjöttek a barlangból, hogy oaaládjuk körében ünnepeljék meg karácsony estéjét. Szép karácsony eate volt. Nem a karácsonyfákban éa nem ia a csillagaszórókban gyönyörködtek, hanem a fegyverek zaját hallgatták szívdobogva, melyek azt hirdették, hogy nem kell többet bujdosni, nem kell rettegni a csendőrszuronyoktól. Este volt, a már a házak között ropogtak a fegyverek. Egy keasztölci ember nem maradhatott már, lövöldözni kezdett. Amikor a szovjet katonák elfogták, partizánnak vallotta magát, s Karékhoz vezette a katonákat. Együtt mentek ki a barlangba. Mikor a barlanglakók meglátták a szovjet katonákat, elkezdték énekelni az Internaoionálét éa előjöttek a föld alól a föld rabjai, az éhes proletárok." /25 - L. még a II. 44 Kesztölcre vonatkozó adatait./

Éjjel.

A német csapatok zöme már 24-én éjjel elhagyta Esztergomot - a magyar alakulatok többsége pedig ezen az éjszakán vonult ki onnan.

A 3. Ukrán Front bal szárnyán támadó 4. gárdahadsereg 31. lövészhadteste az 5. gárda-lovashadtesttel együttműködve ekkor lépte át Komárom megye határát, és Majkpuszta. Várgesztes, Vértessomló elfoglalása után a Környe-Oroszlány közötti terepszakaszon harcolt. Ugyanakkor "... a lovashadtest egy dandára /a szári vasutállomás elfoglalása után/ átlépte a megye határát, majd 12 órára Felsőgallát birtokba véve tovább nyomult előre Tatabánya, Bánhida felé". /II.50 - 429/

"A 31. lövészhadtest 34. gárda-lövészadosztálya a nap folyamán benyomult Tatabányára, s előrevetett osztagai elérték a Bánhida K-i széle, Vértesszöllős K-i széle vonalat, s elfoglalták a Tatabányától északra emelkedő Nyugat-Gerecse magaslatait." /II.48 - 103/

Tatabányát "Először december 25-én foglalták el a 4. gárdahadsereg csapatai. Az arcvonalt az új autót mellett és a hegyoldalban húzódott. A Turul-émlékmű környéke a peremvonal része volt. Az első vonal a Vértess felé Bánhidán át folytatódott. A templomtól 350 méterre keletre barikád állottra tatabányai felén a szovjet egységek, nyugati oldalán pedig a német alakulatok tartózkodtak. Ez az állapot december 25-től január 30-ig állt fenn. Ekkor megvál-

tozott az arcvonal helyzete, mert a szovjet parancsnokság ezt a kiszögélést megszüntette és csapatait Szár községig vonta vissza." /II.37 - 226-227/

"1944. december 25.

Magyarországon Budapeستől délnyugatra és nyugatra csapataink folytatták sikeres támadásukat. Elfoglalva Bicske városát, a szovjet lövész és harcokszizó alakulatok észak felé mérték csapást az ellenségre. Lendületesen haladva előre, csapataink elfoglalták Tinnye és Leányvár vasutállomását. Ezzel átvágták a Budapeستől nyugat felé vezető utolsó vasutvonalat. Az ellenfél elkecsereedett ellentámadásokkal harcoksi, rohamlöveg és gépesített gyalogság bevetésével igyekezett visszavetni a szovjet alakulatokat a vasutvonalától. A hitleristák minden ellentámadása azonban csődöt mondott. Harcolva nyomultak előre a szovjet csapatok, és elfoglalták az Esztergom városától 10 km-re fekvő Csolnok helységet...

A magyar fővárostól nyugatra és délnyugatra folyó harcok során a szovjet katonák önfeláldozó hősiességet tanúsítanak. Kiszlicsenko gárdaalhadnagy szakasza felkeseredett kézitűsében 40 hitleristát pusztított el, és 15-öt foglyul ejtett. Szolonko, Liszija és Martinov katonák behatoltak az ellenséges lövészárkokba, 13 németet megsemmisítettek, és 15-öt foglyul ejtettek. Szkomorohov gárdatizedes és Petrin gárdista páncéltörő, visszaverve az ellenséges ellentámadást, 4 német harcoksit gyújtottak fel. Komovics törzsőrmester lövegparancsnok 2 ellenséges harcoksit lőtt szét. Makarenko géppuskás jól irányított lövésekkel elpusztított egy hitlerista csoportot. Amikor kifogytak a töltényei, a bátor harcos gránátokkal folytatta a küzdelmet, és további 10 német katonát és tisztet semmisített meg. Szmirnov főhadnagy egy nap alatt 2 német ellenséges repülőgépet lőtt le. Szkomorohov repülő 2 nap alatt 4 ellenséges repülőgépet lőtt le. /3 - 64/

Himmler, az SS birodalmi főparancsnok, táviratot küldött Herbert Ottó Gille SS obergruppenführerhez /tábornok/, a IV. SS páncélos hadtest parancsnokához:

"A Führer elrendelte, hogy Ön hadtestével Budapestre felmentő lökést vezessen, mivel Ön, aki maga többször is be volt kerítve, a körülrzárt kötelékek sorsa iránt a legnagyobb megértéssel viseltetik és az ön hadteste a keleti fronton a legjobban bevált. A Führer elvárja öntől, és hadtestétől, hogy Budapestet felmentse és én is elvárom öntől, hogy ne okozzon nekem csalódást." /II.37 - 223/

1944. december 26. /kedd - Karácsony/
01.00 óra

A 181. és a 32. harckocsi- ill. gépesített dandár elfoglalja Esztergom - táborn és 4.00 órára eléri Esztergom déli szélét.

7.30 óra

A visszavonuló ellenséges csapatok felrobbantják a Duna hidat.

A két szovjet dandár, miután erősítései beérkeztek, kelet felé megkerüli a várost, majd kelet-délkelet irányból megrohmozza.

5 órás nehéz harc után

"jelentették Tolbuchin marsallnak, hogy a városban minden ellenállás megszűnt". /II.50 - 430/ Esztergom fel szabadult.

A 2. Ukrán Front 6. gárda-harckocsiszerede és a 7. gárdahadsereg magasabbegységei Esztergomtól északra elérték a Dunát és "... találkoztak a 3. Ukrán Frontnak azokkal a csapataival, amelyek e napon érkeztek Esztergom körzetébe. Ezzel bezárult a gyűrű a budapesti ellenséges csoportosítás körül". /II.39 - 145-146/

"A legrégebb magyar város, a történelmi emlékekben gazdag Esztergom a második világháborúban új nevezetességgel gyarapodott: az a sok erőfeszítés, amelyet a 2. és 3. Ukrán Front csapatai kifejtettek november eleje óta Budapest teljes Körülzárása érdekében, itt, ebben a városban érte el célját." /II.37 - 222-223/

"... akkor szinte jelképesen a békét hozta nekünk a felszabadító Vörös Hadsereg. Van és lesz is még Esztergom történelmének olyan dátuma, amelyre emlékezni kell, de az kétségtelen, hogy 1944. december 25-e Nagykarácsony napja mindég eszébe fog jutni. A karácsonyfa alatt a szent békére gondolva arra fog emlékezni, hogy a második nagy világháborúban ezen a napon itt lángolt legjobban a tűz és amikor a gyilkos tűz tovább vonult, az új élet, a megbékélés anyaga simogatva meg és köszöntötte fel ezt a várost." /18/

A 181. dandár körkörös védelmet épített ki Esztergom körül.

/Az összeállító megjegyzése: Itt és a későbbiekben még néhány helyen előfordul, hogy a tényközlések valamint a hozzájuk válogatott idézetek dátumai nem pontosan fedik egymást. Mostani kiadásunkban az első megjelenés - 1969 - óta publikált legújabb kutatások eredményeit közöljük - az eltérést ez okozza. Ugy véljük, hogy ez érdemben nem

befolyásolja a visszaemlékezések, egyéb dokumentumok értékét, használhatóságát, hiszen ezeknek - mint irtuk is - nem a napra pontos tényközlés, hanem a kor életviszonyainak, hangulatának felidézése a célja./

11.00 óra

A 170. harckocsidandárnak a reggeli órákban Tátról indított támadása elérte Nyergesujfalut, ahol erős ellenállásba ütközött. A dandár "Főerőivel délről megkerülte a települést, majd elkeseredett utcai harcok után a védekező csapatokat a Dunához szoritotta..." /II.50 - 430/

16.00 óra

N y e r g e s u j f a l u felszabadult.

"Az időjárás mind zordabbá vált. A hőmérséklet -10 fokra süllyedt. Változó felhőzet mellett az alacsonyabb helyeken köd volt." /10 - 10/

Az 5. gárda-lovashadtest egy dandára elérte K e c s k é d és K ö r n y e déli szélét.

Bánhidán a 31. gárda-lövészhadtest bal szárnyán támadó 34. gárda-lövészhadosztály elakadt a "Pape" német páncélos-hadosztálycsoport szivós ellenállásán.

"1944 karácsonyának második napján, déltájban az addig néptelen utcákat szovjet katonák és a helybeli lakosok lepték el. Az emberek többsége boldogan tekintett a helyzetet szimbolikusan is kifejező napsütéses égre és hálával a felszabadító katonákra. Mások bizonytalanul mérlegelték a vihar utáni csendet. Mi lesz most?" /13-156/

"A felszabadító csapatok parancsnoka, Csekalin őrnagy, minden segítséget megadott a bányatelep vezetésére alakult ötös tanács és hetes bizottság számára. A kommunisták, bár Tatabányán keresztül huzódott a front, azonnal megkezdték a munkát: a bányák üzembe állítását, az éhező népről, való gondoskodást, a közbiztonság helyreállítását." /1 - 81/

"... Tata, a Gerecse vidéken lefolyt leghevesebb csaták kiindulópontja. A község neve először december 26-án tűnt fel a Szovjet Tájékoztatási Iroda hadijelentéseiben. A szovjet csapatok karácsonykor a vasútállomás környékét foglalták el. Erről az arcvonalszakaszról indult a 4. SS páncélosadosztály főcsapása 1945. január 1-én 22.30-kor." /II. 37 - 355./

1944. december 27. /szerda/

Továbbra is hideg az idő, napközben -10 fok volt. Változó a felhőzet, a reggeli köd miatt a látási lehetőségek korlátozottak.

4.00 óra

A 110. harckocsidandár 33 T 34-essel Szomor-Tinnye körzetéből támadást indít Tarján felé. Elfoglalják V é r t e s t o l n á t és T a r d o s b á n y á t . Elkeseredett harcot vív a dandár Agostyán előtt a Bocsájtó völgyben.

14.00 óra

Elfoglalják A g o s t y á n t , majd a beérkező 32. dandárral együtt tovább támadnak Tata-tóváros irányába.

Ugyanakkor a 80. gárda-lövészadosztály is fokozta támadását Tata-tóváros irányába. Heves harcok dultak a Vértesszőllős nyugati széle - Tóvároskert DK-i széle - Baj község - Kender-hegy - Szomód vonalon.

A 4. gárda-lövészadosztály két ezrede a Dunaszentmiklós - Bikol puszta - Süttő vonalon harcolt. /L.: 11.50 - 105/

Az 5. gárda-lovashadtest felderítő osztagai Bokodnál állnak harcban az ellenséggel.

"Emlékezetül

1944. december 24-én két légbomba esett a községre, Tátra utca végén. 1944. dea. 27-én hajnalban jelent meg az első orosz kozdk járőr, Fő utca 30. az. házban. A községben ekkor már csak 12 német katonát volt. A ref. templom körül és a Kiss utca végén tüzharc keletkezett. Az orosz lovasok 4 fő veszteséggel az öregtői malomba huzódtak vissza. Az orosz haderő az Atalér vonalán foglalt tüzelőállást. Első vonaluk a jegyzőtag dombján és a faluföldek élén volt. A magyar lovashadosztály tábori őrsze a Fő u. 30 fi Pataky Pál ny. jegyző :/ házban volt..." /19/

5.00 óra

A 170. harckocsidandár Nyergesujfaluból kiindulva támadást indít Lábatlan - Süttő irányába.

10.30 óra

A dandár elfoglalja P i s z k é t és S ü t t ő t.

"A süttői vasútállomáson a dandár 3 vonatszerelvény javításra váró harcokocsit és páncélos járművet zsákmányolt. /51 harcokcsi, 18 páncélozott jármű és 25 gépkocsi/" /II. 50 - 431/

A terepviszonyok miatt a dandár csak a műuton és arcból támadhatta az ellenséget. A németek az összes hidat és átereszt felrobbantották.

15.00 óra

A dandár elérte Neszmélyt és Dunaalmásra szorította vissza a német csapatokat. Itt a frontvonal, ide-oda hullámozva ugyan, de megmerevedett.

Az 5. lovashadtest csapatai estig a Bokod - Kecskéd - Környe - Oroszlány vonalon állanak folyamatosan harcban.

Komáromból, a háboru ellenes, a baloldali gondolkozásu, a kommunista emberek börtönéül használt Csillag erődből "december 27-én indították utnak az utolsó csoportot Németországba. Asszonyok, siró gyerekek, budapesti partizánok, tatabányai bányászok vánszorogtak legyen-gülten az uton. Somlói János súlyos beteg volt. Goda János támogatta. Csomagját Telek István vitte..."

1944. december 28. csütörtök/

A hideg idő tovább tart, a hőmérséklet -6, -8 fok. Párás a levegő, a látási viszonyok rosszabbodnak, többször havazik.

Reggel.

A 170. harcokocsidandár egyszerre három irányból /keletről - délről - délnyugatról/ rohamozza meg Dunaalmást és elvágja a községet Tatával összekötő országutat.

A németek a település harcászati jelentősége - az almásfüzítői olajfinomító megtartása, a Budapest felmentésére már előkészített támadás, stb. - miatt erős körkörös védelmére rendezkedtek be. A harcok így 31-ig szakadatlanul folytak.

/L.: II.50 - 432/

A 110. és a 32. dandár Baj - Tóváros irányába támad, elfoglalják Bajt, és Kijutnak a Tóvárostól keletre húzódó vasutvonalig. Az év végéig itt is elkeseredett harcok folytak.

Az 5. gárda-lovashadtest továbbra is Környe - Kecskéd - Bokod körzetében rohamoz. Sikerül átvágnia a Bánhida - Kisbér vasutvonalat.

Az ideiglenes Nemzeti Kormány hadat üzen a fasiszta Németországnak.

"Az Ideiglenes Nemzeti Kormány kijelenti, hogy a háborút a Szovjetunió és szövetségesei oldalán, az ország összes erőforrásainak mozgósításával mindaddig folytatni fogja, míg a szövetséges hatalmak ki nem vívják a végső győzelmet Németország felett, mert csakis ez a győzelem biztosíthatja Magyarország függetlenségét. Egyben az Ideiglenes Nemzeti Kormány tudomására hozza a magyar népnek, hogy a fegyverszünet megkötése céljából a Szovjetunió, valamint a vele szövetséges hatalmak kormányaihoz fordult." /II.41 - 223/

Befutnak Komáromba a IV. SS páncéloshadtest vonatszerelvényei.

A 18. harckocsihadtest egységei a megye területén kívülre, tartalékba vonultak. A váltás, melynek során állásalkat, a felváltó 31. hadtest 80. és 4. lövészhadosztályai foglalták el, 29-én és 30-án fokozatosan történik meg.

A hadtest 170. dandára továbbra is az arcvonalban maradt.

A 3. Ukrán Front parancsnoka a 4. gárdahadseregnek azt a parancsot adta, hogy a 31. lövészhadtestével rendezkedjen be védelemre az elfoglalt terepszakaszon, zárja le a Budapest felé vezető utakat, és akadályozza meg a felmentési avagy kitörési kísérleteket.

1944. december 29. /péntek/

"... a lehelés tovább mérséklődött. A megismétlődő hóesésben csak helyi harcokra került sor." /II.50 - 433/

"A rendkívül makacs német ellenállás miatt... a szovjet 80. gárda-lövészadosztály ideiglenes védelembe ment át a Tatabányától keletre - Baj - Kender-hegy - Szomód vonalon." /II.48 - 105/

"A németek folytatták felderítésüket. Az ellencsapásra készülő /: német / csapatok megindulási állásainak biztosítására a beérkezett 3. SS páncélosadosztály egy ezredét a Neszmélytől és Dunaalmástól nyugatra lévő síkságon védelembe rendelték." /II.50 - 433/

A Gerecse-hegység:

"A környezetéből meredeken kiemelkedő, erdővel borított, gerincekkel és völgyekkel tagolt hegyvidék ideális védelmi terepszakasz. Valóságos bástya lehet a Duna déli partján, társával, a Vértessel együtt, egy nyugati irányból jövő támadással szemben. A 4. gárdahadsereg parancsnoka mindent elkövetett, hogy ez a természeti akadály feltétlenül része legyen a Budapest köré vont külső bekerítő gyűrűnek.

Ugy látszott, sikerül a terve, amikor 1944 decenberének utolsó napjaiban csapatai átvágták a Bicske - Tatabánya között futó műutat és a hegység nyugati peremén védőállást foglaltak. A bonyolult harci helyzet megkövetelte, hogy az a hadtest, amely a Gerecse vidékére kapta, körkörös védelemre rendezkedjék be. A budapesti német-magyar csoportosítás lehetséges menekülési utvonalai a hegység mellett vezettek el: a bécsi országuton a Duna déli partján és a tatabányai műuton a Gerecsét a Vértestől elválasztó horpadásban. Az egész hegységet egy hatalmas sündisznóállássá kezdték kiépíteni, melynek arcvonala nyugatra, északra és keletre nézett.

Az állásrendszer kiépítésére azonban nem maradt elég idő. Mindössze másfél nap telt el és máris oly nagy erejű támadás érte az itt védő 31. gárda-lövészadosztályt, hogy az nem tudta sikeresen felvenni a harcot a meglepetésszerűen kibontakozott német akcióval szemben." /II.37 - 226/

A 31. gárda-lövészadosztály parancsnoka BOBRUK, Szergej Alexejevics vezérőrnagy volt.

1944. december 30. /szombat/
20.30 óra

Guderian tábornok, a német szárazföldi csapatok főparancsnokságának vezérkari főnöke, jóváhagyja a "Konrád I." ellen-támadási tervet.

A terv célja a Budapesten bekerített német csapatoknak a lehető leggyorsabban segítséget nyújtani, s ennek érdeké-

ben Komárom délkeleti körzetéből mérni csapást a szovjet csapatokra. A terv szerint a támadás egyik ága Tata, Agostyán, Tarján majd tovább Gyermelyen, Szomoron keresztül ért volna ki Bicske előterébe; míg a másik támadási ág Bánhida, Alsógalla, Felsőgalla, Szár irányából jutott volna ki ebbe a körzetbe. Ugyanakkor Sütő, Piszke, Nyergesujfalu körzetében partraszálló desszant alakulatokkal a szovjet csapatok hátába akartak kerülni, hogy a budapest-bécsi műutat birtokbavéve bekerítést hozzanak létre, illetve a hegyeken keresztül harmadik irányból is Bicske felé törjenek. Itt a támadó ékek egyesülni szándékoztak, hogy koncentrált erejükkel el tudják érni Budaörsöt, s ezzel a bekerített fasiszta egységeket.

"December végén tehát a "Dél" hadseregcsoport minden törekvése arra irányult, hogy megakadályozza a szovjet csapatok további előnyomulását Komárom irányában. A város elvesztése esetén megszakadt volna az összeköttetés a Dunántulon lévő 6. hadsereg és a Dunától északra védekező 8. hadsereg között. Ezen kívül a hadműveletek folytatása szempontjából döntőnek tartották Almásfüzitő és Szőny körzetének megtartását, tekintve, hogy az ottani olajfinomítók voltak hivatottak a páncélos és gépesített csapatok üzemanyagát biztosítani..." /II.43 - 223/

1944. december 31. /vasárnap/

A szilveszteri vasárnapra virradó éjszakán egy szovjet harcsoport 15 T 34-es harckocsival megerősítve Neszmélytől kiindulva előnyomult a Dunaalmástól nyugatra lévő utkereszteződésig visszavetve e támadással mintegy 500-800 m-re a német védelmet.

Harcok folynak Környénél, valamint a Bánhida - Vértesszöllős közötti vasutvonal mentén Tóvárostól délkeletre.

A szovjet tüzérség lövi az almásfüzitői olajfinomítót.

A IV. SS páncélos hadtest /állományában a 3. Totenkopf és az 5. Wiking SS páncélos hadosztály/ "... december 30. és január 1 között Győrben és Komáromban kirakodtak, s még 1-én megindulási állást foglaltak el Ács - Tata - Felsőgalla körzetében. Kőzeledett Komáromhoz a Hollandiából átcsoportosított 711. gyalogoshadosztály is." /14 - 195/

II/B.

A NÉMET HADVEZETÉS ELSŐ ELLENCSAPÁSÁNAK VISSZAVERÉSE
KOMAROM MEGYE TERÜLETÉN /1945. I. 1. - 1945. I. 14./

1945. január 1. /hétfő/

Szilveszter éjszakáján "... az ellenség egy harcokocsikkal támogatott gyalogosászlóalja Óskü körzetéből megtámadta a 4. gárdahadsereg balszárnyán tevékenykedő 21. gárda-lövészhadtest alegységeit." /8 - 69/

Reggel

Tatatóváros és Dunaalmás között a 80. lövészadosztály alegységei helyzetük megjavítására kisebb harcokat vívtak a németekkel.

"Az időjárás délelőtt alig tért el az előző napitól, a hőmérséklet -3 fok volt. Délután erős hóesés csökkentette a figyelők látását." /10 - 16/

Délelőtt

Ácson, Gille SS Obergruppenführer harcálláspontján, a "Konrád I." támadási tervet egyeztető megbeszélést tart Wöhler tábornok a "Dél" hadseregcsoport parancsnoka.

19.30 óra

Rövid tüzérségi előkészítés után megindul a 3. SS, és az 5. SS páncélosadosztály részvételével a német csapatok ellen-támadása.

"... megkezdődött az ellenség ellencsapása, méghozzá nem a balszárnyon, a 21. gárda-lövészhadtest sávjában, ahol az előző napi harctevékenység alapján a hadseregpáncsnok várta, hanem meglepetésszerűen a jobbszárnyon, a 31. gárda lövészhadtest sávjában." /14 - 198/

A német ellentámadás iránya "... a Gerecse tömege volt. Kétségtelen, hogy ez meglepő megoldásnak bizonyult. A szovjet parancsnokok nem számítottak ezen a szakaszon ilyen nagy támadásra. Agostyán községet még aznap éjjel visszafoglalták a német csapatok. Ezután nekivágtak a hegyvidéknek, hogy az Agostyán-hágón keresztül átverekedjék magukat a Nyugati-Gerecse sziklás, erdős vonulatán..." /II.37 - 227/

"A döntő események a 31. gárda-lövészhadtest sávjában zajlottak le. A hadtest állományába a 80. és 34. lövész, valamint a 4. gárda-lövészhadosztályok tartoztak. E hadosztályok létszáma külön-külön nem haladta meg az öt és félezer embert." /8 - 68/

Az egylépcsős harcrendben védő hadtest arcvonalának szélessége 53 km volt, s a védelmi munkák elvégzésére a keményre fagyott talajon mindössze másfél nap állt a harcosok rendelkezésére.

"A hadtest arcvonalán a sűrűségek jelentéktelenek voltak. Például a 80. gárda-lövészhadosztály /Dunaalmás - Vértes-szöllős közötti/ védelmének egy kilométeres arcvonalára mindössze 10 golyószóró, öt géppuska, hét páncéltörő fegyver, valamint 13 löveg és aknavető jutott.

1945. január 1-én este a 31. gárda-lövészhadtest védelmi sávjában az ellenség előerőben és tüzérségben háromszoros, harcokcsiban és rohamlövegben pedig 15-szörös tulerővel rendelkezett. Az ilyen tulerő lehetővé tette az ellenség számára, hogy az áttörési szakaszon ... /Dunaalmás és Vértes-szöllős között 12 km/arcvonalkilométerenként 145 löveget és aknavetőt, valamint 50 harckocsit és rohamlöveget összpontosítson." /U. o./

Az ellentámadás sikere érdekében a németek 775 repülőgépet vetettek be.

ANCSENKO, Grigorij Filippovics gárdavezérőrnagy 1900-1966/ a 80. gárda-lövészhadosztály parancsnoka. A polgárháború kezdetétől, 18 éves kora óta harcolt a Vörös Hadseregben. A Nagy Honvédő Háboruban kezdettől részt vett. 1945 január első napjaiban a németek ellentámadásának kezdeti eredményei nyomán a 80. gárda lövészhadosztállyal Tarjánánál két alkalommal is bekerítésbe került, s mind a kétszer önfeláldozó, bátor magatartásával, a harc mesterei megszervezésével sikerre vezette a kitörést. - A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend tulajdonosa, a Honvédő Háború Érdemrend I. fokozatának háromszoros kitüntetettje volt. /L.: II.40 - 197/

Dunaalmástól nyugatra a 3. SS páncélos hadosztály áttört a szovjet védelmet és megszállja Neszmélyt, majd folytatja támadását, előrenyomul Süttő irányába - egyesülni szándékozván az ott majd partraszálló egységekkel.

Bajt, Agostyánt és Szomódót elfoglalja az 5. SS páncéloshadosztály, melynek egyik csapatrésze Tardos és Vérttestolna irányába támad tovább a Bocsjátó völgyön át.

"Zugott a vihar, cikázták a villámok...

Riadó! - kiáltott a berohanó századügyeletes. - Támadnak a németek.
- Fegyvert fogj! Mindenki a helyére! - vezényelt Baharov és fél perc múlva mindenki kirohant a pincéből.

A sötétségben tüzharc kezdődött. Egyre sűrűbben és sűrűbben ropogtak a géppisztolyok, kattogtak a géppuskák. Egymásután röppentek fel a rakéták, s megvilágították a levegőben csillogó hópelyheket. Körülbelül tíz perc múlva, ugyanolyan hirtelen, mint ahogyan kezdődött, minden elcsendesedett.

Félórán keresztül egyetlen hang sem hallatszott, majd hirtelen megremegett a föld. Az egyik robbanás a másikat követte. Fojtó füstszag töltötte meg az árkokat. A robbanások most áthelyeződtek valahova messzebbre, a század állásaira.

A közelben fültépően zúgtak a harcokcsimotorok...

A sűrű hóesésben rendszertelen lövöldözés hangzott.

Közvetlen közelben, alig husz lépésnyire a lánytól, géppisztolysorozat ropogott. Hirtelen a hóra vetette magát... "Áttörték a németek" - villant agyába a nyugtalanító gondolat.

A jejes téglarakáshoz kuszott, valamilyen falba ütközött, megkerülte és becsúszott egy keskeny részbe.

Időnként harcokcsik dübörögtek el mellette, reflektoraikkal belehasítottak a sötétségbe. Egyikük egyenesen feléje tartott. A felvillanó reflektorok szivárványszerű fényénél úgy látszott, mintha .7 félig beomlott fal ferdén meghajolna. A harcokcsi elfordult, megkerülte a falat, egyik láncfalra áthaladt a résen és beomlasztotta. A harcokcsi mögött kiabálva és vaktában lövöldözve német géppisztolysok futották. Sasztya a falhoz lapult és megmerevedett. Elhalkult a tábolódó harcokcsi zaja, eltűntek, belevesztek a sötétségbe a géppisztolysok fekete árnyai is. A lövöldözés már a hátamögött hallatszott. Megtörtént az, amitől Nasztya az egész háboru folyamán tartott. Egyedül maradt. Fájdalom és szégyen töltötte el. Ki akart ugrani a résből, de közvetlen közelében német hangok hallatszottak. A lány elkészítette a gránátokat és várt." /9 - 171-173/

20.30 óra

Bánhidától északra és északnyugatra a bányavidék falvainak elfoglalása és Bicske elérése céljával indult a német erők jobbszárnyának támadása. Ez Alsógallától északnyugatra 500 méterre a szovjet csapatok ellenállásában elakad.

1945. január 2. /kedd/

2.30 óra

A német csapatok főerői a 80. hadosztály egész sávjában rövid, de igen erős tüzesapás után megindítják támadásukat.

"A sötétség és a sűrű hóesés igen kedvezett az ellenségnek, amely a 4. gárdahadsereg egész arcvonalán folytatott aktív harctevékenységgel rejtette a főcsapás irányát. A szovjet csapatok vezetését nehezítette, hogy a vezetékes összeköttetés gyakran megszakadt és nem lehetett megbízhatóan tájékozódni. Az ellenség a legteljesebben igyekezett kihasználni kezdeti előnyét és erőltette a támadást, hogy a szovjet parancsnokságnak ne legyen ideje hatáson ellenintézkedésre. Gille tábornok mindenáron gyors sikert akart." /14 - 199/

Ugyanebben az időben a németek egy gyalogoshadosztálya megkezdte az átkelést Süttő körzetében a zajló Dunán, a 31. gárda-lövészhadtest itt védelemben lévő 4. gárda-lövészadosztályának sávjához.

"... éjjel a hitleristák ... támadásba indultak és hajnalra áttörték a jobbszárnyon lévő 31. gárda-lövészhadtest védelmét, amely a köves talajon még egyetlen összefüggő árkot sem volt képes ásni. Ezzel egyidőben a kisegitő csapás irányában az ellenség átkelt a Dunán és deszszantot tett partra Süttő közelében, majd reggel bevetette a főerőket és megindította a támadást Bicske felé." /7 - 60-61/

Reggelre eláll a hóesés, az ég kitisztul. Minusz 4-6 fokban hideg van, szeles, de napsütéses idő.

A partraszállt német egységek elfoglalják Süttőt, Pizskét, és Nyergesujfalut.

"... a harcmező fölött súlyos légi harc fejlődött ki. A 3. Ukrán Front csatarepülői érzékeny csapást mértek az ellenséges harcokocsikra és gyalogságra..." /II.39 - 151/

REDCSENKOV, Pjotr Sztjepanovics őrnagy /1905 - 1960/ csatarepülőszázad parancsnok. 1944 végén - 1945 elején vezetésével Tát község körzetében csatarepülői 3 páncélost, mintegy 30 gépkocsit, 100 ellenséges katonát és tisztet tettek harcképtelenné. 1945 elején kapta meg a Szovjetunió Hőse kitüntetését. Ezen kívül tulajdonosa a Lenin-rendnek, a Vörös Zászló Érdemrendnek, az Alekszandr Nyevszkij-rendnek, a Honvédó Háború Érdemrend I. és II. fokozatának, továbbá háromszoros kitüntetettje a Vörös Csillag Érdemrendnek. /L.II.40 - 473/

Neszmély körzetéből a német páncélos csapatok tovább folytatják támadásukat, áttörik a 80. gárda-lövészhadosztály védelmét és egyesülnek a partraszállt egységekkel. Előnyomulnak a Viscosa gyárig és Tát irányába támadnak tovább.

Bajót irányából a 31/4. gárda-lövészhadosztály ellenlökést hajt végre és megállítja a németek előnyomulását.

A Budapesten körülzárt német egységek a főváros északnyugati körzetéből páncélos-, gépesített-, és lovashadosztályokkal kitörési kísérletet hajtanak végre. A kísérlet kudarcba fullad.

Az agostyán - tarjáni uton a 31/34. gárda-lövészhadosztály védelmi körzetében folynak a legsúlyosabb harcok.

"... Az Agostyáni-hegy és az Öreg-Kovács között meghuzódó szűk hágóban január 2-án egész napon át tartott a kegyetlen harc. Az SS-ek a Vértestolnai-medence felé igyekeztek minden erővel, mert ott már tágabb tér kínálkozott számukra a további előnyomuláshoz. A meglepetés megtörtént, de az utakban szegény, nehezen járható, sűrű erdővel fedett terep, amely harckocsitámadásokra egyáltalán nem alkalmas, a védőket segítette. A szovjet katonák állandó rajtaütésekkel, oldaltámadásokkal zavarták a németeket azokon a területeken is, amelyekről azok azt hitték, hogy már elfoglalták. A szétzilálódott, a főerőktől sokszor elszigetelten harcoló szovjet alegységek SZÍVÓS, rettenthetetlen, elszánt harca a téli erdőkből, hegyekben felmorzsolta a támadók erejét és nagyon sokat veszítettek lendületükből. Az előrehaladást a második naptól kezdve már százméterekben számolták." /II.37 - 227/

Nazurkevicz gárdista utolsó gránátját dobta rá egy Tigrisre, amely egészen az állásokig tört előre. A dobás célt tévesztett, a páncélos tovább nyomult. Mazurkevicz gárdista ekkor felugrott a fasiszta harckocsira, s testével fogta le annak tüzelő géppuskáját. A gárdista életét áldozta, de a pillanatra megtorpanó Tigris a szovjet egység egy páncéltörő ágyuja ki tudta löni. Kortuv gárda-főhadnagy századát 7 fasiszta páncélos támadta meg, nyomukban egy zászlóalj gyalogsággal. A század jól irányzott tüzeléssel a páncélosokat megsemmisítette, illetve szét-szórta, a gyalogságot a földre fektette, majd ellenlökést hajtva végre, közelharcban visszavonulásra kényszerítette.

A német támadás déli szárnyán Tatabányáért és a Bicske irányába vezető vasutvonalért folynak elkeseredett harcok. A németek elfoglalják Alsógalla északi szélét, valamint a Tatabányától nyugatra lévő magaslatokat. Itt a támadásuk végleg elakad.

Délben

A szovjet hadseregparancsnokság tisztázza a helyzetet. Megállapítja, hogy a németek a főcsapást Bicske irányába mérik, s hogy abban két páncélos hadosztályuk vesz részt.

"A tábornok és az ezredes felállt. Frolov ujjával megfogta zubbonya gallérját és megrántotta. Voronkov ökölbe szorította kezét és egész testével az asztal fölé hajolt.

- "Halálfej", "Halálfej" - suttogta Frolov - tehát a "Wiking" is itt van. Ugy látszik, hogy az egész negyedik "SS" páncélos hadtestet átdobták... Gille tábornok... régi ismerősünk. Korszunynál sikerült kitörnnie.

Frolov egyre hangosabban beszélt. Szeme fiatalosan csillogott. Felberregett a telefonon. Frolov felemelte a hallgatót.

- Igen... hallgatom, igen, igen, igen... Ceruzát - sugta oda Hlebnikovnak. - Diktálja, iram, kétszázegyedik, igen, irom... adja az egész szöveget: "Budapesten körülzárt német hadosztályok vannak. Benneteket erős tüzérség és légierő fog támogatni. Mindent meg kell tennetek, hogy kiszabadítsátok bajtársaitokat. Ezt a hadműveletet személyesen vezetem. Hitler". Világos. Mit tud még a fogoly? - szóval támadni és kész... azonnal küldjék hozzám a foglyot.

Frolov letette a hallgatót és Voronkovhoz fordult:

- A felderítő csoport foglyot ejtett, egy katonát, a magyarok kétszázegyedik gyaloghadosztályából. A hadosztály azt a parancsot kapta, hogy törjön előre Budapest felé. Tegnap este a katonák előtt Hitlernek ezt a parancsát olvasták fel.

- Gyerünk a hadseregparancsnokhoz.

- Menjünk.

- Tábornok elvtárs - állította meg őket Orlov alezreaes.

- Megkaptam a légifelderítés első adatait. Hat gép van a levegőben. Magam beszéltem a gépek személyzetével.

- Vezessük rá a térképre - állt meg Voronkov.

- Kezdjük jobbról - indítványozta Orlov - A Duna partján Baját irányában negyvenhét harcokcsi és három zászlóaljnyi gyalogság támad - Süttön körülbelül nyolcvan harcokcsi, nyugat felől az utón oszlop vonul, mintegy hatvan harcokcsi, és több mint kétszáz gépkocsi. A háromszázharmincas magaslaton egy bekerített csoportunk harcol. Két zászlóaljnyi gyalogság és husz harcokcsi támad ellenünk. /9-206.207/

A német csapatok heves harcok után benyomulnak Tardosra. Tatabánya körzetéből a támadás elakadása után kivonják a német egységek jelentős részét és Tata-Agostyánon keresztül Tarján irányába csoportosítják át azzal a céllal, hogy a hegyeken keresztül ebből az irányból foglalják el a bányaközségeket.

A 31. gárda lövész hadtest parancsnoka erre a szakaszra irányította mozgó tartalékát. A 103/3. gárda lövészszázlólalj gépkocsikon érkezett a védőkörzetbe, ahol a megerősítésül kapott egy könnyű tüzérezreddel egész napon át kiméletlen harcokban ellenállt a Viking 5. SS páncélos-hadosztály rohamainak.

Egész napon át heves légi harcok folynak a harctér felett. A 3. Ukrán Front 17. légi hadseregének csatarepülői bombázták a támadó német páncélosokat, valamint az 5. SS páncélos hadosztály Tatán lévő harcálláspontját.

Este:

A 4. gárda hadsereg parancsnoka a hadsereg arcvonalának közepső szakaszáról kivonja a 93. lövészadosztályt és a 31. gárda lövészadosztály védelmi sávjába, annak megerősítésére csoportosítja át.

Tát - Sárísáp - Gyermely terepszakaszon, a hadsereg védelmének peremvonalától 16-20 km-re, új tüzérségi és gyalogos egységekkel megerősített védőív kiépítését kezdik meg.

Éjjel Székesfehérvár körzetében, a német erők és harci eszközök lekötése céljából, "korlátozott célu támadást" indítanak a szovjet csapatok.

A zirci állomásparancsnok leirata a zirci járásban lévő községek. előljáróságaihoz:

Szám: 250/1944 kg.

A Honvédség vezérkari Főnöke elrendelte a védelemre szükséges legnagyobb erő kifejtést. Minden község írja össze házról-házra járva .3 hadimunkaszolgálatra igénybevehető mindkét nembeli férfi, fiu és leány munkaezők.et. A férfiakat 60 évig, a nőket 50 évig, Minden község szervezze meg ha az még felállítva nincsen a munkáscsoportot mely áll 1-1 munkavezetőből és 20-20 emberből.

A nehéz földmunkához megfelelő! szerszámmal rendelkezzenek. Ugymint ásó, lapát, csákány taliga. A besorozásnál kivétel nincs, az intelligenciának példát kell mutatni. Első az erődítési munka a védelmi vonalak kijelölése, kicővekelése, kiadása, a kihányt földnek előre való kihányása annak szétegyengetése, majd repülőők miatt ha lehet ágakkal annak leplezése végig. A második védelmi vonalról a kész és kimunkálendő tüzelőállás, ágyu és géppuskafészkekről minden község vázlatot készítsen el, abba színes ceruzával rajzolja be az állásokat, stb. azt ide futárral azonnal küldje be. Ezt a második védelmi vonal állásépítését azonnal meg kell kezdeni, még ünnepeapokon is dolgozni kötelesek szükség esetén a kiállításhoz a csendőrség is igénybevehető. A községek szervezzék meg a védelmi bizottságot, dol-

gozzák ki a védelmi tervet, azt követi a védelmi munka végrehajtása. A falu előtt az országut két oldalán a várható irányban kell a gyaloglási tűzvonalat ágyú és géppuska fészkeket kiásni. Az utelzáró vas-
tag facölöpöket azonnal el kell készíteni és a helyszínre kihordani és azt őriztetni kell.

A községek körvédelmi vázlatát és azt, hogy a hadimunkán hány ember dolgozik ide futárral személyes felelősség terhe alatt azonnal küldje be. /II.4S - 413-414./

vitéz Tomory Nándor
ezredes állomásparancsnok"

Megj.: Megyénk Bakony vidéki községei, köztük Bársonyos, Kerékteleki, Ácsteszer, Sur, stb. 1950-ig Veszprém megyéhez, abban a zirci járáshoz tartoztak. Így ez a parancs, mint látni is fogjuk, minket is érintett./

1945. január 3. /szerda/

Reggel:

Több mint 300 harckocsi bevetésével indítanak támadást a németek az ujonnan kialakuló védelmi vonal előterében.

Vértestolnát állandóan rohamozzák a német páncélosok.

Délben:

Bajnáért elkeseredett harcokat viv egymással a 3. SS páncéloszhadosztály és a szovjet 4. lövészadosztály. A község a nap folyamán többször is gazdát cserél. A németek elfoglalják Nagysápot.

OBOLGYIN, Szavelij Szaveljevics /1922 - / szakaszvezető "A 18. harckocsihadtest 32. Korszunyi Vörös Zászló Érdemrenddel kitüntetett gépesített dandár 2. zászlóalja páncélelhárító körletének parancsnoka volt... 1945. január 3-án Obolgyin és katonái már Bajna körzetében folytatták a harcot, tüzzel biztosították a szovjet egységek előretörését és Bajna község elfoglalását. Obolgyin, bár megsebesült, folytatta a küzdelmet a győzelemig." ...A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend és számos érdemérem tulajdonosa. A háboru után leszerelt és a népgazdaságban helyezkedett el. /II.40 - 316/

Közben megszakítás nélkül folyik az ujonnan létesített védőöv feltöltése tüzérségi, műszaki és páncéltörő eszközökkel.

A németek Nyergesujfalutól keletre sikertelenül támadják a Sarkás hegyet védő szovjet egységeket.

Vértestolnát sulyos utcai harcok után kiürítik a szovjet csapatok. A tarjáni ut két oldalán az erdőekben változatlan hevességgel tombol a harc. A németek kijutnak a héreg-tarjánl medencébe. Elfoglalják Méreget. Az 5. SS páncélosadosz. tály tovább támad.

"Az ellenség páncélos hadosztályai a hatalmas veszteségek ellenére is folytatták az előretörést Budapest felé. Napról napra fokozódott az a veszély, hogy a IV. SS páncélos hadtestnek sikerül áttörnie a Budapesten bekerített helyőrséghez." /8 - 73/

Délután

Tarjánt folytonosan ismétlődő gyilkos rohamokkal, hatalmas emberveszteség árán elfoglalják a németek. 17.00 órakor ide települ az 5. SS páncélosadosztály törzse. A környező, hadászati kulcsfontosságú magaslatok azonban a szovjet csapatok kezén maradnak.

"Az ellenséget megállítják. Altájev szilárdan meg volt győződve erről. De mikor, hol és milyen áron?

Ismét térképe fölé hajolt. Fekete és vörös nyilak huzódtak az utakon. Vaszilenkó hadosztályának élzászlóalja már csaknem elérte az ellenséget, a főerői azonban még mindig a hegyekben menetelnek és nem tudnak kijutni a jó utra. Egyes tűzérezredek egészen közel vannak, mások viszont késlekednek. A harckocsikat és rohamlővegeket északra és nyugatra irányították.

Altájev tudta, hogy mindenki igyekszik, mindenki siet, mégis nagyon lassunak találta a mozgásukat. Az lenne jó, ha minden erőt egyszerre lehetne az ellenségre zudítani.

A hadseregearancsnoknak eszébe jutott egy mondás: "A hadvezér türelme - fél győzelem". Ez így van, helyes, de hisz a csapatok különböző időpontban kerülnek bevetésre. Éppen ez a legborzasztóbb. Az ellenség felhasználja fölényét és egyenként mér rájuk csapást. Így bármennyi erőt és eszközt vetek harcba, céltalanul pusztulhatnak el. Hogy lehetne meggyorsítani a mozgást? Mit kellene tenni, hogy legalább a fő irányokban egyensúlyba kerüljünk az ellenség erőivel?

Az ellenség összpontosított erőkkkel támad. Minden erejét egy ökölbe vonta össze és egy célra irányította. Az ilyen erőt nehéz, igen nehéz egyszerre megállítani. Előrelendül és mindent elsöpör az utjából.

Altájev figyelemmel kísérte az ellenség minden mozdulatát, és látta, hogy minél tovább nyomul előre, annál lassabban mozog. Ez a lassulás még alig észlelhető. Az ellenség támadó csoportosítása elért egy terepszakaszt és megállt. Utját ujonnan beérkezett tartalékok zárták le. Tűzharc fejlődik ki. A hitleristák veszteséget szenvednek és igyekeznek kicsikarni az áttörést. A terepszakaszt birto-
kukba veszik és a következő terepszakazon új tartalékok és vissza-

vonult erők várják őket. Ismét harc fejlődik ki és a hitleristák ismét veszteséget szenvednek. A csapástmérő csoportosításuk gyengül és már nem olyan határozottan támad. Emellett a harcoló gárdisták segítségére egyre újabb és újabb csapatok érkeznek. Harcközben megváltoznak az erőviszonyok. Az ellenség utját kilótt harckocsik és holttestek száza jelzik. /9-244-245/

"A szovjet katonák még az egyenlőtlen harcból is gyakran győztesként kerültek ki. A 34. gárda-lövészhadosztály 28 katonája Sztarikov őrmester parancsnoksága alatt egy kisebb vasútállomást védett. Az állomás mellett két nagy, emeletes ház volt, amelynek egyikét a harcosok erős támpontnak rendezték be. A gárdistákra négy ellenséges harckocsi és hat gyalogosokkal megrakott páncélozott szállító jármű támadt. Amint a fasiszták a szovjet katonák által megszállt ház közelébe értek, tüzet nyitottak rá, és minden oldalról roharni kezdtek. Jevsztratov, Lebegyenko és Roszkopanszkij gárdisták, akik a földszinten tartózkodtak, pontos tüzzel megsemmisítették két ellenséges géppuska kezelőit. Az emeletről kézigranátók repültek a hitleristák közé. Egy ellenséges harckocsi és egy szállító jármű kigyulladt. Az ellenség rohamát sikerült visszaverni. A tüszünetet kihasználva a harcosok egy része a parancsnok utasítására átment a mintegy 100 m távolságra lévő másik házba. Amikor a németek ismét rohamra indultak, a szovjet katonák egyszerre mindkét házból tüzet zúdítottak rájuk. A hitleristák egy pillanatra megtorpantak, majd ágyúval és géppuskákkal löni kezdték a másik házat is. Elhatározták, hogy mindenáron elfoglalják az épületet. Éjszaka 15 fasiszta behatolt az épületbe. Kézitusára került sor, amelyben a szovjet védők megsemmisítették a fasisztákat. Ezután a csoport visszatért társaihoz. Az egyenlőtlen harc tovább folyt, de a gárdisták nem adták meg magukat. A sikertelenségén felbőszült hitleristák elhatározták, hogy lerombolják a házat. Négy órán át lőtték a tüzérséggel. Ez alatt a gárdisták a pincében tartózkodtak. Az ellenség rohamaikat célzott puskatüzzel és gránátokkal visszaverték. A bátor harcosok öt napon át tartották állásukat. Amikor néhány fasiszta megpróbált behatolni a házba, Sztarikov őrmester az ajtóhoz ugrott és lelőtt egy német tisztet és négy katonát. Sebesülten is társaival maradt és tovább irányította harcukat. Sem az ágyú- és géppuskatűz, sem a tulerőben lévő ellenség szüntelen rohamai nem törték meg a rettenthetetlen szovjet harcosok ellenállását. A gárdisták csak felsőbb parancsra vonultak vissza észrevétlenül. Magukkal vitték négy sebesült társukat is. /7-61-62/

A bányai vasútállomás védelmében tanusított hősi helytállásukért a Szovjetunió Hőse címmel, Lenin-renddel és "Arany Csillag" Érdemrenddel tüntették ki:

SZTARIKOV, Mihail Szemjonovics gárdaőrmezt, SZTOLBOV, Filipp Agafonovics gárdaőrmezt, ONOPA, Nyikolaj Szaveljevics gárdaőrmezt, AVGYEJEV, Ivan Pavlovics gárda-vöröskatonát, SZOROKA, Vaszilij Illarionovics gárda-vöröskatonát.

Mindannyian a Jenanyijevi, Vörös Zászló Érdemrenddel kitüntetett 34. gárda-lövészadosztály 107. gárda-lövészedében szolgáltak. /L.II.40 - 317-319/

1945. január 4. /csütörtök/

Bajna körzetéből heves harcok után a német páncélos csapatok Sárísáp, Máriahalom, Nagysáp vonaláig nyomulnak előre.

Nyergesujfalunál elfoglalják a szerda óta ostromolt Szarkás hegyet, és eléri a tokodi vasutállomást.

A németek Hollandiából hozott 711. gyalogos hadosztálya a hegyeken keresztül támadva elfoglalja Dunaszentmiklóst és a Bajóttól délkeletre 4 km-re lévő utkereszteződést.

"A Dunaalmás - Bánhida közötti védelmi harcokban Pelipcsak gárdista kuszva megközelített egy ellenséges géppuskát és kézigranátokkal megsemmisítette a kezelőket. Ezután a fegyvert visszafelé fordította és felvette a harcot a Dunán átkelt deszanttal. A főirányban folyó harcok során ugyanezen a napon Pavlov és Bajcsenko vöröskatoná 10 fasiszta harckocsit és páncélozott csapatszállító járművet semmisített meg." /14-203/

A bányaközségek ellen a hegyek felől intézett támadások kudarcba fulladnak, bár Tarján irányából egy ék eléri a Felsőgallától délkeletre 4 km-re lévő ut- és vasutkereszteződést.

Alinovszkij gárdaszázados egységét 12 fasiszta rohamlöveg és gyalogság támadta meg. A szovjet gárdisták 7 rohamlöveget páncéltörő ágyúkkal kilőttek, a rohamozó gyalogságot pedig géppuska és gyalogsági tüzzel szétszórták.

"A német ellencsapás kulminációs pontját január 4-én érte el és Budapestet 21 km-re közelítette meg. Ennek ellenére minden további erőfeszítés hiábavaló volt. A 31. hadtest védelme áttörhetetlenné vált." /10-25/

Estére:

Dorog, Máty, Bicske terepszakaszon a 16. harckocsi dandár és a 41. gárda lövészadosztály ellenlökést hajt végre.

"Világossá vált, hogy az erők kiegyenlítődtek, sőt a szovjet csapatok fölénybe jutottak." /10-26/

"... a német fasiszta csapatok főcsapásának irányában három lövészhadosztályt, egy gépesített dandárt, egy nehéz harcokocsiezredet, négy rohamlövegezredet és hat műszaki zászlóaljat összpontosítottak. A tüzérség átlagos sűrűsége arcvonalkilométerenként elérte a 40 löveget és aknavetőt.

Csapataink védelmének mélysége az ellenség főcsapásának irányában 10 kilométer, sőt helyenként még ennél is több volt." /8-73/

1945. január 5. /péntek/

Éjszaka:

A bajna-szomori ut mentén heves harcokban a IV/3. SS páncélos hadosztály elfoglalja Szomor északi kijáratát, majd utcai harcokban az egész községet.

Hajnalban:

Két irányban indít támadást a 711. német gyaloghadosztály: egyik éke Esztergom-tábor, a másik délkeleti irányban Keszthely, Csév felé nyomul előre.

Napközben:

Tatabányát és Felsőgallát friss páncélos erők bevetésével is sikertelenül támadják a német csapatok.

Erőiket és támadásuk főirányát innen ismét áthelyezik: a bányaközségek bekerítésére és elfoglalására most Csabdi irányából tesznek újabb kísérletet.

A német véderő-főparancsnokság hadinaplójából:

"... Egy támadásunk északnál az ipari területek ellen megakadt; mégis sikerült ismét 5-10 kilométer teret nyerni, az Uj Barok - Mátyás - Szomor vonalat elérni, és ezzel Budapestet 27 km-re megközelíteni. Ez az áthidalandó távolság felét jelenti..." /II.41 - 175/

1945. január 6. /szombat/

Esztergomot elfoglalja a 711. német gyalogoshadosztály.

"A népművelési bizottság titkári hivatalát is tetemes kár érte. A Jókai utca 8. szám alatti II. emeleti hivatali helyiség az orosz csapatok első bevonulása után teljesen érintetlen maradt. Hanem azután visszatért német csapatok horda módra viselkedtek. A bizottság irattárát, népkönyvtári könyveit, az iroda közepére kiszórták és összetaposták, az asztalok fiókjait összetörték. 169 db film diapozitív az udvaron a vízbe és sárba beletaposták. Egy drb keskenyfilm

vetítógépet, egy rendes vetítógépet, 1 gramofont lemezekkel, 5 drb. keskenyfilm felvételt és írógépet, valamint teljes írópapírkészletét magukkal vitték. Ezenkívül az összes bélyegzőt, iktató és mutató-könyveit, végül a könyvtári könyvek jó részét eltűzelték." /20/

A Budapesten körülzárt fasiszta csapatok felmentésére indított "Konrád I." elnevezésű német ellentámadás végképp kudarcba fulladt.

"... a támadás öt napja alatt nagy veszteségek árán 25-37 kilométert nyomult előre /:az ellenség:/ és elérte az Esztergom-kelet - Dorog - /:Dág - Csolnok - Máriahalom - Zsámbék - Mány :/ Bicske észak - /: Csabdi - Új-barok :/ Felsőgalla - /: Alsógalla :/ Bánhida terepszakaszt. Itt a szovjet csapatok hősiességgel, szívós védelemmel és a tartalék - különösen a 18. harckocsi hadtest - ügyes manőverezésével megállították a hitleristákat..." /7 - 61/

Tatára érkezett - Wöhler hadseregcsoporthadparancsnok kíséretében - Guderian a német szárazföldi haderők vezérkari főnöke. Gille tábornok harcálláspontján megbeszélést folytatnak. Megállapítják, hogy a nagy véráldozatokat követelő támadást, az eredeti tervek szerint, lehetetlenség tovább folytatni. Ezért új támadási irányt jelölnek ki.

"A magyar hadsereg tisztjeihez és katonáihoz!

Menjete haza!

1945. január 6-án Mór körzetében a 23. hadosztály 41. gyalogezred egyik századának 102 főnyi legénysége a tisztok vezetésével átjött a Vörös Hadsereghez, Kihallgatás és lajstromozásuk után a Vörös Hadsereg parancsnoksága egytől-egyig mind hazaengedte őket.

Hazaengedtek az oroszok még ezernyi más magyar tisztet és katonát is, akik átjöttek a Vörös Hadsereg oldalára.

Magyar tisztok és katonák!

Haladéktalanul szüntessétek be a németek oldalán a harcot, amelynek ma már semmi értelme sincs és csak Magyarországot és a magyar népet pusztítja.

Fegyverrel kezetekben gyertek át a Vörös Hadsereg oldalára, vagy menjete haza, hagyjátok ott a pusztulásra ítélt hitlerista hadsereget és Szálasi csapatait.

Ez a röplap igazolványul szolgál magyar tisztok és katonáknak, akik át akarnak jönni a Vörös Hadsereg oldalára." /21/

Ezen a napon ... megfordult a hadihelyzet a Duna mentén. Az északi parton támadásba lendültek a 2. Ukrán Front csapatai: a 7. gárdahadsereg és a 6. gárda-harcokcsihadsereg alakulatai és 10-ig elfoglalták az északi partrészt csaknem Komáromig." /II.37 - 229/

1945. január 7. /vasárnap/

A hőmérséklet 0 fok körül van, havazik és olvad. "A hóolvadás miatt az utakon a közlekedés mind nehezebbé válik. A hegyi utak erősen jegesek. A gépkocsik állandóan elakadnak."
/10 - 28/

"M. Kir. honvéd Állomásparancsnokságnak.
Zirc.

H. sz. 250/1944. kg.

Hivatkozással a fonti számú rendeletre a körjegyzőséghez tartozó községek körvédelmének vázlatát beterjesztve jelentem, hogy Bársonyos községben 126 férfi 73 nő, Bakonybánk községben 107 férfi 69 nő, Kerékteleki községben 307 férfi 138 nő dolgozik csapatokba osztva a hadimunkán.

Ugyanakkor jelentem, hogy Bársonyos és Kerékteleki községekből a német alakulatok a legszükségesebb szerszámokat /: csákány, irtókapa :/ összeszedték és a Bakonybánk - Lázi - Tápiószentmiklósi főerőd vonalhoz vitték folyó évi január 1-én s így ezek hiánya a munkák menetét nagyban hátráltatja, mivel azokat mai napig nem kapt~ vissza a lakosság.

Bársonyos, 1945. évi január hó 7.-n.

körjegyző."

/II.45 - 415/

23.00 óra

A németek 711. gyalogoshadosztályának balszárnya elfoglalja Pilisszentlélek községet.

Kesztől a szovjet csapatok kezén marad, s azok innen kiindulva ellenlökést hajtanak végre, visszavetik a támadó német hadosztály jobbszárnyát és elfoglalják az Esztergom - Pilisszentlélek közötti utat.

Tatabánya karácsonykor felszabadult felsőgallai és ótelepi részén:
"... Január 7-én a Munkáskaszinóban munkás gyűlést hívnak egybe a kommunisták. A nagygyűlésen megtárgyalják a legfontosabb feladatokat: a termelés megindításához szükséges üzemi helyreállítási munkákat, döntenek a központi munkástanács létrehozásáról, a rendőrség megalkotásáról. A munkástanács, vagy másnéven ötös bizottság tagjai között ott találjuk a kommunista Osztrovszky György, Király Lajos, Mannhercz Antal mellett a szociáldemokrata Borbély Jánost és Gallai Ferencet." /12-9/

"Jelentem, hogy ma délelőtt SS. hadseregétől egy törzsőrmester jelent meg a községben nálam azzal, hogy kedden reggel az egész községet kiüríti nemcsak a német lakosságot, hanem a magyar lakosságot is akár önként jelentkezett távozásra, akár nem. Írásbeli rendeletet ezideig kérésemre nem mutatott be azt felelve, hogy majd később jön egy parancsnok s az fogja bemutatni.

Nem szeretném a lakosságot semmi kellemetlenségnek kitenni s azért kérek felvilágosító értesítést, hogy jogosan készítik-e el a község teljes kiürítését erőszakkal, vagy pedig csak az önként jelentkező magyarok és a német lakosság erőszakos eltávolításához van-e joguk. Bemondásuk szerint kedden mindenkit visznek, aki önként megy az viheti ingóságait is, aki pedig nem akar önként menni azt erőszakkal viszik úgy ahogy van.

Amennyiben ezen erőszakos kiürítéshez nincs joguk kérem írásbeli rendeletet kiadni és lehetőleg az ottani német állomásparancsnoksággal is kiadatni és esetleg erőszakos cselekedetek megakadályozására intézkedni. Amennyiben ez tényleg el van rendelve akkor a lakosságot igyekszem rábeszélni, hogy a kellemetlenség elkerülhető legyen. Az úgynevezett Volksbundos lakosságtól is itt van még 59 család kik az elmenetelről hallani sem akarnak, pedig több alkalommal magyaráztam nekik, hogy feltétlenül kötelesek elmenni.

Bemondásuk szerint pap, községi alkalmazottak maradhatnak felsőbb utasításig.

Ácsteszerén, 194S. jan. 7.

Aláírás nélkül. /II.45 - 444/

1945. január 8. /hétfS/

A német hadvezetés elhatározza, hogy főerőit Esztergom körzetébe csoportosítja át.

Az elhatározást az indokolja, hogy a németek "Konrád II" elnevezésű támadása is kudarcba fulladt, s nem értek el sikereket Zsámbék és Bicske előtt sem.

"1945.január 8-án történt az annavölgyi bányatelepen... kis völgyünket ezen a napon vastag hótakaró borította. Hideg volt, csonttá fagyott a természet. Az utcákon fasiszta csizmák taposták a havat, mindenfelé német parancs, rekedt hangu kurjongatás hallatszott... E reggelen 6 SS legény ment sietve, hosszú léptekkel az országoton Bárkai István háza felé. Egyezer már felgyújtották a házat dühös szitkok közepette: bolsevik, bolsevik - de az öreg bányász eloltotta. Bosszujuk most még nagyobb volt ... Géppisztolyaikat felakasztották a kerítésre, a benzint pedig ráöntötték a ház falára, ajtóra, ablakpárkányra. Egy pillanat és lángokban állt a kis ház ... Félóra után ismét az égő ház felé tartották, géppisztoly csövekkel maguk előtt tolva Bárkai Istvánt, az öreg bányászt.

... az SS-ek ezután bementek a kamrába, ahonnan csáknnyal és lapátal tértek vissza... Az egyik SS lövésre emelte géppisztolyát és a kert sarka felé intett.

- Nehme die Schaufel und grabe dein Grab! /Fogd az ásót és ásd meg a sírodat!/
... kezükkel hadonászni kezdtek ...

Bárkai István a hős öreg bányász most már megértette mit akarnak.Kezét ökölbeszorította, fejét felemelte és szilárd hangon mondta:

- Nem! A fiam sem hajolt meg...

Az SS-ek szót váltottak maguk között, aztán egyikük mérgesen legyintett, előre lépett és ... a ház felől, sikoly ... lövés dörrent s halk szagatott hang tört elő a haldokló bányász torkából. Heghalt. Ott fagyott meg holtteste a kertben, ahol azelőtt rózsát, szegfűt öntözött." /27/

1945. január 9. /kedd/

A németek, főleg az SS alakulatok követelték a veszélyeztetett területek teljes polgári kiűritését.

A bakonyszombathelyi csendőrőrs jelentése: "... január 9-én a reggeli órákban a német SS alakulatok megkezdték a lakosság elszállítását, tekintet nélkül arra, hogy a német népi csoporthoz tartozott-e vagy magyar anyanyelvűek voltak. Mindenkit kényszerítettek arra, szálljon fel a német tehergépkocsikra. A lakosság visszamaradt állatállományát és ingóságait ugyancsak gépkocsikra rakták, és ismeretlen helyre szállították. A lakosság egy része elmenekült. Ezek környékbeli tanyákba, pincékbe rejtőztek el. Ezen erőszakos fellépés miatt a község bírása, Schadl János fellépett, őt azonban egy Hebling nevű SS altiszt úgy arcul ütötte, hogy eszméletét veszítette. Ez a Hebling német altiszt intézte a kiűritést, aki valószínűleg rettegésben tartotta a lakosságot." /II.46 - 261-262/

Gyarmat pusztánál gyülekezik az 5. SS páncélos hadosztály egy harccsoportja, hogy azután Esztergomba vonuljon.

A hőmérséklet fagypontra körül van, időnként havazik. A látási viszonyok rosszak, a völgyeket sűrű köd üli meg. A hegyi utak alig járhatók.

Késő délután van, mire a német harccsoport Esztergomba ér. 24.00 órakor, a német harckocsizó alakulatok és a gyalogos egységek elfoglalják a támadáshoz megindulási körleteiket.

BACSURIN, Fjodor Ignatyevics gárdahadnagy, a Lenin-renddel kitüntetett 1. gárda-gépesített hadtest 9. gárda-harckocsidandárának harckocsiparancsnoka volt. - 1945. január 9-én "... Alsógallánál tűzével elnémitotta az ellenség páncéltörő ütegét és váratlanul betört a faluba. Szétverte az első házaknál elhelyezett géppuskafészeket és aknavetőket, géppuskatűzzel megsemmisítette a kezelőket, segítve a lövészeugységeknek a falu elfoglalását." Január 11-én Zámoly körzetében a tulerővel is eredményesen harcolva halt hősi halált. - A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend tulajdonosa. /L.: II.40 - 323/

1945. január 10. /szerda/
01.00 óra

Megérkezik a német főhadiszállás parancsára támadást el kell halasztani.

A parancs "a IV. SS páncélos hadtestet Székesfehérvár déli körzetébe rendelte, hogy részt vegyen a "Konrád III." fedőnevű támadásban. A 6. német hadsereg és a IV. SS páncélos hadtest parancsnoka mindent elkövetett, hogy ezt a döntést megváltoztassák." /14-217/

20 óra 30:

Pilisszentlélek körzetében támadásba kezdenek a német csapatok.

"Balck tábornok egy rövid huszáros rohammal Pomázig akart eljutni... A 4. gárda- és a 46. szovjet hadsereg szilárdan tartotta a bekerítés belső és külső arcvonalát." /10-30/

1945. január 11. /csütörtök/

Egész napon át ismétlődő támadásokkal igyekeznek újabb területeket elfoglalni a német csapatok.

"A lakosság egy része a föld alá, az aknába vándorolt... A németek felszólították a lakosságot, hogy hagyják el a bányát, mert az aknát felrobbantják. Sokan ki is mentek, de még mindig voltak jócskán, akik biztonságosabbnak vélték, ha kis matyójukkal odalenn maradnak.

A két barátban szinte egyszerre fogant meg a gondolat: El kell jutni a szovjet csapatokhoz, a bánya felrobbantását meg kell akadályozni. A találkozás sokkal előbb sikerült, mintsem remélték. A XII-es akna kijárójánál már szovjet katonákat találtak. Dágra a parancsnokságra kísérték őket, s még aznap éjjel heten - öt szovjet katona és a két fiatal bányász /Skrek Pál, Hajnik Sándor/ - újra leszállt: k a XII-es aknába, hogy a X-es aknából, - amit viszont a németek szálltak meg - "nyelvet", foglyot hozzanak magukkal." /S4/'

Éjszaka:

A németeknek sikerül betörniök Pilisszentkeresztre.

1945. január 12. /péntek/

Hitler a IV. SS páncélos hadtest azonnali átcsoportosítását rendeli el Székesfehérvár körzetébe. Emiatt a németek Pilisszentkereszt térségében a támadást beszüntetik.

Az itteni harcokban részt vett német emlékirat-szerzők azt állítják, hogy "ez lett volna az egyetlen alkalom, hogy a Budapesten körülzárt erők sikeresen kitérjenek." /14-217/

1945. január 13. /szombat/

Pilisszentkeresztet visszafoglalják a szovjet csapatok. Megszilárdítják védelmüket a megye keleti szélén, az Esztergomtól délkeletre lévő magaslatokon.

"A január 2-től 13-ig tartó harcokban több mint 70.000 ellenséges katona esett el, vagy került fogságba. Ezenkívül csapataink mintegy 800 harckocsit, rohamlöveget, és páncélgépkocsit, továbbá 280 repülőgépet semmisítettek meg, illetve zsákmányoltak." /8-107/

BARCENKOV, Danyil Gavrilovics százados, vadászpilótaszázad-parancsnok. "1945 januárjában a Barcsenkov vezette gépcsoport Tata-tóváros körzetében egy nyolc "Focke-Wulf"-ból álló ellenséges csoportba ütközött, amelyet számbeli fölénye ellenére a szovjet vadászpilóták szét szórtak. A századparancsnok ebben a harcban lelőtt egy ellenséges repülőgépet. A háboru ideje alatt összesen 16 ellenséges repülőgépet semmisített meg. ... A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, három Vörös Zászló Érdemrend, az Alexandr Nyevszkij-rend, a Vörös Csillag Érdemrend és számos érdemérem tulajdonosa." /II.40 - 415/

"Klastrompusztától északkeletre, 80 méter magasan, órányi járdára minden lakott helytől áll 3udapest Termopiléje. A szoros, ahol egy maroknyi nős megtette a lehetetlennek látszót: feltartóztatott ezreket...

Itt a Pilis-nyeregben, az esztergom-dobogókó-pomdizi országút felett akadt el egy szovjet rohamszakasz tizenhat emberén a Budapest felé induló német ellentámadás...-

Volt közöttük egy 18 éves gimnazista, Tyihon. Pufók, pirosarcu, hirtelenszöke. Kétszer járt lent melegedni, egy éjszakát végigaludt a házban. A nyolcadik napon, amikor egy német páncélos megpróbált az irtásokon át a dorogi szovjet frontvonal hátába kerülni, az erdőben utánaszaladt és a Kapisztrán-kunyhónál kézigránatokkal felrobbantotta. Az utolsó nap délutánján esett el, amikor a németek még egy végső kísérletet tettek, hogy leszámoljanak a Pilis-hegy védőivel. Tüdőlvést kapott, megpróbált levánszorogni Klastrompusztára a "papuskához" /igy szólították Rórich Istvánt, a menedékház gondnokát/, de félúton, a vízműsásban érte a halál. Ott találta meg másnap a diák testét Rórich, s egy Galcsik nevű klastrompusztai kocsisal a turistához szomszédságában, barackfák alatt temette el.

A tizedik nap estéjén Keszthelyről ottani parasztok kalauzolásával egy szovjet katonaorvos kereste fel a védőállást. Rórich találkozott vele. Magas őszhaju, igen erős ember volt. Bekötözte a sebesülteket, akik továbbra is a nyeregben maradtak és folytatták a harcot. Az utolsó, tizenegyedik napon Rórich nem tudta megközelíteni a rohamszakaszt, mert a németek hajnali öt órától este kilencig aknavető támogatásával minden oldalról dühös támadásokat intéztek a nyereg ellen. Ebben a csatában még három szovjet katona vesztette életét, többen megsebesültek. A három halottat később a keszthelyi temetőben helyezték örök nyugalomra.

A tizenegyedik nap éjszakájában /január 13-án/ a Budapest felőli szovjet ellentámadás elérte a hegyet." /32/

1945. január 14. /vasárnap/

Ismertetik Hitler parancsát, mely "Führer-befehl" szerint: "Budapestet tartani kell. Felmentjük. Nehéz napok előtt állunk, de tul kell jutnunk rajtuk. Szó sem lehet intézkedési szabadságról." Tehát: felmentési ígéret - és a megadás szigorú megtiltása.

Guderian vezérkari főnök korábban, január 8-án a következőket táviratozta Pfeffer-Wildenbruch tábornokhoz, a budapesten bekerített erők parancsnokához: "Megteszek mindent, hogy ki tudjuk vágni Önöket." /II.51 - 190-191/

II/C.

KOMÁROM MEGYE A BUDAPEST FELSZABADÍTÁSÁÉRT
FOLYTATOTT HARCOK IDEJÉN
/1945. I. 15 - 1945. II. 13./

1945. január 15. /hétfő/

A IV., SS. páncéloshadtestet tehát északnyugati irányba csoportosítják át.

Átszökött magyar katonák vallják, hogy "Január 15-én 13.00 órakor Tata felől Komárom felé nagy mennyiségű gépkocsizó gyalogság, páncélgépkocsi és harckocsi haladt. Valamennyi katona karján a Wiking SS páncélos hadosztály karszalagja volt látható. Január 15-én 24 órakor nagyszámú SS gépkocsizó gyalogság haladt át a Vértesszőlőstől északra /Komáromtól 25 kilométerre délkeletre/ lévő területen. /8-92/

Ezzel a látszólagos csapatkivonással akarja - kezdetben sikerrel - a német hadvezetés félrevezetni a szovjet felderítést és elterelni a figyelmet a készülő, "Konrad III" elnevezésű, nagy balatoni támadásáról. A német csapatokat ugyanis Komáromból, ill. Győről vasuton Székesfehérvár körzetébe szállították le.

A komáromi Csillag erődből Németországba indított transzportból a tatabányaiak egy éjszakai pihenő alkalmával megszöktek. Közülük Molnár Lajos "január 15-én ért Tatabányára. Német katonák többször visszaküldték, hogy Tatabányán front van így küldték vissza Szezsényit és Godát is. De Molnár Lajos átjutott a fronton. Egy fiatal orosz katona a tatabányai állomás előtt intgetett neki, ne menjen addig. Sem állt meg. Bevitték a parancsnokságra. Egy szovjet százados hallgatta ki. A kihallgatás, után megkérdezte: - Nagyon éhes ugye? Tessék... egyék. Itthon van." /26/

1945. január 18. /csütörtök/

Megindul a német csapatok ellentámadása, a balatoni csata, a Budapesten körülzárt csapatok felmentésére.

Bokodtól északkeletre, a főcsapás irányáról történő figyelem-
elterelés végett, kisebb gyalogsági és páncélos erőkkel a
németek támadni kezdenek.

1945. január 20. /szombat/

Aláírják a fegyverszüneti egyezményt Magyarország és a
Szövetséges Hatalmak között. Magyarország Ideiglenes Kor-
mánya megismétli hadüzenetét Németországnak.

"Főszolgabíró Urnak! Komárom 4.

Annak előrebocsátása után, hogy a hadművelleti helyzet hullámváza el-
lenére a végső győzelem a miénk lesz, éppen a forgandó hadiszere-
csére és magasabb hadászati szempontból kevésbé fontos területek
időleges feladása folyton elő állhat az a helyzet, hogy gyes közsé-
gek vagy járások ismét orosz kézre kerülhetnek, utoljára hívja fel a
lakosság figyelmét a Németországba való ideiglenes kitelepedésre.

Feltétlenül kívánatos a fiatalság, asszonyok, leányok kitelepi-
tése, ezenkívül természetesen minden magyar kitelepedése, lenne a
legésszerűbb. Felhivom tétesse közhírré, hogy a kitelepedni szándé-
kozók haladéktalanul jelentkezzenek a községházán ahol minden kite-
lepedendő személyről a csatolt igazolványt töltse ki a községi elől-
járóság. ... Aki a kitelepedés kérdését nem veszi komolyan, az nem-
csak családjának, hanem hazájának is ellensége. Ha ilyen személy
akadna, aki a kitelepedés ellen agitálna, vagy annak végrehajtását
bármilyen módon nehezítené, a községi jegyző előterjesztése alapján Fő-
szolgabíró Ur azonnal internálja.

ifj. Wojtowicz sk. főispán.

Komárom, 1945. január 20."

/Megj.: A körrendeletet a járási Főszolgabírói Hivatal január hó 21-
én továbbította a községekhez./ - /II.53/

1945. január 23. /kedd/

Alsógalla, Tatabánya, Felsőgalla irányába a Vértes hegység
nyugati szélén támadást indít a német hadvezetőség.

A támadást a kivont SS páncélos hadtestet felváltó I. lo-
vashadtest, s annak 6. páncélos hadosztálya indítja, az-
zal a céllal, hogy a németek székesfehérvári ellentámadá-
sának sikereit növelje, a szovjet haderők átcsoportosítá-
sát meggátolja.

Es még egy lényeges ok:

"Hitler még 1945. január 23-án a főhadiszálláson tartott értekezle-
ten hangsúlyozta, hogy milyen elsőrendű fontossága van a magyar olaj-
vidéknek és a magyar olaj forrásoknak. A magyar olaj nélkül, amely
Németország szükségletének 80 %-át fedezte - mondta - a németek nem
folytathatják a háborút. "

Guderian ezt írta többek között visszaemlékezéseiben:

"Most, hogy a mi üzemanyag- és kenőanyaggyártó vállalatunk használhatatlanok...Hitler ...az utolsó olajlelőhelyeket és a magyar olajfinomító üzemeket akarta megtartani, mert ezen nélkülözhetetlenek voltak a páncélos csapatok és a légielő számára szükséges termékek előállításához." /7-100/

1945. január 24. /szerda/

Súlyos harcokban Felsőgallát elfoglalják a németek.

"Január közepén egy nagyon hideg nap hajnalán szokatlan csendre ébredtünk. Elnémult a távoli csatazaj, nem kattogtak a magas pályateszten haladó csillék. Csend volt az utcákon, sehol egy gépkocsi, sehol egy szekér, sehol egy szovjet katona. Az emberek némán összenéztek, mindenki a másiktól várt felvilágosítást. Csalódással, félelemmel teltek meg a szívek. Mi történt?Mi lesz most? A szovjet katonák, akikkel e rövid idő alatt jó barátságot kötöttünk, még pirkadat előtt kivonultak a helyséből és a bányatelepet körülvevő erdő mögé húzódtak. Ezt követelte a hadihelyzet, ilyen taktikai megoldást választott a szovjet hadvezetőség, hogy elkerülje a felesleges vérontást."

A tatabányai szénmedence visszafoglalása után a németek azonnal hozzáálltak a bányák kiaknázásához. A német legfelsőbb vezetés nagyon fontosnak tartotta ezt, mert Magyarország, Szlovákia és Dél-Németország szénszükségletét már csak innen tudták biztosítani, miután 1945 januárjában elvesztették a sziléziai bányavidéket." /13-157/

"Alig voltak a bányatelepen három napja a nyilasok, a számonkérő szék megkezdte működését. A németek raboltak. Sokszáz vagon szén feküdt a depón. Vagonokba rakatták. Az alumíniumkohóban újra megjelent egy német őrnagy; most a kriolitért jött, az alumíniumgyártás nélkülözhetetlen anyagáért. A kriolitot külföldről hoztuk be, körülbelül 70 vagonnal feküdt ekkor a gyárban.

Szakál mérnök összehívatta a gyár legjobb dolgozóit. Hit tegyenek? - erről tárgyalták.

Határozták: a kriolitot nem rakják fel.

Pár nap múlva újra bejött az őrnagy. Szakál mérnököt kereste. Kiabálását még kint is hallották.

- Szabotálók! ... Agyonlövetek mindenkit!... Maguk akarnak minket becsapni! Vigyázzanak! ... még megjárhatják!...

A telepen megdöbbenő hírek jártak. A nyilasok kiirtották a Balogh-családot. A gyilkosságra csak származásuk adott okot: cigányok voltak. A nyilas hadügyminiszter ugyanis elrendelte, hogy minden katonaszökevény, cigány, vagy zsidó, aki a hadművelleti területen tartózkodik, felkoncolandó.

A felelősség nélküli gyilkolás vágya tortolt a csendőrségen, a nyilas parancsnokságon. Sikvölgyön elfogtak 36 katonaszökevényt, Debrecen környéki parasztokat. Egy napot töltöttek a csendőrpáncsnokságon. Megállapították róluk, hogy katonaszökevények. Ujból felállították a kivégző osztagot.

A Bánhida és Tata közötti vadaskertnél lőtték agyon őket. A halottakat el sem temették.

Ketten maradtak életben. Valahogy elvonszolták magukat a közei-
fekvő tanyára, ott ápolták fel őket.

Elfogták Blau Sándort. Budapesti volt, réeztvett az ellenállási
mozgalomban. Már régen bujkált, őt már nem vitték sehová; az ujtelepi
csendőrőrsön verték agyon.

Rettegés ült Tatabányára.

Várgesztest és Vértessomlót a fasiszta német csapatok köte-
lékében harcoló VIII. magyar hadtest egységei Pusztavám-Bo-
kod körzetéből támadva elfoglalják.

"Emlékezetül

...1944. dec. 27-től 1945. jan.. 24-ig a község aknatüz alatt állt.
Mintegy 40 polgári sebesülés és 20 halott lett. Ezidőben a szentesi,
alföldi huszárokból álló lovashadosztály állomásozott a községben.
1945. jan. 24-én a huszárok a Vértes erdő disznóvölgyéig nyomultak
elő Gánt falu előtt. Jenkey huszárszászlós a bokodi leventetieren
esett el. Mikolás hadapródot a Vértesből hozták itt meghalni sebei-
ben. Juhász Gergely huszárszakaszvezető halálnapján délben kérte
bajtársait, hogy halálát érezvén - Bokodon temessék el. Este hozta
tetemét a szánkó. A huszárok nagy hóban fedezék nélkül voltak az er-
dőben vagy 5 napon át. Innét lett 10C fejsze, 100 fűrész küldve fa-
döntés-fedezék készítee végett. " /19,'

Debrecenben az ujonnan választott Nemzetgyűlés megtartja
első ülését.

"Esztergomi járás Főszolgabirójától.

1/1945. fb.szám

Tárgy: Bevonulási parancs
kifüggesztése és egyéb
katonai rendelkezések
közzététele.

Rendelet

Jegyző Ur

A csatolt bevonulási parancsot kiadom azzal, hogy azt azon-
nal függesse ki és annak tartalmát dobszó útján is azonnal tegye
közhírré.

A m. kir. 5. hadsereg katonai és gazdasági parancsnokságá-
nak hivatalomnál elfekvő hirdetményi alapján felhívom, hogy az aláb-
biakat is dobszó útján azonnal, többbizben tegye közhírré ugy, hogy
arról a lakosság feltétlenül értesüljön nehoqy kifogást emelhesen
azzal, hogy dobszót, illetve a közhírrételt nem halotta:

Amennyiben valakinek tudomása van nagyobb élelem és tüze-
lőanyag készletről, tárolt ipari termékről, avagy bármiféle hadi-
anyagról 24 óra alatt jelentse be a községi elöljáróságnál.

Felhívom a lakoságot, hogy a csendőrőrségnél, vagy a legkö-
zelebbi katonai parancsnokságánál jelentse be, ha akár ellenséges,
akár katonai személyek /: szökevények /: tartózkodási helyéről van
tudomása.

Mind a saját, mind az ellenséges katonai felszerelési tárgyakat, fegyvereket és lőszeret azonnal be kell szolgáltatni csendőrségnél, vagy a legközelebbi katonai parancsnokságnál.

Amennyiben valahol nagyobb raktár lenne, úgy az, községi előljáróság útján jelentendő be, és az köteles annak átvételéig őrzéséről gondoskodni.

Az utcákon a közlekedés este 6 órától reggel 6 óráig engedélyezem fenthivatkozott katonai közigazgatási parancsnokság hirdménye alapján."

Felhivom Jegyző 'urat, hogy az utak azabaddátételére és egyéb munkálatokra munkásosztagokat szervezzen meg. A munkásosztagokban való részvétel nőknek 16-50 évig, férfiaknak 16-60 évig kötelező.

A nemzetőrség, tűzoltóság tagjai és a légoltalmi házcsoport körzetparancsnokok, továbbá a hatósági légoltalomban beosztott egyének, a munkaszolgálatban való részvételtől mentesek.

Figyelmeztetendő a lakosság hogy aki a fenti rendelkezéseknek nem tesz eleget, a hadijog alapján szigorúan tesz büntetve.

Tokod és Tát község jegyzője a megszervezett futárszolgálat útján kézbesítse fenti rendelkezésemet s legközelebbi községnek és így tovább.

Amennyiben Tokod község Sárissáp községnek nem tudná kézbesíteni, úgy külön és közvetlenül kézbesítse Nagysáp községnek, Nagysáp pedig Baina és Epöl községeknek.

Esztergom, 1946. év január hó 25.-én

főszolgabíró"

/II.54. - kiemelések az eredetiben./

1945. január 31. /szerda/

"M. kir. Esztergom vármegyei közig, parancsnokság. Járási előadó h.

14. szám. közig. - 1945.

Hóeltakarítás tbn.

Községi előljáróságnak

Tát

Esztergom, 1945. évi jan. hó 31.-én.

Utasítom, hogy az utvonalat a lakosság igénybevételével a hótól a legrövidebb idő alatt tisztítsa meg, mert a német parancsnokság erre vonatkozólag a forgalom biztosítása érdekében a legszigorubb utasítást adta ki.

Imrédy szds. "

/II.55/

A fasiszta meg szállás idején...

Működésében a nyilas katonai vezetés vérbirósága Kisbéren.

"Hozzáfűzés nélkül csupán néhány adatot ragadunk ki egy jegyzőkönyvből. A jegyzőkönyv felvételét a kisbéri ménesbirtok kastélyának siralomházzá átalakított egyik szobája falán lévő halálra ítélt honvédek feljegyzéseiről. A feljegyzések így következnek:

1. Itt voltam 1945. év I. hó 31.-én. Itt töltöttem a halálom előtti napot. Ártatlanul haltam meg. Papp Gyula honvéd. Bereg-böszörményi vagonok.

2. Szóllósi Pál. 1945. január 31. napján haltam meg. Oroszlánt vagyok.

3. Beleznai Tibor honv. 1945. II. 14-én haltam meg. Győri vagyok.

4. Zempléni Ferenc honv. 1945. II. hó 14-én haltam meg. Tatabányai vagyok.

5. Oláh Jakab honv. 1945. II. 14-én haltam meg. Aranyosi vagyok, Heves megye.

8. Sztanó János honv. 1945. II. 22-én haltam meg. Tatabányai vagyok. Idekerültem 1945. II. 21-én.

7. Szász Kálmán honv. 1945. II. 28-án haltam meg. Debreceni vagyok. Idekerültem 1945. II. 27.

8. Horváth Lajos honv. 1945. II. 28-án haltam meg, a születésnapomon. Ujvidéki vagyok.

Ugyancsak jegyzőkönyvileg vannak felfektetve az alábbi adatok:

"Kisbéren 1944. dec. 8-ától az oroszok bejövetelét megelőző hétig a VIII. hadtest hadbíróháza működött, melynek parancsnoka Marossy csendőrezredes /előzőleg a budapesti csendőrkerület parancsnoka/ volt. A kegyelmi kérvényeknek legmagasabb fokon való elintézési joga őt illette.

Kegyelmet csak egy pár esetben gyakorolt. Közvetlen segítő társa volt Halász Lajos hadbíró főhadnagy, aki mint itelethozó ténykedett.

Ugyancsak hadbírói beosztásban működtek Papp Gusztáv hadbírószázados, lakik Debrecenben, Kóvágó András főhadnagy, lakik Budapesten, Vörös Lajos ake.

A 28 halálraítélt közül kettőt felakasztottak, huszonhatot agyonlőttek. "

"A halálraítélteket a temetőben végezték ki és ott is temették el. Tudomásom szerint a fent jelzett időszak alatt huszonnyolc honvédet végeztek ki, akikkel a haláluk előtt történt beszélgetésem kapcsán megtudtam, hogy bűnük az volt, hogy a kormányzó parancsára letették a fegyvert és nem akartak tovább harcolni, vagy pedig az, hogy át akartak menni az orosz hadseregbe, de szökés közben elfogták őket. A vallomást tevő személyt nem ismerjük. A jelek szerint valamilyen lelkész lehetett az illető. A halálraítélteket a temető árkában földelték el egészen felületesen. Tudomásomra jutott az is, hogy a hadbíróháza botozásra is ítélte a honvédeket, amit maguk a hadbíró-tisztek végeztek, mert a tiszthelyettesek botozásával nem voltak megelégedve." /6-700,701/

Sárisáp hős partizánjainak tevékenységéről:

"A németek bejövetele után a sárisápi bányász-szakszervezeti vezetők kiadták a jelszót, hogy mindenre fel kell készülni. Fegyverek szerzéséhez kezdtek. Október 16-án, a Horthy-kiáltvány után a nyilasok vették át a hatalmat és a letartóztatási parancs elől a szakszervezet választmányi tagjainak - Zgyerka János bajtárral az élükön - el kellett tűrniük. Ezután alakult meg a partizáncsoport, amely első megbeszélését a falun kívül eső Gurin bajtárs lakását képező régi vízimalomban tartotta. A megbeszéléseken Gurin Lajost választották vezetőnek, aki felvette a kapcsolatot az üldözött Zgyerkával és társaival. Ezután a csoport megkezdte működését.

Először katonák szöktetésénél segédkeztek. A faluban 400 katona állomásozott, akiket Németországba akartak irányítani. Ezek közül csak 160-an mentek el, a többi ellátták civilruhával, élelemmel és elbujtatták őket. Így jutottak fegyverekhez. A nyilasok nagy bizonytalanságban érezték magukat a faluban és egymásután tartóztatták le a bajtársakat. A letartóztatottak hősiiesen viselkedtek és semmit sem vallottak.

Közben az átvonuló németek ellen egymásután követték el az akciókat. A Vörös Hadsereg előrenyomulása során a falut elfoglalta, majd a Budapest visszafoglalásáért indított német ellentámadás során újra visszafoglalták a németek. Ekkor kezdődött csak meg a csoport igazi munkája. Az orosz tüzéségnek állandóan jelezték a német állásokat. A bányán keresztül állandó kapcsolatot tartottak fenn a Vörös Hadséggel. A német szállásokat aláaknázták és felrobbantották, úgy hogy az állandó támadások miatt a németek március 22-én kénytelenek voltak kiüríteni a falut. Ez a bányász-partizáncsoport fegyverrel és aknával többszáz németet pusztított el, megmentette a bányafelszerezést az elhurcolás elől. Hegérdemlik, hogy nevüket a legjobb magyar hazafiak között említsük." /5-62/

A sárisápi partizáncsoportban harcoltak többek között: lengő János, Zgyerka Fábán, Zgyerka Sándor, Zgyerka Pál, Zgyerka Gyula, Varga Jakab, Lovasi Mihály, Hajnik Sándor, Gurin Gáspár, Nánási János, Knyázovias András, Motesicki András, Gurin Sándor, Kovács Károly, Motesicki József, Skrek Pál, Kiss Sándor, Molnár János, Motesicki Anna /6-S3?/

1945. február 2. /péntek/

A Dunai Flottilla és a 83. önálló tengerészgyalogos dandár a 2. Ukrán Front hadműveleti alárendeltségébe kerül. A flottilla hajóit Budapestenél és Vácnál összpontosították, már a következő hadműveletek előkészítéséül.

"Nyilaskeresztes Párt
Hungarista Mozgalom

Táti község vezetője

Szolgálati jegy

Tisztelettel felkérem a Táti község előljáróságát, hogy a bevonulással kapcsolatos intézkedését február hó 2-án újból rendelje el. Annál is inkább mivel tudomásom van arról, hogy az előző felhívással szembe nem tette eleget. Kérem továbbá, hogy a felhívásnál külön kihangsúlyozni kívánom, hogy aki nem fog eleget tenni azzal szembe a legszigorúbban fogok eljárni, illetve pártszolgálat álltati előállítani és átadni a bevonulási központnak.

A jelentkezés a Nyilaskeresztes Párt helységében történik ahonnan pártszolgálatos fogja őket Esztergomba kísélni.

Tát, 1945. febr. hó 2-án.

Kitartás! Éljen Szálasi!

/: Pecsét :/

/: Aláírás :/
községvezető"

/II.56/

1945. február 6. /kedd/

"Balck tábornok utasítást adott, hogy /Tatabányán/ a bányászokat mentesítsék az erődítési munkálatok alól és kózzák a széntermelést." /10-32/

"Vettem: 1945. évi február hó 5.-én este 6 óraker, -

34 sz.

közig.-1945.

F e l h í v á s !

Az összes vármegyei, városi, járási és községi közigazgatási vezetőkhoz.

A totális mozgósítás és harcbaállítás m. kir miniszterének 650/1945. számú rendelete az összes közigazgatási vezetőkhoz.

4000/1944.M.E. számú rendeletben nyert felhatalmazás alapján a következőket rendelem:

1./ 1945. évi február hó 6-án és 7-én össze kell írni a helyiségben tartózkodó minden személyt, a tényleges katonai szolgálatot, /közérdekű munkaszolgálatot, és kiegészítő munkaszolgálatot/ teljesítő személyek kivételével.

2./ Azokat a polgári személyeket, akik az összeírás időpontjában nem tartózkodnak állandó lakhelyükön, de közeli visszatérésükre számítani lehet, állandó lakhelyükön kell felvenni. Adataikat legközelebbi hozzátartozójuk, esetleg szállásadójuk bemondása alapján kell feljegyezni.

3./ Azok a polgári személyek, akik az összeírás időpontjában nem rendelkeznek állandó lakhellyel és uton vannak, abban a községben kerülnek összeírásra, ahol az összeírás időpontjában tartózkodnak. Ezeket is mint menekülteket kell számbavenni.

4./ Az összeírásról a lakosságot a helyiségben szokásos kihirdetéssel /dobolás, falragasz/ útján kell értesíteni.

....: 5 - 13. pont: az az összeírás ill. adatközlés részletes leírását tartalmazza. ./.....

14./ A községi összesítést a községben 1945. évi február 10-ig, megyei városokban 1945. évi február 11-ig, megyeszékhelyeken, illetve thj. városokban 1945. évi február 12.-ig kell elkészíteni.

15./ A községek a községi összesítő ivateket az eredeti lajtsromokkal együtt legkésőbb 1945. évi febr. 11.-ig futárral kötelesek a járási főszolgabírókhoz beküldeni. A községek, amelyeknek járási közigazgatási valamely okból nem működik, az összeírasi anyagot a hozzá legközelebb lévő járási főszolgabíróhoz küldjék.

16./ A járási, városi és vármegyei közigazgatási vezetőknek az adatgyűjtéssel kapcsolatos feladatait a végrehajtási utasítás szabályozza. A végrehajtási utasítást a fenti közigazgatási vezetők irásban kapják meg. A járási főszolgabírók azonban annak vételéig is kötelesek meggyőződni arról, hogy az összeírás a járás területén 1945. évi február hó 6-án megkezdődött, egyben jelen rendelet pontos szövegét irásban haladéktalanul közöljék a járás területén lévő községi és körjegyzőkkel.

17./ Aki tudva hamis, vagy valótlan összeírasi adatokat vall be, vagy az adatszolgáltatást megtagadja, - amennyiben a cselekmény súlyosabb büntetendő rendelkezés alá nem esik- kihágást követ el és hat hónapig terjedhető elzárással büntetendő.

18./ A megszbott faladatokat nem, vagy nem megfelelően telejeitő helyi közigazgatási vezetőköt és összeirő közegeket az illető szakminiszter utján fogom felelősségre vonni.

/: Pecsét :/

Olvashatatlan aláírás fhdgy.
j.kat.pk."

1945. február 7. /szerda/

Tokodról jelentik:

"Február hó 7-én a német haderő tagjaiból közelebről nem Ismert egyének mozigépházunkba önkényesen behatoltak és durva módon leszerelve elvitték a gépház teljes berendezését: 2 db. Krupp-Ernemann máltai keresztes rendszerű vetítógépet, valamint Belgráder rendszerű fotocellás hangos berendezést és telefongyári rendszeri) hangos berendezést összes tartozékaival együtt. Magunknak már csak a telepünkről elhaladó tehergépkocsi rendszámát sikerült feljegyeznünk, mely W.H. 1443371 volt." /22/

1945. február 8. /csütörtök/

"... a "Dél" hadseregcsoport vezérkari főnöke, Grolman tábornok parancsot adott Tatabánya és Felsőgalla védelmének műszaki megerősítésére, és a termelés biztosítására. Erre - mint a parancs mondja - azért van nagy szükség, mert a szovjet csapatok 3 kilométerre vannak Felsőgallától. Magyarország utolsó szénmedencéjének megtartásáért, működtetéséért és a szén elszállításáért a 6. német hadsereg parancsnokát tették felelőssé." /10-32/

1945. február 10. /szombat/

Esztergomban, a vármegyeházán nyilas gyűlést tart Vajna Gábor a Szálasi-kormány igazságügyminisztere.

"Azután eljött a február 11-12-13, amikor tizes csoportok szerint bevonulásra kötelezték a férfiakat. Olvadt a hó, a város tele volt rohanó emberekkel, mindenki felmentés után szalagált, kinek hogy sikerült: ilyen ciraen, olyan cimén, vagy sehogy. Közülük azoknak, akiknek nem voltak idegei, hogy itthon elbujjanak, elindultak. Első nap hétfőn a gyerekek, kedden az 1920-1910-ben születettek, szerdán az idősebb korosztály. Gyalog. Hóban, puskatűzben. A város utcái kihaltak, egyre kevesebben olvassák az újabb nyomdai terméket: "A Te bevetésed dönti el a háborút!" - mondta a sok közül egy..." /33/

A Budapestet védő német erők parancsnoksága ezen a napon döntött: Guderian igérete, Hitler parancsa ellenére a ki-törést választották. "Ezt a Vár körzetéből tervezte vég-

reahajtani az Ostrom utcán, a jelenlegi Szilágyi Erzsébet fasoron és a budai hegyeken keresztül. A terv két irány-nyal szánolt: Budakeszi - Budajenő - Perbál - Tinnye, vagy Pesthidegkut - Solymár - Pilisvörösvár - Pilisszántó - Pilisszentlélek felé. Pfeffer-Wildenbruch és törzse azt remélte, hogy a szovjet csapatok harcrendjét sikerül át-törni és Szomor - Máriahalom, illetve a Pilisszentlélek-től északnyugatra eső terepszakaszon egyesülhetnek a gyü-rűn kívül harcoló erőkkel." /II.58/

1945. február 11. /vasárnap/

"Mogyorósbánya Község Előljáróságától Tárgy: Lakosság összeírása
Hsz. 34/1945. közíg.

Főszolgabíró Ur

Esztergom

Mogyorósbánya község lakosságának összeírását az alábbiakban jelen-tem.

Férfiak 16 évtől - 60 évig	242 személy		
-"- 16 éven alul és 60 éven felül	220 "		
Nők	549		"
Összesen:	1010	"	"

Mogyorósbánya, 1945. február 11.

/: Pecset :/

Olvashatatlan aláírás

/II.19/

körjegyző

1945. február 13. /kedd/

A Budapesten körülzárt, és a teljes megsemmisítés előtt álló fasiszta csapatok, megkezdik a kitörést.

A németek Máriahalom körzetében, a Pilis és a Gerecse völgye-in keresztül várják a kitörő egységeket. Balck tábornok in-tézkedéseket tett a találkozás biztosítására.

A kijutott erők gyülekezőhelyéül Bajnát jelölték meg, ahol harckocsikkal, rohamlövegekkel megerősített ezredcsopor-tositást hoztak létre, segélyhelyet, élelmiszerraktárt telepítettek. Hasonló intézkedésekre került sor Tarján és Tokod községekben is.

Kiadták a jelszót is: Hindenburg, és a jelhangot: Hitler.

Reggel:

Szomornál 3 német, és 1 magyar tiszt, 23 altiszt és közlegény jelentkezik a német állásoknál.

A Szovjet Távirati Iroda jelentése:

"A 2. ukrán hadseregcsoport csapatai, együttműködve a 3. ukrán hadseregcsoport csapataival, másfélhónapos ostrom kemény küzdelmei után, a nagyvárosi háboru ucai harcainak nehéz körülményei közt, ma, február 13-án befejezték a Budapesten körülzárt ellenséges kötelékek megsemmisítését, s így teljes egészében elfoglalták a magyar fővárost, Budapestet, a német védelem fontos központját a Bécs felé vezető úton." /23/

1945. február 14. /szerda/
Éjszaka

Szomornál kb. 100 német és magyar katona éri el a német állásokat.

A Budapestről kitört fasiszta csapategységekből mindössze 629 ember jutott át a szovjet hadműveleti területen. A kitörésben megközelítőleg 44.000 fő vett részt.

1945. február 15. /csütörtök/

Reggel:

Szomortól indulva sikertelen támadást indítanak a németek, hogy a kitört egységek számára a kijutást megkönnyítsék.

III.

A BÉCSI TÁMADÓ HADMŰVELET.

A 2. UKRÁN FRONT HARCAI

KOMAROM MEGYE TELJES FELSZABADÍTÁSÁÉRT

/1945. II. 17 - 1945. III. 28./

1945. február 17. /szombat/

Malinovszkij és Tolbuchin marsall kézhez kapja a Vörös Hadsereg vezérkari főnökének, Antonov hadseregtábornoknak direktíváját a németek dunántuli erőinek megsemmisítésére.

b./ A Dunától délre mérjen csapást a főhadiszállás tüzértartalék hadosztályával és a 2. gárda gépesített hadtesttel megerősített 46. hadsereggel...

3./ A 2. és 3. Ukrán Front támadásának kezdete 1945. március 15." /14-321-322/

MALINOVSKIJ, Rodion Jakovlevics /1898 - 1967/ a Szovjetunió marsallja, a 2. Ukrán Front parancsnoka. Az első világháboruban sorkatonaként vett részt. Végigküzdötte az intervenció háborúkat. 1926-tól az SZKP tagja. A spanyol polgárháboruban internacionalistaként harcolt. A Nagy Honvédő Háboruban már a 2. gárdahadsereg parancsnokaként küzdött a sztálingrádi csatában. 1943 októberétől a 3., 1944 májusától pedig a 2. Ukrán Front parancsnoka. Frontjának katonái kezdték meg Magyarország felszabadítását, s mindvégig részt is vettek abban. A háborút követően számos magasszintű parancsnoki beosztást töltött be. 1957-től haláláig a Szovjetunió honvédelmi minisztere volt. "Kiemelkedő hadvezéri tevékenységéért a legmagasabb elismerésben részesült. Két alkalommal - 1945-ben és 1959-ben - a Szovjetunió Hőse címmel tüntették ki. Ezenkívül a Győzelem Érdemrend, öt Lenin-rend, három Vörös Zászló Érdemrend, a Szuvorov-rend, a Kutuzov-rend kitüntetésben részesítették. Igen sok magas külföldi kitüntetés, köztük a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanács által adományozott Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozata és a Magyar Népköztársaság Érdemrendje tulajdonosa. - Hamvait a Vörös-éren, a Kreml falában helyezték örök nyugalomra. Nevét a szovjet hadsereg pánccélakadémiája és az egyik gárdaharcokcsihadosztály viseli." /L. II.40 - 31-32/

"... Egy februári éjszakán, néhány nappal azután, hogy a szovjet parancsnokság elhatározta a nagy támadást megjöttek a partizánok. Egy-más után füstölték ki a német géppuskafészeket...

Éjfél-től, fél háromig tartott a csata. Zgyerka János sárisápi egységének harcosai nyolc géppuskafészeket, és öt aknavető állást füstölték ki. Támadásuk közelebb hozta Sárisáp felszabadulásának napját.

A németek bosszút álltak. Felgyújtották a fél falut. Az égő házak fényénél vadásztak az oltókra. Így lőtték le Molnár János bányász 18 éves lányát, Máriát. Az utcán hullák, tankokkal agyontaposott holttestek hevertek.

Az SS kopók kinyomozták, hogy Zgyerka Fábían a partizánok között van. Fábíanon nem állhattak bosszút. Szüleire túrték rá az ajtót. Az öreg Zgyerka, akkor 76 éves volt - beteg, 74 esztendőös feleségét ápolta. A nácik megparancsolták, hogy vegye ki az asszonyt az ágyból. Az öreg Zgyerkának kellett kicipelnie beteg feleségét a körtefa alá. Ott lőtték tarkón mindkettőjüket." /29/

1945. február 27. /kedd/

A bécsi támadó hadműveletben a főszerep a 2. Ukrán Frontra hárult. Ezért a 46. hadsereget és a 2. gárda gépesített hadtestet a szovjet főparancsnokság a nap 24. órájától a 3. Ukrán Fronttól a 2. Ukrán Front alárendeltségébe irányítja át.

A 46. hadsereg arcvonala ekkor: a Dunától délre Szamar hegy /Esztergomtól keletre 5 km./, Pilisszentlélek északnyugat /5 km-re/, Dorog és Csolnok nyugati széle, Kecse hegy, Sárísáp, Dág, Máriahalom, Szomor puszta, Mány észak 2 km, Csabdi, Felsőgalla kelet 3 km., Sur nyugat 3 km., és Vérteskozma, Gánt terepszakaszon.

A hadsereg állománya: a 23., a 68., a 75. lövész, valamint a 10., és 18 gárda lövészhadtest, és a 33. tengerészgyalogos dandár. Megerősítésül kapott a hadsereg: 3 áttörő tüzérhadosztályt, 2 önálló pán céltörő tüzérdandárt, 3 sorozatvető ezredet és 1 légvédelmi tüzérhadosztályt. Harcában támogatja az 5. légihadsereg.

A hadsereg összesen 12 lövész hadosztállyal, 2686 db különböző ürméletű löveggel és aknavetővel, 165 harckocsi- és rohamlöveggel rendelkezik. Ez utóbbiakból 99 db a 2. gárda gépesített hadtest állományába tartozik, s az a feladata, hogy a lövész hadtestek támadási sávjában előretörve azok sikerét kifejlessze.

A szovjet lövész hadosztályok létszáma abban az időben nem haladhatta meg a 4 - 4,5 ezer főt.

Esztergom - Székesfehérvár között ekkorra kiépül a fasiszta csapatok megerősített védelmi vonala, melynek létrehozását a balatoni ellentámadás kudarca után kezdték meg.

A német védelem erőit a VIII. magyar hadsereg közvetlen hadtest, valamint a IV. német SS pán céloshadtest alárendeltségében a 23. magyar, a 711., 96. német gyalogoshadosztály, az 1. magyar lovashadosztály, a 6. pán céloshadosztály, a 3. és 5. SS pán céloshadosztály, a 2. magyar pán céloshadosztály, néhány harccsoport, és több különböző

fegyvernemű zászlóalj alkotta. A két hadseregben összesen 94 gyalogos és gépesített zászlóalj /ez 10 hadosztályt jelent/, 1231 db. különböző űrméretű löveg és aknavető, valamint 270 db harckocsi és rohamlövég volt. A német, 111. magyar gyalogoshadosztályok létszáma 5,5 - 7,5 ezer fő volt. - A védelem tartalékát a Tardos körzetében összpontosított 6. SS. páncélos hadosztály és megerősítő eszközei alkották.

A német védelem fővédőve a Vértes hegység keleti lejtőin húzódott, és a korábbi harcokban kiépített objektumokból, lövészgödörökből, géppuskafészekből, helyenként 2-3 lövészárokból, valamint drótakadályokból, az utvonalon telepített aknamezőkből, tűz alatt tartásukra beásott harckocsi és rohamlövegekből ill. erődökből állt. A második védővonal az előzőtől kb. 10-20 kilométerre Kocs - Bokod - Várpalota - Füzfő vonalon húzódott. A fővédővonalon 10 kilométeres védelmi szakasz jut egy-egy hadosztályra, s arcvonalkilométerenként 12 löveg és aknavető, valamint 3 harckocsi és rohamlövég.

1945. március 2. /péntek/

"Esztergom vármegye Alispánjától.

180/194S ai.sz.

Tárgy: A zsidó tulajdont képező vagyontárgyaik értékesítése során befolyt összegek elszámolása.

Rendelelet

A m.kir, belügyminisztérium XI. osztályának 56/1945. számú rendeletére hivatkozással felhívom, hogy a zsidó tulajdont képező vagyontárgyak értékesítése során befolyt és a város illetve község pénztárába elhelyezett összeget a "Zsidó vagyonok Letéti számla" címen nyitott 157.880 számú postatakarékpénztári csekk számlára soronkívül fizesse be és befizetett összeget hozzám haladéktalanul jelentse.

Esztergom, 1945. március hó 2.-án.

Alispán helyett:

:/ Pecsét :/ /Olvashatatlan aláírás/

/II.60/

vm.

főjegyző

"Esztergomi járás
54/1945. sz.

főszolgabírója
sz.

Igen sürgős!!!!
Tárgy: Kerékpárok igénybevétele.

Községi /Kör/ Jegyző Ur!

A HM ur rendelkezése alapján a járás területén lévő összes férfikerékpárokat teljes felszereléssel együtt azonnal igénybe veszem.

1./ Az igénybe vett kerékpárokat f. hó 20-án reggel 8 órára kell a főszolgabírói hivatalhoz /Városháza/ beszállítani.

Esztergom, 1945. márc. 2.

/Olvashatatlan aláírás/ fhdy
jár. kat. pk.

/Olvashatatlan aláírás/
h. főszolgabíró"

"Másolat: Veszprém megye alispánja. Szám: 2305/1945. Tárgy: Erődítési munkálatokhoz munkaerők igénybevétele. Főszolgabíró Urnak Székelylén. - A m.kir. honv. 832 munkavezető törzsparanasnokság jelentéséből, megállapítottam, hogy a községek munkabíró lakossága még mindig nem veszi ki a részét oly mértékben az erődítési munkálatokból, mint amilyen mértékben azt a honvédelmi érdekek megkívánják. Tekintettel a munkálatok fontosságára felhívom főszolgabíró Urat, utasítsa illetékes alárendelt szerveit, hogy a munkaerők kirendelésénél a legszigorubbán járjanak el és amennyiben a kirendelt személyek magatartása miatt azok ellen különleges szabályok alkalmazását tartják szükségesnek, úgy ilyen értelemben az I. foku rendőrhatalóságnál tegyenek előterjesztést. /: Internálást :/ Veszprém, 1945. március 2. dr Endrei sk. alispán."

/Megj.: Az okirat hátoldali feljegyzése szerint a rendelkezést a községi és körjegyzőknek március 12-én adták ki./
/II.62/

1945. március 9. /péntek/

Malinovszkij marsall megkapja a főparancsnokság részletes parancsát.

"A 2. Ukrán Front... balszárnya /a 46. hadsereg/ - 1945. március 17-18-án - lendüljön támadásba... zuzza szét az ellenség csoportosítását a Dunától délre és fejlessze ki a támadást Győr irányába." /8-172/

Malinovszkij marsall elhatározza, hogy Frontjának támadásában a főcsapást a 46. hadsereggel méri.

Az elhatározás szerint a 46. hadsereg balszárnya Szár vasutállomás - Kőhányás puszta szakaszán töri át az ellenség védelmét és nyomul előre Dad-Győr irányába. Erőinek egy részével támadást indít Komárom irányába, hogy elvágja a német csapatok visszavonulási utvonálát Esztergom felől, majd a Dunához szorítva megsemmisítse azt. - A hadsereg jobbszárnyának és a dunai flottilának Esztergomtől délnyugatra kell bekerítenie és megsemmisítenie az ellenséget.

1945. március 10. /szombat/

A 46. hadsereg az áttörési szakaszán megkezdte a csapástmérő csoportosítás létrehozását.

A csoportosítást két lépcsős hadművelleti felépítésben hozzák létre: az első lépcsőben a 75. és a 68. lövészhadtest, a másodikban a 18. gárda lövész-, és a 2. gárda gépesített hadtest támad.

A 10. gárda lövész-, és a 23. lövészhadtest alkotja Esztergomnál a hadsereg jobbszárnyát.

1945. március 12. /hétfő/

"Zirci járás főszolgabírójától
719/1945.
Községi és körjegyzőknek.

Székhelyén

A visszamaradt leventék előreláthatólag folyó hó 20.-a körül lesznek utbaindítva.

Felhívom, hogy a visszamaradt leventék névjegyzékét haladéktalanul küldje meg az illetékes m.kir. csendőrsnek, hogy a leventék összegyűjtése iránt intézkedhessenek. Jegyző Ur a kitelepítési vonathoz vagononként 1 szekér szalmát, 2 ürméter aprított tüzfát és kályhát mint az első szállítmánynál most is biztosítsa.

A kitelepülés megtörténte után a kitelepítetteket 2 példányu kimutatásba foglalva névszerint jelentse az életkor és foglalkozás feltüntetésével.

Zirc, 1945. március hó 12.

/Olvashatatlan aláírás/
főszolgabíró"

/Megj.: A kimutatás március 17-én elkészült, rajta kézirással a következő szöveg: "Névjegyzék csendőrsnek Bakonyszombathely". A kimutatás névszerinti. Itt most csak a számszerű összesítést adjuk közre:

Születési év:	Csatka	Aka	Ácsteszér
1926-os	2	1	-
1927-es	1	3	1
1928-as	7	3	4
1929-es	9	7	2
1930-as	9	12	6

/II.63/

1945. március 13. /kedd/

"Arról értesültem, hogy a köre területén lakó férfi kerékpár tulajdonosok vonakodnak bejelenteni igénybevételekre kerékpárjaikat. Utasítottam az illetékes csendőrsöt, hogy a rendeletemnek végrehajtásához nyújtson karhatalmi segítséget...

Esztergom, 1945. március 13.

/Olvashatatlan aláírás/
fssl. h."

/II.61/

1945. március 16. /péntek/

Délután megindul a 3. Ukrán Front támadás amelynek reggelre tervezett kezdetét a sűrű köd akadályozta meg.

E s t e :

A 46. hadsereg előrevetett zászlóaljakkal megkezdi a támadás előkészítését. A zászlóaljak mindössze kb. 1000 métert tud-

nak csak benyomulni az ellenség védelmébe, de így is fel tudják deríteni a tüzfészkeket.

A VIII. magyar hadtestparancsnok jelentése a 6. német hadseregparancsnoknak:

"... az ellenség az 1. huszár hadosztály és a 96. gyalogoshadosztály jobbszárnyán hét különböző helyen zászlóalj, ezred erejű támadást hajtott végre és helyi betörést ért el Pusztakápolnától nyugatra a csákvári ut mentén Kecskéd felé, Kozmától nyugatra és északra 4 km-re, Felsőgallától délkeletre, Csabdinál. A 711. gyalogoshadosztály szakaszán Kirvától /Máriaalom/ délnyugatra egy zászlóalj tört be." /10-37/

KShányás pusztát és a Várgesztesen keresztül vezetS hegyi utakat az előrevetett zászlóaljak elfoglalják: a sik terep nyitva áll a főcsapás erői el5tt.

A német parancsnokság 24 órára Környe körzetébe gyülekezteti a 92. motoros dandárját, felfogni a szovjet betörést.

1945. március 17. /szombat/

Megindul a 2. Ukrán Front 46. hadseregének általános támadá-

A hadsereg áttörési szakaszának szélessége 12 kilométer, melynek 1 kilométeres arcvonalán 0,7 lövészadosztály, 14 harckocsi és rohamlöveg, valamint 142 löveg és aknavető vesz részt a támadásban.

Az erőviszony ennek megfelelően előerőkben 1,3:1, lövegben és aknavetőben 4,4:1, harckocsiban és rohamlövegben 1,7:1 volt a szovjet csapatok javára.

A támadó hadsereg első lépcsője a balszárnyon áttöri a védelmet és estig 10 kilométert nyomul előre. Az 52. lövészadosztály felszabadítja Majk pusztát, Vértessomlót, és eléri Oroszlány keleti szélét.

A németek 92. motoros dandárja ellenlökést hajtott végre Vértessomló északnyugatról a falu felé.

Felsőgalla előtt is heves ellenállást tanúsítanak a németek, de előretolt védelmi szakaszukat az országot és vasut keresztelődésénél kénytelenek feladni.

A hadsereg balszárnyán, Máriahalom körzetében mindössze egy kilométer mélyen sikerült a szovjet csapatoknak beékelniük a német védelembe.

A németek Székesfehérvártól Komárom védelmére csapatokat csoportosítanak át, hogy megtarthassák a hidat és a szőnyi, almásfüzitői olajfinomítókat.

A Minisztertanács debreceni rendkívüli ülésén elfogadja a földreformról szóló rendelettervezetet.

GURIN Gáspár /1920 - 1945/ sárisápi partizán.

"Március 15-e volt, Budapest már egy hónappal korábban felszabadult. Gáspár arra gondolt, amit az iskolában tanult e napról. Azt mondta társainak, amit egykor Petőfi mondott a márciusi ifjaknak: tenni kell, és mindjárt holnap, hátha holnapután már késő lesz'.

Gurin Gáspár azt mondta testvéreinek és az ifjú partizánoknak:
- Fiuk, mentsük a magyar becsületet! Nem lesz jó, ha mindent csak ők tesznek helyettünk.

Arrafelé mutatott, ahonnan a szovjet aknavetőők lőtték a náci állásait.

- Törlesszünk magunk is valamit az adósságból, küldjük fel a menyországba Hitler halálangyalait, ugyanis mindig arrafelé lendítik a szárnyukat. Az étel is jobban esik, ha magunk főztük, a szabadság is drágább lesz, ha akár csak pár méternyi utat is mi söprünk tisztára előtte...

A huszonnégy éves Gurin Gáspár szavai - mondja a bányamunkások szakszervezetének korabeli jelentése - fiatal partizántársaiban erősítették a hazafias, proletár internacionalista lelkesedés szellemét. Gurin Gáspár és társai aláaknázták és felrobbantották több német ütegállást, sok katonát és tisztet tettek harcképtelenné. A március 17-én lezajlott tüzharc során Gurin Gáspár az utolsó percig példás bátorsággal küzdött.

Hósi halála után négy nappal felszabadult Esztergom, Tatabánya, Sárisáp...

/II/47 - 62-63. L. még II.44 - 67/

"Tokod község előljáróságától.

79/2945. szám.

Községi Előljáróságnak

Mogyorósbánya

Főszolgabíró Ur és a Járásvezető Testvér megbízásából felhivom, hogy a községben lévő összes napraforgó mag készleteket 24 órán belül főszolgabíró urnak jelentse be, mert főszolgabíró urnák, étolaj készítéshez a járásban lévő összes napraforgó magot záros határidőn belül igénybe kell vennie és így a készletbejelentésekre sürgősen szüksége van.

Tokod, 1945. március 17.

/: Pecsét :/ /Olvashatatlan aláírás/
jegyző"

/II.64/

1945. március 18. /vasárnap/

Reggel:

Pusztavámot elfoglalják, Bokodot eléri a szovjet csapatok. Kecskéd déli, délkeleti széléről heves harcokban Környe felé nyomják vissza a szovjet csapatok az ellenséget.

A tatabányai vasutállomást délnyugati irányból 5 kilométerre megközelítik, és eléri Felsőgalla délkeleti részét a támadó egységek.

A német védelem felszakadozott. Bokod körzetében azonban az Általér nyugati partján erős hídfőjük tartja magát.

9 óra 30 perc:

A sűrű köd, amely eddig igen hátráltatta a támadás kibontakozását, felszállt.

Támadásra indulnak a 46. hadsereg főerői, felszámolják a német hídfőt, átkelnek az Általéren.

"Hogy a hadtest minél gyorsabban nyomuljon előre Komárom irányában, rövid idő alatt átkelőhelyet létesítettek az Által-éren. Ezt a fontos feladatot a 14. rohamutász dandár 68. önálló rohamutászzászlóalja hajtotta végre, Protcsenko őrnagy parancsnoksága alatt. Az ellenség szakadatlan tüzeben a zászlóalj egy nap alatt két hidat épített, s ez lehetővé tette a sikeres átkelést." /7-127/

Bekerítették, majd az ellenállás felszámolása után elfoglalták Bokod községet. Északnyugati irányban tovább támadva felszabadítják Dadot.

"Emlékezetül

...1945. márc. 17-én este a lovashadosztály nyugatra vonult. 1945. márc. 17-én este 6 órakor a község másfél óras pergőtűzet szenvedett a oroszlányra bevonult oroszoktól. 1945. március 18-án reggel 8 órától újra másfél óras pergőtűz zúdult a községre, lanyhulásával a teljesen körülfogott község minden portáján kertről. - uccáról megjelentek az oroszok." /19/

Az Oroszlány és Majk puszta körzetéből indított rohammal felszabadul Kecskéd és a támadás tovább gördül Kömlőd irányába.

Dad elfoglalása után Császár felé előretörve Kömlődre nyomulnak be a felszabadító csapatok, s a községet heves utcai harcokban elfoglalják.

A német hadvezetés, mert a védelmének komárom-kisbéri /ezen belül a kisbér-nagyigmándi/ szakaszán kritikus helyzetbe kerültek csapatai, riadókézsültséget rendel el a komáromi hídfőben, s csapatokat tesz át erre a védelmi szakaszra.

A 46. hadsereg jobbszárnyán támadó 10. gárda lövész- és 23. lövészhadtest az ellenség különösen heves ellenállása, jól kiépített és megerősített védelme miatt ezen a napon sem tud jelentősebb eredményeket elérni.

Malinovszkij marsall a támadás ütemének fokozására a saját tartalékából a 46. hadseregnek rendeli alá az 53. lövészhadosztályt. Ugyanakkor a hadsereg parancsnoka elhatározta, hogy a második lépcsőből támadásba veti a 2. gépesített gárda-hadtestet.

A hadtestet a nap második felében a támadó csoportosítások mögé vonultatják át.

A német felderítés jelenti:

"... 700-1000 jármű haladt keresztül a Csákvár Kőhányás puszta, Oroszlány Irányába vezető hegyi utón... az ellenség egy gyors magasabb egységet vont előre a Vértes hegy-ségen keresztül..." /10-41/

Éjszaka a német légierő bombázza a hadtest összpontosítási körletét, de a harckocsikat sikerült kivonni a légitámadás hatóköréből.

1945. március 19. /hétfő/

7 óra

Tíz perces nagyerejű tüzérségi előkészítés után a 2. gárda gépesített hadtest Dad körzetében két menetvonalon és két lépcsőben támadásra indul.

A hadtest 4. és 6. gárda gépesített dandára az első lépcső első menetvonalában észak-északnyugati irányban támadva elfoglalja Kocs községet. A másik menetvonal a reggeli órákban délről eléri Tatát, és

11 óraker:

menetből elfoglalja Tóvárost. Szétverve a 92. német motoros dandárt folytatják a támadást Naszály, Dunaalmás felé.

"Felbukkan előttünk egy szép kisváros, Tata, amelyet már a hegyekről, láttunk, régi, festői fekvésű, belesimul a csodálatos tájba; szabályos középkori várkastéllyal a közepén. A bástyák, lórészek, várárkok és felvonóhidak, a mohlepte, időrágta tömör kőfalazat muzeumi makettnek tetszene, ha a várudvarban páncélos lovagok dübörögnének, nem pedig szovjet nehézharcokocsik, napjaink hadigépei meg teherautók, tábori konyhák....

A várkastély tükörképe ott remeg a nagy tó tiszta vizében. Óriási szomorufűzek hajtják zsenge halványzöld lombjaikat a víz fölé, hablényok zilált zöldes hajzatára emlékeztetve az utazót...

A Duna légvonalban tíz kilométerre lehet innen.

Három nappal ezelőtt a helybeliek még lövedékek, srappelvek és légibombák elől rejtőztek az árkokban, reszketve az ágyudörgés és gépuakaropogás hallatán. Ma a városka lakossága már visszatér a békés, mindennapi munkához. A kereskedő kinyitja boltját, a cipész "Szimfónia" cigarettáját 3ziva, sarkat szegez a katona csizmájára, egy kislány egy vödör vizet visz a porlepte autó radiátorjához és megpróbálja kiejteni az első orosz szavakat, amelyeket sikerült két nap alatt megtanulnia. Vége a háborúnak Tatán. Egyébként - nem korai még ezt mondanunk? A városkát fenyegető újabb veszélyről ugyanis tudnak tisztjeink és katonáink... A németek két oldalról nagy erőikkel közelnek Tata felé. Északkelet felől próbál áttörni az esztergomi csoportosítás, délnyugatról pedig nagy páncélos erők vonulnak bekerített cimboráik segítségére. A helyzet valóban aggasztó... /II.42 - 219/

PLEHANOV, Andrej Filippovics /1918 - / gárdaszázados. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, három Vörös Zászló Érdemrend, az Alexandr Nyevszkij-rend, a Honvédő Háború Érdemrend II. fokozatának tulajdonosa. Katonai szolgálatát 1939-ben kezdte, a Nagy Honvédő Háborúban 1941 decemberétől harcolt. 1942 óta tagja az SZKP-nak. Frontszolgálatát 596 bevetést hajtott végre. "A Magyarország felszabadításáért vívott harcban 1945. március 19-én Plehanov százados többedmagával csatarepülőgép-kötelékét kísért. A c 1 megközelítésekor Tata körzetében ellenséges vadászipülőök támadták meg őket. Az ellenség háromszoros fölénye ellenére a bátor pilóta, géppárban a kísérővel, felvette a harcot, a másik két vadászipülőgép tovább biztosította a csatarepülőgépeket. Ebben a légi harcban Plehanov gárdaszázados és kísérője egy-egy repülőgépet lőtt le..." /II.40 - 468/

A 2. gárda gépesített dandár főerőit Mocsa, Tata, Tóváros közötti szakaszon összpontosítják.

A német parancsnokság a 92. motoros dandár maradványait, valamint egy harccsoportot Kecskéd, Környén keresztül a Tatai tó és Bánhida déli széléig vonják vissza. A többi

erők Kisbér, Nagyigmánd, Mocsa, Naszály vonalon helyezkednek el. Nagyigmánd körzetébe rendelik a 2. SS páncéloshadosztályt is.

A szovjet csapatok lövészadosztályai Tatabányát és a többi bányaközséget rohamozzák.

"Óbaroknál... haladt át a frontvonal, innen indultak rohamra két nappal ezelőtt harcosaink a Bécs felé vezető ut első" átkelőjéhez, amelyet nehézbombázóink alaposan "megszórtak". A német pontonhid olyan apró szilánkokra hullott szét, mint megannyi gyufaszál, a Tigrisek és Párducok roncsai a vízbe fordultak. Német lőszerraktárak állnak a lejtőkön, mint különleges alaku szénaboglyák; két szakaszvezetőnk a világoszöld réten hadművészetre oktat egy magyar önkéntes zászlóaljtag.

Tegnapelőtt és tegnap a 46. hadsereg egységei itt törték át az elenség védelmi vonalát. Csák hullák, köpenyrongyok, mindenféle kacat, eldobott fegyver maradi a németek után a szétmorzsolts tankcsapdákbán, a lövészárkokban, az aknáktól szétzuzott gerendatoriaszók között. A réven túl feltűnik előttünk a bécsi országút, s egyezzerre kitárul a távolban a dontokkal szelídített síkság, amelyből csak valami óriási hadianyaggyár kéményei meredeznek az égnek. A gyár vasztókecencéi számára kettéhasították a hegyet Felsőgalla fölött. Sípólnak a vasuti vágányokon sorakozó mozdonyok. És még füstölög száz méternyire innen egy salakdomb.

A következő falu: Alsógalla. Mögötte hatalmas mészkőhegyek utolsó láncolata. Lent őszi vetéstől zöldülő mezők, duzzadó rügyektől sugárgó lombos fák, fiatal fenyves az Által-ér mentén.

Tegnap, 12-én hajnalban, a 46. hadsereg egységeinek itt végrehajtott áttörésében bevetették a K, V. Szviridov altábornagy parancsnoksága alatt álló 2. gépesített hadtest harcokcsijait, e katonáink, még két ellenséges védelmi sávon áttörve, tizenhárom kilométert haladták előre. Délután négyre elfoglalták Tatát, Tóvárost, Kocs, Szend, Szák és Császárfalukat, összesen 29 települést. /II.42 - 218. - A 12-i dátum sajtóhiba: Helyesen: 19-én./

Délután:

Halinovszkij marsall parancsot ad a Dunai Flottillának, hogy Táttól nyugatra az 1695. folyamkilométernél tegye partra a 83. önálló tengerészgyalogos dandár egy zászlóaljtagát.

/Az összeállító megjegyzése: Az itt folyó harcokat részletesen írja le Szekeresné Niszler Mária: A táti hidfő c. tanulmányában = Hadtörténeti Közlemények, 1980. 1. sz. 102-123. p. - Munkája rövidesen megjelenik a Komárom megyei Honismereti Kiskönyvtár sorozatban./

A zászlóaljtag az a feladata, hogy elvágja a budapest-bécsi műutat és az esztergom - komáromi vasutvonalat. A dandár másik két zászlóaljtaga azt a parancsot kapja, hogy együttműködjön a 10. gárda lövészhadtesttel támadjon Esztergom, majd Tát irányába és ott egyesüljön a partrateret erőkkel.

A Dunai Flottilla állományaiba ekkor 29 páncélos naszád, 7 torpedó naszád, 10 aknaszedő naszád, 1 önálló repülőszázad /78 db vadászrepülőgéppel/, a 83. tengerészgyalogos dandár és 1 parti kísérő osztag tartozott.

20 óra:

A hajók parancs szerint Visegrádnál összpontosulnak és készülnek fel a feladat végrehajtására.

A feladat: Sötét éjszakában, minden világítás nélkül, ismeretlen, Párkánynál hidroncsokkal teli vizen árral szemben hajózni 14 kilométert. A Duna mindkét partján elleneséges csapatok állanak!

"Ezen a terepen és e mellett a hadműveleti helyzet mellett és messze az arcvonal mögött, a fasiszta német hadsereg hátában, végrehajtandó partraszállás volt a legnehezebb feladat, melyet a szovjet dunai hajóraj kapott...

"A vállalkozás vezetője Derzsavin fregattkapitány, aki a korábbi harcokban már megkapta a "Szovjetunió Hőse" kitüntetést, nem elégedett meg azzal, hogy beosztott parancsnokaival térképen tanulmányozta a helyzetet, hanem előzően a hajóparancsnokokkal együtt repülőgépen szemrevételezte azt a Dunaszakaszt, melyen előzően egyikük sem hajózott. A Dunamenti lankás dombokon volt állásban Paszmurov őrnagy két partvédő útege, melyeknek az volt a feladata, hogy tüzérségi tüzzel lekösse a fasiszta partvédelem erőt a harcgegyeségek áthaladásának megkönnyítésére. A támogató tüzércsoport feladatát megkönnyítette az a körülmény, hogy a tüzérségi megfigyelésre alkalmas esztergomi hegy és rajta a székesegyház hatalmas kupolás, magas épületével már a szovjet csapatok birtokában volt. Innen mint uraló pontról messze előre lehetett látni a Duna kanyargó szakaszán és Párkányra, mint a fasiszta német védelem legfontosabb dunamenti támpontjára." /2 a. - 20,21/

A vállalkozás biztosítására az 5. légihadsereg 1 bombázó és egy vadászrepülő ezredét rendelik ki.

21 - 21.30 órai

A légihadsereg kötelékei bombázzák Esztergomot, Párkányt és Tátot.

21 óra 45 perci

Az 5., 7., 111., 115., 131., 134., 161., 232., 234. 242. számú páncélozott naszádok, előttük tüzérségi és aknaszedő hajókkal, elindulnak Tát irányába.

23 óra 48 perc:

A naszádok elérik az esztergom-párkányi hidroncsokat.

A parti ellenség figyelmének elterelésére a szovjet légi-erő egységei bombázzák Esztergomnál és Párkánynál a német tüzérség állásait.

"A légierők eme tevékenysége egy akusztikai leplezésnek volt szánva, amellyel mint erős motorbugással elterelték a partvédelem figyelmét a kisebb motorzajjal haladó páncélos űrnaszádokról." /2 a. - 21/

100 méterre a hidroncsoktól az ellenség felfedezi a hajókat és tüzérségi valamint aknavető tüzet nyit rájuk.

A naszádok teljes sebességgel haladnak tovább a roncsok között.

Nem tüzelnek vissza az ellenségre, s kb.fél óra alatt sikerül kikerülniök a német fegyverek tüzéből. A 7. számú hajó súlyosan megsérül, a legénységét meg tudják menteni.

Este:

A szovjet csapatok ezen a napon 40 kilométeres arcvonalon áttörték a német védelmet és mintegy 30 kilométert nyomultak előre.

Ezzel elérték Kisbér keleti szélét, Ete, Makk puszta. Csép, Ghyczy puszta, Nagyigmánd délkelet, Kisigmánd vonalát és a Mocsától 3 kilométerre délkeletre lévő házcsoportot, a tatai tó déli, valamint Bánhida délnyugati szélét.

A németek 2. SS páncélosadosztálya Bana, Tárkány körzetében gyülekezik, a 6. páncélos hadosztályuk pedig utban van Kisbér felé. Mindkét hadosztálynak az a parancsa, hogy Nagyigmánd körzetéből Dad - Kocs irányába hajtsanak végre ellenlökést.

1945. március 20. /kedd/

1 óra 20 perc:

Megkezdődik a partraszállás Táttól 3-4 kilométerre nyugatra.

"Közben a páncélos űrnaszádok az átkelés felett megfelelő távolságban készenléti állanotban cirkáltak, mert számolni lehetett a vállalkozás megzavarásával német és fasiszta magyar folyamierők részéről, melynek jelenlétét a repülőmegfigyelés Pozsonyban megállapította." /2 a. - 22/

A minden ellenállás nélkül 40 perc alatt partraszállt tengerészgyalogos zászlóalj azonnal megkezdte előnyomulását délkeleti irányba. 3 kilométer széles és 4 kilométer mély hidfőt létesít, ezzel átvágja a műutat és a vasutat, és megkezdí az Esztergomnál védekező német erők bekerítését.

3 óra 5 perc:

A német egységek jelentik a "Dél" hadseregcsoport parancsnokságának a táti partraszállást.

Megindul a német csapatok ellentámadása a hidfő felszámolására. A nap folyamán 30 harckocsival és rohamlőveggel megerősített német gyalogsági egységek 10 alkalommal rohamozzák meg a desszantot.

"A vállalkozás során Büsztrov 5rnagy kihajózott tengerészgyalogos csapatait az ellenség... reggel 8 órakor... a helyzet felmérése után... két gyalogezred bevetésével megkísérelte... összeroppantan! és felmorzsolni. Ebben a helyzetben Paszmurov őrnagy tengerészütegei, melyek a küzdő tengerészcsapatok egész előterét tűzhatásukkal uralták, a legmesszebbmenő tűzoltalmat tudtak biztosítani. Tüzérségi felderítő járőreik együtt haladtak a küzdő tengerész gyalogcsapatok élével és a célfelderítéseket rádió útján oly tökéletesen közölték, hogy valóságos tűzfüggöny képződött az ellentámadást végrehajtó fasiszta német páncéljárművek és a partraszállt csatiatok között."
/2 a.-22/

A szovjet tengerészgyalogosok szilárdan tartják állásaikat, sőt erejükből a hidfő további bővítésére is futja.

Reggel:

Bajna és Dorog között a 10. lövészhadtest 49. és 86. lövészhadosztálya, - Esztergomot pedig közvetlenül a 83. önálló tengerészgyalogos dandár 2 zászlóalja - rohamozza a kétségbeesetten védekező fasiszta egységeket.

Az egész napon át tartó súlyos harcokban sem sikerül Esztergomot elfoglalni, s nem tudnak a Tátnál partra tett desszanttal egyesülni.

A 2/4. és 5. gárda gépesített dandár 20 harckocsival Tatatóváros nyugati körzetéből indulva támadást kezd északi irányba és elfoglalja Naszályt.

A déli órákban Almásfüzitő és Dunaalmás között kiérnek a Dunához; ezzel az arcvonal egy igen fontos pontján vágják szét ismét a fasiszták védelmét.

TYIMOSZENKO, Fjodor Akimovics /1915 - 1945. III. 20./ gárdafőhadnagy. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend és a Honvéd Hőboru Érdemrend III. fokozatának tulajdonosa. Tagja volt az SZKP-nak. A háboruban 1941 júliusa óta harcolt. "Március 20-án az ő harcokcsija törte át elsőként a tata körüli ellenséges védőgyűrűt. Menetből számos fasiszta tüzfészket megsemmisített. A harcrendjükbe behatolt szovjet harcokcsi ellen a fasiszták hat önjáró löveget vetettek be. Tyimosenko azonban mesterien manőverezett gépével, közben felgyújtott három német önjáró löveget és a többi visszavonulásra kényszerítette. Ugyenezen a napon Ferencmajornál ismét harcba bocsátkozott az ellenséggel. A küzdelemben megsemmisített egy önjáró löveget, négy légvédelmi ágyút, és több tucat fasisztát. A harcban a gárdafőhadnagy hősi halált halt. Bátor helytállásával azonban szabaddá tette az utat az ellenség harcrendjébe és lehetővé vált a szovjet csapatok kijutása a Dunához, Dunalmás körzetében." /II.40 - 391/

A 2. gárda gépesített hadtest másik menetvonalában támadó szovjet egységek felszabadítják Szomódot és betörnek Duna-szentmiklóásra.

Erős tüzérségi és légielőkészítés után felszabadítják Baj és Vértesszőlős községeket, s ezzel északról betörnek a bányavidékre, eljutnak a Bánhidától északra a Csucs hegyvonaláig.

Ugyanakkor Tatabányán súlyos utcai harcokat vívnak a felszabadító csapatok a visszavonuló 96. német gyalogoshadosztály megmaradt töredékeivel.

Komárom előterét - Csép, Thaly puszta, Nagyigmándtól délre támadja a 2. gárda gépesített hadtest két harcokcsi dandárja. Kocs és Mocska között viasszaszorítják az ellenséget: Mocsától 2 kilométerre állnak meg a támadó szovjet egységek.

Kisbér és Nagyigmánd közé beérkeznek a Velencei tó körzetéből kivont német csapatok: két páncélos és egy gyalogoshadosztály.

Kisbértől délre sikeresen támadnak a szovjet erők: felszabadul Aka.

Éjszaka:

A német hadvezetés új védelmi vonal kiépítéséhez kezd hozzá - eredménytelenül. A vonalnak Dunaszentmiklós, Agostyán keleti széle, Tardos déli széle, Vértestolnától délnyugatra a Peskő hegygerincen kellett volna húzódnia. De a kiépítésre már nincs idő!

1945. március 21. /szerda/

Guderian Hitler szavait idézi parancsaiban: "... Székesfehérvár és Tatabánya a német védelem sarkköve, megtartása birodalmi érdek!" /10-49/

Felszabadul Bánhida, s még ezen a napon Felsőgalláról is ki-zik a német megszállókat a szovjet csapatok.

"Goda Jánoséknál a felszabadulás előtt pár nappal még házkutatást tartottak. Nem találták meg. A 28 ház több belővést kapott. Goda elvtárs családja az óvóhelyen tartózkodott. Goda János a háztető zsidelyei között nézett le az utcára. 5 egyszerre még a szívverése is elállt. Az utca végén szürke, katonaruhás alakot látott. Messziről azt hitte, nyilasok, s érte jönnek. Elhatározta, nem adja könnyen az életét. Ahogy közelebb értek, akkor látta, hogy idegen, eddig még nem látott katonaruhás csoportok közelednek. Megérkeztek a szovjet csapatok!

Eldobta revolverét, a leszaladt a lépcsőn. Mire a kerítéshez ért, odaért az első szovjet katona is. Március 21-én felszabadult Tatabánya." /30/

A szemtanu, Ruzsás István így írta le a város felszabadulásának eseményét:

"A VI-os telep főutcáján az egyik hentesüzlet előtt álltam sorban húsért. Ugy tiz óra lehetett az idő. Vihar előtti csönd volt, csak néha-néha egy-egy felderítő repülőgép Körözött felettünk. Egyszer csak mint hirtelen támadt záporosó, a XIV-es akna felől a fatelep egész szélességében megszólaltak a fegyverek. Már tudtuk, mit jelent ez. A szovjet csapatok itt is megkezdték a döntő támadást. Egy ideig még álltunk a helyünkön. A halálzapor azonban mind közelebb került felénk. A sortállók egy része riadtan szétrebbent. Mi, bátrabbak - helyesebben elszántabbak - , benyomultunk a hentesüzletbe. A hentesmester azonban mindenkit leterelt az óvóhelyre. Az óvóhely zsufolásig megtelt. Ugy álltunk egymás mellett, mint teli dobozban a gyufaszálak. Olyan csendben voltunk, hogy még a szivek dobogását is meg lehetett volna hallani. Csak egy öreg anyóka mormogott valami imádságot, régi olvasóját morzsolgatva. Nem bírtam kivárni a halálkoncert végét. Aggodalommal töltött el az otthonlevők sorsa. Gyors elhatározással elhagytam az óvóhelyet, rohanva futottam hazafelé. Ott-hon nagy volt az öröm, hogy nem történt semmi baj. A telepre nerr voltak belővések. A szovjet katonák mindenütt kímélték a civil lakosságot, csak a menekülő fasisztákat üldözték jól célzott lövésekkel. Délután két magyar katona jött hozzánk az óvóhelyre, valami ócska civilruhát kértek tőlünk. Mi darabonként gyűjtöttük össze a szükséges holmit és ők nagy igyekezettel dobálták le magukról a gyűlölt komiszruhát. Másnap reggel, pirkadatkor láttuk meg az első szovjet katonát. Mikor befordult az utcánkba, mi férfiak, mindnyájan feléje siettünk: "Drasztvujtye tovaris!" - kiáltottuk örömei a felszabadulást jelentő szovjet katonának. És ebben a két szóban benne volt mindaz, ami számunkra a szabadságot, a hálát, a testvéri együtt-

érzést jelentette./Mennyi minden elfér néha egy-két szóban'./ A szovjet harcos mosolyogva rázta meg mindannyiunk kezét: "Drasztvujtje továriscsi" - fogadta üdvözlésünket. Hamarosan előmerészkedtek az asszonyok is és derűs arccal kezdték meg a hurcolkodást a dohos pincéből a napfényre, a meleg családi otthonba, Mi, férfiak pedig siettünk az üzemekbe. Hozzáfogtunk a romok eltakarításához és az üzemek munkábaállításához. Tudtuk, hogy munkánkkal most már a magunk boldogságát segítjük elő. Tudtuk., hogy új életet hoztak számunkra a szovjet harcosok, egy új életet, amelyben sokkal több az öröm, s kevesebb a szomorúság. "

Dunaalmás és Dunaszentmiklós között a 2. gárda népesített hadtest egy dandára áttöri a német védelmet és eléri Neszmélyt.

KRASZNOKUTSZKIJ, Alexej Andrejevics /1913-1977/ gárdatörzsőrmester. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, a Vörös Csillag érdemrend és a Dicsőség Érdemrend II., III. fokozatának tulajdonosa. "A szovjet csapatok bécsi támadó hadműveletének időszakában, 1945. március 21-én. .. rajával Dunaszentmiklós körzetében bekerített egy negyvenfős hitlerista csoportot, majd heves harcokban megsemmisítette..." /II.40 - 399/

Dunaalmás körzetében ezzel újabb fasiszta csapategységek kerültek a szovjet csanakok gyűrűjébe.

A hadtest másik csoportosítása Baj és Vértesszőllős között heves harcokban átküzdi magát a sok vért látott Bocsájtó-völgyön és elfoglalja Tardos/bánya/ községet.

Felsőgallától kiindulva széles fronton indít támadást szovjet hadvezetőség a hegyek irányába.

Felszabadítják Tarjánt, majd Héreget. A Szomoron keresztül támadó egységek pedig felszabadítják Gyermelyt, Epölt, s azután Bajnát és Sárisápot is.

Délután:

A 2. gárda gépesített hadtest dandárai elfoglalják a neszné-lyi téglagyárat, Bikol- és Gombás pusztákat, s az esti órákra elérik Süttő nyugati szélét.

A front, a támadó 46. hadsereg, jobbszárnyán felszabadul Esztergom.

A városból a 83. önálló tengerészgyalogos dandár 2. zászlóalja és a 10. hadtest katonái üzték ki a fasiszta alakulatokat.

"És egy szép verőfényes márciusi napon - pont a tavasz első napján - a Széchenyi tér sarkán szemünkbe tűnt: Föld! Kenyér! Szabadság! A földreformot még aznap hírül adta nagy fehér iven a falragasz. Kiváncsian álltuk körül. Hogy?! A mult hazug ígérete! végre megfogható valósággá válnak? Mégiscsak megkapja a paraszt a földet? - gondolkoztunk erről továbbmenve a rommá lótt utcán, kikerülve talán éppen saját hajlékunknak az uttestre esett üszkös gerendáit. Ez a kép olyan lelkiállapotba hozott, melyet ha feltekintünk - rögtön kifejezett a plakát: "Bosszut Esztergomért! Bosszut az elhurcolt gyermekért, férjért, apáért!" /33/

Malinovszkij marsall megparancsolja az 5. légihadseregnek, hogy Esztergom körzetében éjjel-nappal kísérje figyelemmel az ellenség mozdulatait, és akadályozza meg az ott bekerített mintegy 20.000 fasiszta katona kivonását a Dúnán keresztül a gyűrűből.

Dorog és Sárisáp irányából heves támadásokat intéznek a szovjet csapatok a német védelem ellen, de nem sikerül elérniük a táti hídfőben elkeseredetten harcoló tengerészgyalogos zászlóaljat.

Pedig a 83. önálló tengerészgyalogos dandár hídfőben harcoló zászlóaljának igen nehéz a helyzete. A partraszálláskor csak két napra elegendő élelmük és lőszerük volt. Megszervezték a légi utánpótlást, de az éjszaka ledobott szállítmányok nem egyszer az ellenséges vonalak mögé esnek. A zászlóalj ilyen súlyos helyzetben is keményen ellenáll a minduntalan megújuló német rohamoknak, s kitart az egyesülésig.

A 46. hadsereg frontjának ezen a szakaszán a német csapatok jelentékeny részét bekerítették, s megkezdték a bentrekedt egységek felmorzsolását.

"A német hadvezetés a Budapest körzetében összpontosított páncélos és gépesített hadosztályoknak igen fontos szerepet szánt. Ugy vélte, hogy azok megállíthatják a szovjet csapatokat, sőt visszaszoríthatják a Duna mögé, és rendkívül csodálkozott, amikor ez nem következett be. Friessner, a "Dél" hadseregcsoport volt parancsnoka az 1944-ben és 1945 elején Romániában és Magyarországon lezajlott eseményekkel foglalkozó könyvében azt írta, hogy Guderian a szárazföldi csapatok vezérkari főnöke a budapesti harcok alatt kijelentette: "nem tudja megérteni, miért nem lehet feltartóztatni az ellenséget annak a náncélos armadának a segítségével, amelyet itt olyan mértékben összpontosítottak, amilyenre még nem volt példa a keleti arcvonalon." /7-81/

Ugyanakkor a 46. hadsereg déli szárnyán, a bekerítés külső arcvonalán igen súlyos harcok folynak.

Ácsteszeréről Csatkáig visszaszorítják a szovjet csapatok az ezen a szakaszon elhelyezett magyar alakulatokat.

Kisbér - Csép körzetéből nagy erők bevonásával megindul a németek ellentámadása az Általér irányába.

Az ellentámadásban 130 harckocsi és rohamlőveg vesz részt nagyszámu gyalogsági erőkkel együttműködve.

Este:

A 18. gárda-lövészhadtest arcvonalát 7 kilométerre sikerül visszanyomnia a német ellentámadásnak.

Csép és Nagyigmánd között az a veszély fenyeget, hogy a németeknek sikerül áttörniök a szovjet csapatok arcvonalát.

Csép és Nagyigmánd között harcban vetik a 46. hadsereg tartalékát, a 109. lövészadosztályt.

A hadosztály igen gyorsan mozog előre a front vonalába, s menetből bocsátkozik harcba - de ez is kevésnek bizonyul az ellenség megállítására. Ezért a frontparancsnok a maga tartalékából veti ütközetbe az 53. lövészadosztályt, megerősítve egy páncéltörő tüzérdandárral.

A 18. gárda-lövészhadtest helyzete megszilárdul, a Csép körzetében bekerítésben küzdő szovjet egységek körül a németek gyűrűjét széttörik.

A 3. Ukrán Front átadja a 46. hadseregnek a 73 harckocsi-val és rohamlőveggel rendelkező 23. harckocsihadtestet. A hadtestnek azt a feladatot szánják, hogy a következő napon Szend körzetében összevonva erőit támadásba lendüljön, s megindítsa a frontot Győr irányába.

Ácsteszer és Hánta között sikeres támadásukkal az ott küzdő szovjet egységek áttörnek az erdőségen és megközelítik Révédét, valamint Bakonybánkot.

Ugyanakkor Kisbértől délre és délkeletre kisebb területen visszaszorítják a szovjet csapatokat.

Kisigmánd és Mocsa között viszont a 2. gárda-gépesített hadtest első lépcsőjében küzdő dandárok áttörik a német védelmet és Ács irányába törnek előre, veszélyeztetve ezzel az ellenség Komáromnál kiépített hídfőjét.

Elkeseredett harcok dulnak Almáspusztánál és az Almásfüzitő-Dunaalmás közötti műuton is.

1945. március 22. /csütörtök/

A szovjet hadvezetés leváltja és más frontszakaszra helyezi át a 2. gépesített gárdahadtest dandárait.

Erős tűzérési előkészítés után Nagyigmánd, Kisigmánd és Mocsa körzetéből rohamra indul Ács irányába a 18. gárda és a 68. lövészhadtest.

A roham a németek szivós és elkeseredett védekezésén elakad, ütközetbe vetik a 23. harckocsihadtestet is. Nem sikerül áttörni a német védelmet.

A véres ütközet térségében a falvak, tanyák többször is gazdát cserélnek.

A heves harcokban azonban Csép, Ete, s Thaly puszta körzetében fokozatosan felmorzsolódnak a fasiszta erők.

A megye bakonyszéli területeiről Ácsteszer és Bakonyszombat hely körzetéből támadva kiüzik a német csapatokat. Ezáltal Kisbér védelme is lehetetlenné válik.

Este:

A német védelemben Réde és Bakonybánk körzetében nagy hézagok keletkeztek.

A szovjet csapatok Bakonybánktól kelet felé Hántától 3 kilométerre délnyugatra, majd Hánta nyugati széléig és Kisbér délnyugati, Vérteskethely nyugati széléig nyomulnak előre, majd tovább haladva elérik a falutól északra 4 kilométerre lévő házcsoportot.

Ete, Csép és Szend térségében Jánosháza- és Szarka pusztánál megállítják a német egységek ellenlökését, s a támadásba átmenő szovjet alakulatok elérik Nagyigmánd és Kisigmánd keleti, valamint Mocsa déli szélét.

A megyénkben huzódó front északi szakaszán mind szorosabbra huzzák a hurkot a bekerített német csapatok körül.

Sütta keleti kijáratáig, Bikol pusztáig, a Bajóttól 3 kilométerre lévő Kecsekő hegyig nyomulnak előre a szovjet csapatok és ezzel felszabadítják Bajót és Nagysáp községeket.

Szarkás puszta felé előretörve Tokodtól délkeletre újabb öt német zászlóaljot kerítenek be.

Wöhler tábornok, a "Dél" hadseregcsoport parancsnoka totális védekezésre, a szovjet csapatok előnyomulásának minden áron való megállítására ad parancsot.

1945. március 23. /péntek/

A 10. gárda lövészhadtest egységei elérik a táti hidfőben harcoló desszant alakulatokat. Esztergom irányából a tengerészgyalogos dandár másik két zászlóalja is kapcsolatot teremt velük.

Felszabadítják Dunaalmást a 223. lövészhadosztály egységei.

"Március 23-án legálisan is megalakult a Kommunista Párt, s a kommunisták negyedszázados illegális tevékenység tapasztalatainak felhasználásával nekivágnak az ezerféle tennivalónak. A Vörös Hadsereggel visszatért, a németországi utról megszökött és hosszas viszontagság útján újra Tatabányára érkező kommunisták nem sokat tanakodtak; munkát bőven találtak..." /2-17/

1945. március 24. /szombat/

1 óra 45 perc

Megérkezik a német hadvezetés parancsa a Duna déli partján bekerített egységeknek az északi partra történő kivonására.

A Tokodtól délre körülzárt német erők kitörési kísérletet hajtanak végre a Dunához - de csak néhány alegységnek sikerül elérnie a folyót.

A 22-én a harcvonalból kivont 2. gárda gépesített hadtest Kocs körzetében befejezte erői összevonását.

TARASZOV, Jevgenyij Petrovics /1924 - 1945. III. 24./
gárdafőhadnagy. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, a Vörös
Zászló és a Vörös Csillag Érdemrend tulajdonosa. "1945.
március 20-án a kibontakozó szovjet támadásban harckocsi-
jával áttörte az ellenség megerősített védelmét és az el-
ért terepszakaszon eredményesen vette fel a harcot a szi-
vósan védekező fasiszták ellen. Másnap Dunaalmás és Duna-
szentmiklós körzetében pusztította a hitleristákat. Már-
cius 24-én a németek harckocsikkal támogatott nagy erejű
ellenlökést hajtottak végre Kocs falutól északnyugatra.
Taraszov harckocsijai elsőként vették fel a harcot a tá-
madókkal. Felgyújtottak, illetve kilőttek három páncé-
lost, megsemmisítettek több löveget és jelentős számú el-
lenség katonát. A heves harcokban hősi halált halt az
alig huszonegy esztendő tisz. /II.40 - 398/

Reggel:

Réde és Kisbér között harcfelderítést hajtanak végre kisebb
szovjet egységek;

Etétől északra pedig benyomulnak a német védelembe és fel-
szabadítják Csép községet.

11 óra:

Guderian közli Wöhlerrel, "hogy mindenkit előre kell vin-
ni az első állásokba, és meg kell akadályozni a szovjet
csapatok további előretörését. Magyarországot mindenkép-
pen tartani kell, mert üzemanyagot jelent és biztosítja a
birodalom déli tartományait." /10-57/

14 óra:

Kisigmándnál a német védelem áttörésére újból harcba vetik a
2. gárda gépesített hadtestet: Öregcsém és Bartusek pusztá
területére nyomják vissza az ellenséget, felszabadítják Mo-
csát.

A német egységek többször tesznek sikertelen kísérletet a
község visszafoglalására.
A német hadosztályok már elvérezték a harcokban.

1945. március 25. /vasárnap/

Réde, Hanta, Kisbér, Ete, Csép, Nagyigmánd, Bartusek és Bol-
dog pusztá vonalában elkeseredett harcok dülnek a német vé-
delem áttörése érdekében.

Etétől északra és Csépnél a védelmet felszakítva a szovjet
csapatok elérik a vasutvonalat. Kisigmánd és Mocsá között
északnyugati irányban is támadnak a szovjet egységek.

A Szovjet Tájékoztatási Iroda jelenti 1945. március 25-én: "A 2. Ukrán Hadseregcsoport csapatai támadásba mentek át. A szovjet gyalogos egységek a tűzérés és a légihaderő támogatása mellett áttörték az ellenfél erős védelmi vonalát. A Vértes-hegység erdőborította vidékén - Budapesttől nyugatra - a németek az utakon hatalmas akadályokat létesítettek. Valamennyi járható helyen tankelhárító árkokat ástak és mindenütt aknákat helyeztek el. Utászokkal megerősített egységeink harcokban átkeltek az erdős sávon és kitörték a sik terepre. Az ellenfél megkísérelte, hogy megállítsa a szovjet csapatokat az Által-ér nyugati partján kiépített második védelmi vonalánál, azonban gyalogosaink h tűzérés védelme alatt átkeltek a folyón és elfoglalták ezt a vonalat. A szovjet részlegek csapása annyira lendületes volt, hogy a németek rendezetlen sorokban meghátráltak és eldobálták fegyverzetüket. A hadseregcsoport csapatai az ellenség üldözése közben rohammal elfoglalták Tata magyar bányavárost, elérték a Duna folyó déli partját és átvágták az Esztergom-Komarom vasutvonalat. Ilyen módon az Esztergom körzetében tartózkodó német csapatok csoportját a Dunához szorítottuk. Csapataink minden oldalról szorítva az ellenséget, elfoglalták a németek jelentős védelmi állását, Esztergom városát. A szovjet csapatok lendületes hadmozdulatai eredményeképpen az ellenség esztergomi csoportjának maradványait egy keskeny parti sávra szorítottuk. Ezt a területrészt tűzérésünk tűz alatt tartja. A németek megkísérlik, hogy átkeljenek a Duna északi partjára, de a szovjet pilóták állandóan támadják az ellenség átkelőhelyeit, elsüllyeszti csónakjaikat, tutajjaikat és pontonjaikat. Sok hitlerista a folyóba fúlt." /3-271/

Bartusek pusztától északra a vasut mentén és Almásfüzitőnél heves harcok dülnek.

Megyénktől délre egészen a Balatonig támadásból a megvert ellenség üldözésébe mennek át a 3. Ukrán Front más hadseregei.

Lábatlan és SÜttő körül egyre kisebb területre szorítják a bekerített német egységeket. Süttőt délről már két kilométerre közelítették meg a szovjet katonák.

A Dunától északra, a Garam folyón keresztül megindul a 2. Ukrán Front magasabb egységeinek általános támadása Komarno, illetve - Nyitra és Nagysurány között - Bécs irányába.

A Dunától délre lévő területeken, megyénkben, a még ellenálló német hadsereg helyzete ezáltal katasztrófálissá vált, sorsuk megpecsételődőtt: a teljes bekerítés és felmorzsolás veszélye fenyegette őket.

1945. március 26. /hétfő/

Éjjel:

A németek arra törekcsenek, hogy Bajóttól délkeletre az egyre szűkülő gyűrűbe szorított csapataiknak a Dunán keresztül történé kimentését meggyorsítsák.

A német hadseregparancsnokság állandóan ostromolja a főhadiszállást, hogy a fenyegető teljes bekerítésből a még megmaradt ember- és hadianyagot kivonhassák. A csapatok a kiürítésre készülnek fel, a hidakat visszavonulásuk útjában mind aláaknázzák.

A szovjet csapatok Kerékteleki és Kisbér - Nagyigmánd között áttörik a németek védelmi vonalát, s ezáltal ezen a frontszakaszon Győr megye területére szorítják vissza a fasisztákat.

"Esztergomtól délnyugatra a 2. Ukrán Front csapatai elfoglalták Nyergesujfalut. Lábatlant, Piskét. A Duna északi partján megtörték az ellenség ellenállását és elfoglalták Ácsot és további 40 helyiséget, köztük Nagyigmándot és Bánót", /sajtóhiba: Banát/ - közli a Szovjet Tájékoztató Iroda. /34/

1945. március 27. /kedd/

Reggelre megyénk déli és nyugati része teljesen felszabadul a német és magyar fasiszták uralma alól.

A komáromi hidfőt a német hadvezetés minden áron tartani akarja, mert égető szüksége van a szőnyi és almásfüzitői olajfinomítókra.

Délután:

Hitler megparancsolja, hogy a Dunától délre lévő komáromi hidfőt feladni nem szabad.

A szovjet csapatok elérik Komárom, Szőny és Almásfüzitő déli szélét. A védeni kívánt gyárak már leálltak, üzemképtelenné váltak.

"A Pravda tudósítója részleteket közöl Malinovszky tábornagy hadműveleteiről, amelyek során a 2. ukrán hadsereg csapatai negyvenöt kilométer mélységben áttörték a németek frontját és felszabadították Esztergomot, Tatát, Felsőgallát. Az offenzíva - írja a Pravda tudósítója - nehéz terepen indult meg. Budapesttől északnyugatra csak ádáz küzdelmek árán sikerült megtörni a németek ellenállását.

Ezen a fronton a fasiszták a balatoni szakaszukról elvont 92. gépesített brigádöt vetették harcba. Ezt a brigádöt a szovjet harcosok teljesen felőrölték. Esztergomtól Keletre ugyancsak más frontszakaszról elvont négy hadosztállal próbálták a németek a Vörös Hadsereg támadását ellensúlyozni. A négy divízió között volt a két hírhedt SS páncélos hadosztály, a "Totenkopf" és a "Reich". A Duna felől szovjet tengerészgyalogság avatkozott bele az ütközetbe. A németek így két tűz közé kerültek és úgy emberben, mind hadianyagban rendkívül súlyos veszteségeket szenvedtek...

A Vörös Hadsereg a Dunántulon eltörte a német ellenállás gerincét. Székesfehérvár eleste Nyugatmagyarország kapujának betörését jelenti. Az ellenállhatatlan lendülettel harcoló szovjet csapatok ma már Komárom és Pápa előtt állanak." /35/

Komárom megye területén megtört a németek ellenállása.

A megyétől délre a szovjet csapatok már Marcaltó, Jánosháza vonalában, északon, a Felvidéken pedig Érsekújvár, Nyitra felé járnak.

24 óra:

A Dunai Flottilla 21 hajóját Dömöstől Neszmély körzetébe rendelik.

Feladatuk az, hogy innen csapatokat szállítsanak át a Dunán Radvány és Dunamocs térségébe, ahol hidfőt létesítve elősegítsék a 2. Ukrán Front támadó egységeinek előnyomulását.

1945. március 28. /szerda/

9 óra:

A Dunai Flottilla hajói elérik Neszmélyt.

12 óra:

A Dunán átszállított 83. önálló tengerészgyalogos dandár egy zászlóalja támadásba indul Radvány elfoglalására. Süttő körzetéből kapja a tüzérségi támogatást, a levegőből az 5. légihadsereg repülőgépei segítik harcukat.

A Dunai Flottilla "március 28-án, az ellenség hátában /Duna/ Mocsa /: helyesen: Dunamocs /: szakaszán partra tette a 83. tengerészgyalogos dandárt. A dandár csapást mért az ellenség hátába, majd egyesült az arcból támadó lövészcsapatokkal. Március 30-án a flottilla hajói befutottak Komarno kikötőjébe, és a lövészcsapatok beérkezéséig tartották azt." /7-129/

16 óra:

A Flottilla befejezi a csapatok és a harci felszerelés átszállítását a Dunán Radvány területére.

"A táti partraszállás után a szovjet dunai hajóraj ezt a merész hadműveletet Neszmély községnél megismételte. Ennek a hadműveletnek az volt a célja, hogy a Dunáról intézett átkarolással az Esztergom felől nyugati irányba visszavonuló fasiszta hadsereg útja elvágassák, és hogy Komárom a szovjet csapatok kezébe kerüljön. Az arcvonaltá háttérben végrehajtott merész átkaroló támadás a fasiszta csapatokat oly hirtelen érte, hogy nem is tanúsított komoly ellenállást. A hadművelet megismételt Szöny község körzetéből a komáromi kikötő ellen. Ennek eredményeként Komárom is csakhamar a támadó szovjet csapatok kezébe került. A város villanytelepére a szovjet haditengerészek tüzték ki a háromszínű hadilobogót." /2.a - 13/

A szovjet csapatok Nagyigmánd elfoglalása után tovább támadva kiérnek a Dunához, elvágják a Komárom-Győr vasutvonalat.

A Komáromhoz tömörült német alakulatokat ezzel teljesen a Dunához szorítják, jelentős részüket felszámolják.

A 3. Ukrán Front parancsnoka Acsteszer, Sur /Mór/ körzetében magyarányu csapatösszevonást hajt végre azzal a céllal, hogy innen indítson támadást Sopron-Bécs elfoglalására.

Felszabadul Komárom.

PESZTYEREV, Alexej Ivanovics /1910 - / hadnagy, a 252. lövészhadosztály egyik zászlóaljának parancsnoka. 1939 óta párttag. Katonai szolgálatát 1941 júniusában kezdte, a frontra 1944 januárjában került. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, a Honvédő Háború, a Vörös Csillag Érdemrend és számos érdemérem kitüntetésje.

A 252. lövészhadosztály egységei 1945. március 27-én egész napon át elkeseredett küzdelmet vívtak Komárom felszabadításáért, de nem sikerült a városba betörniük. Ekkor a hadosztályparancsnok elrendelte az erők gyors átcsoportosítását és a roham új időpontját március 28-án hajnalban határozta meg. Pesztyerev hadnagy, a terep gondos szemrevételezése után felkészítette tisztjeit és katonáit a rájuk váró feladatra. Még napkelte előtt a zászlóalj rejtett utakon megközelítette Komárom első házait. Amikor hajnali négy órakor a támadás jele felröppent, Pesztyerev zászlóalja már utcai harcokat vívott, és elsőként ért ki a Dunához, ezzel elvágta az általa bekerített hitlerista csoport visszavonulási útjait. Másnap éjjel Pesztyerev hadnagy zászlóalja felkészült a Dunán való átkeléshez és a csehszlovákiai Komarno elfoglalására.

BUSZARGIN, Ivan Matvejevics /1919 - / hadnagy, a fenti alakulat egyik századának parancsnoka. Az SZKP-nak 1945-től tagja. 1939-ben vonult be és 1941 júliusától teljesített frontszolgálatot. A Szovjetunió Hőse, a Lenin-rend, három Vörös Csillag Érdemrend és számos érdemérem tulajdonosa.

1945. március 28-án alegysége részt vett a Komárom elfoglalásáért indított támadásban. Katonáival az elsők között ért be a városba. A kibontakozó heves utcai harcokban kiemelkedő bátorságról tettek tanubizonyságot. Buszargin hadnagy vezetésével a század egész utcasorokat tisztított meg a fasisztáktól és hamarosan kijutott a Duna partjára. Itt elkéseredett tüzharcban hiúsította meg a bekerített hitlerista csoport kitörési kísérleteit. Az ellenség súlyos veszteségeket szenvedve végül is megadta magát. Komárom felszabadulása lényegében megpecsételte a csehszlovákiai Komárno német védőinek sorsát. A Dunán átkelő szovjet csapatok március 30-ra ezt a várost is felszabadították.

A németek jelentik, hogy a komáromi hidakat felrobbantották.

Estére a szovjet csapatok teljesen megtisztítják az ellenségtől a várost.

Szép tavaszi idő van, a hőmérő 16 fokos meleget jelez.

Megyénk területén elhallgatnak a fegyverek, befejeződtek a véres küzdelmek:

Komárom megye egész területe felszabadult!

IV.

... ÉS AZ ÉLET UJRA INDULT

1945. március 28. /szerda/

"JEGYZŐKÖNYV

Készült Felsőgallán 1945. évi március hó 28-án a községháza egyik termében délután 4-6 óraker a felsőgallai Nemzeti Bizottság megalakulása tárgyában.

Goda János kovács üdvözli a megjelenteket, előadja, hogy a Magyar Kommunista Párt megbízásából járt el, amikor a megjelenteket összehívta és ezennel felkéri őket, hogy saját kebelükből, korelnököt és gyűlés jegyzőt válasszanak. Jelenlévők egyhangulag megválasszák a gyűlés tartamára elnökül Goda Jánost és jegyzőül Sebald Gyulát. Nevezettek a tisztségeket köszönettel elfogadják.

Goda János elnök köszönetet mond a bizalomért és röviden ismerteti a Nemzeti Bizottság célját, hatáskörét és szervezetét. Kiemeli, hogy a bizottság teljesen politika mentes és párton kívül álló olyan értelemben, hogy tagjai sorában az összes törvényesen működő pártok tagjait szívesen látja. Jelenleg törvényesen alakult politikai pártok a következők: Magyar Kommunista Párt, Szociáldemokrata Párt, Független Kisgazda párt, és végül a parasztpárt. Megállapítja, hogy megjelentek az említett partokat tényleg képviselik.

Mindenki előtt világossá teszi, hogy a Nemzeti Bizottság célja az, hogy a letűnt rezsim alatt községi képviselő testületnek nevezett működési körét átvegye...

Elnök... Záró szavaiban rámutat az ország jelenlegi elesett helyzetére és hálás elismeréssel emlékezik meg az Orosz Szovjethadsereg pompás győzelmeiről, és arról a páratlan segíteni akarásról mellyel a Szovjet kormány hazánkat nehéz helyzetében támogatja nemcsak elvi és erkölcsi alapon, hanem a valóságban is, aminek tanujelét adta az a százmilliósi kölcsönnel, melyet máris a magyar kormány rendelkezésére bocsátott...

Goda János megkéri a megjelenteket, hogy saját kebelükből a Nemzeti Bizottság tagjait válasszák meg. A választás minden tagra nézve egyhanguan a következő eredménnyel adta:

Nemzeti Bizottság elnöke: Virág Béla bányász lakik: VI. t. 304/6.

Másodelnök: Varga György mezőgazda Szent István u. 44. sz.

Bizottsági jegyző: Dr. Kokas János polg. isk. igazgató

Pénztáros: Ifj. Varga Ferenc mezőgazda Szent István u. 76. sz.

Pénztáros ellenőrök: Ruck Nándor mérnök Szt. Imre tér 7.

Birkás István kereskedő Fűzes u. 164.

Közgyám: Sebald Gyula vendéglős Deák Ferenc u. 8.

Közellátás vezetője: Varga József kereskedő Szent János u.

Közmunka vezetője: Bruck Nándor mérnök Szent Imre tér 7.

Adóügyek előadója: Szabó József műköszörüs Szent István u.

Vallás és közoktatásügyi előadó Dr. Kokas Ferenc tanár polg. isk.

igazgató Széchenyi u. 20.

Közegészségügyi előadó: Kovács Géza bányász VI. t. 365/1.
Mezőgazdasági vezetők: Varga Mátyás mezőgazda Szent István u. 101.
és Kiss Mihály mezőgazda II. Rákóczi F. u. 17.

Póttagul megválasztva:

Szászvári József bányász Battyányi u. 2

Németh Imre gyári munkás Kálvária u. 5.

Borbély János bányász lakás nélkül

Elnök felhívja jelenvoltakat, hogy a megválasztásra nézve észrevételeiket adják elő. Kifogás vagy észrevétel a választással szénben nem hangzott el. Ennélfogva Goda János elnök a Nemzeti Bizottságot megalakultnak jelenti ki és felhívja Virág Béla bányászt, hogy az elnöki széket foglalja el. A bizottság működéséhez jó szerencsét kívánva megbizását betöltöttnek nyilvánítja és visszalép.

Virág Béla elnök elfoglalja az elnöki széket, üdvözlí a megalakult Nemzeti Bizottságot és Goda János bányász közreműködéséért köszönetét fejezi ki. Felhívja a bizottság két tagját: Brick Nándort és Varga Györgyöt a jelen jegyzőkönyv hitelesítésére.

A gyűlést az elnök bezárja, mivel több tárgy nincsen." /36/

1945. március 29. /csütörtök/

Az új honfoglalás szimbólumaként Pusztaszeren ünnepélyes keretek között megkezdik a földreformrendelet végrehajtását.

1945. március 30. /péntek/

"Tárgy: A 15 tagból álló községi tanács megalakulásának kimondása és a legsürgősebb teendők megállapítása.

A községi tanács felkéri korelnöknek Szederkényi Mihály munkatársat, hogy ismertesse a községi tanács előtt a mai gyűlés tárgysorozatát. Pásztor munkatárs kifejti, hogy a koalíciós kormány elgondolásainak megfelelően nálunk is, mint másutt, fel kell állítani a községi tanácsot mely hivatva lesz intézkedni a községünket érintő legsürgősebb kérdésekben, ezek pedig ezidőszerint a következők.

1. A községi anyakönyvek további vezetése a születések és halálozások pontos bejegyzése. ...

2. Községi ügyek és az ezekkel szorosan összefüggő közigazgatási intézkedések, továbbá a romeltakarítás, mely robot munkában volna elvégezhető.

3. / Iskoláinkban a tanítás folytatása, egyelőre az I-IV. osztályig. Nem szabad ezt a nemzeti szempontból is annyira fontos kulturkérdést elhanyagolni, melynek eddigi akadályai a front tőlünk való távolodásával lényegesen csökkentek." ...

Jelölőbizottság javaslatára 5 tagu intéző bizottságot választanak, amely március 31-én "bemutatózó látogatásra elmegy a helybeli katonai tárparancsnoksághoz" a községi tanács kívánságait tolmácsolni. - A következő ülést április 2-án 9.00 órára hívják össze. /II.45 - II/ 454/

"Esztergomvármegyei m.kir.gazdasági felügyelőség.

Tárgy: A tavaszi mezőgazdasági munkák elvégzése

Községi

Előljáráságnak

Tát

Elérkezett a legvégső időpontja annak, hogy a tavaszi szántási, vetési munkálatok meginduljanak és mielőbb befejeztessenek. Ezt kívánja az ország közellátási és mezőgazdasági érdeke.

Felhívom tehát, hogy az összes rendelkezésre álló eszközök legteljesebb kihasználása mellett a tavaszi szántási és vetési munkálatokat indítsa meg és hasson oda, hogy minden talpalatnyi mezőgazdaságilag művelhető terület bevetessék. Ezen cél érdekében a község területén levő összes igaerőt igénybe kell venni az olyan munkálatok elvégzéséhez, amelyek kézierővel nem végezhetőek el. Amennyiben az igaerő nem volna elegendő, úgy a községben állomásozd vörös katonai alakulattól lehet kérni az igaerőnek mezőgazdasági célokra való rendelkezésre bocsájtását. - Heg kell jegyezmem, hogy a szántásnál a mesgyéket nem kell figyelembe venni, hanem azt a legjobb erőkihasználás mellett kell elvégezni úgy, hogy több egyén tulajdonát fogásokba egybe kell venni, esetleg több ingatlant keresztbe is lehet szántani.

4 kézimunkaerőt a férfi és női lakosság legteljesebb bevonásával, szükség esetén honvédelmi igénybevétel útján kell biztosítani.

Vetőmag céljaira az összes rendelkezésre álló készleteket /abrákészleteket is!/ igénybe kell venni úgy, hogy akinek feleslege van, köteles azt a hiányban szenvedőknek kölcsön adni. Lényeg, hogy minden terület be legyen vetve!...

A tett intézkedésekről, azok várható eredményéről, különösen az elért eredményekről, a végzett munkák mennyiségéről 5 naponként tegyen részletes jelentést.

Első jelentésében térjen ki, illetve jelentse a meglévő apaállatok számát /bikákat név szerint/, továbbá legalább megközelítő pontossággal a lovak, ökrök, tehének, növendékmarhák, anyasertések és növendékek, továbbá birkák és bárányok számát, egyben jelentse, hogy a községi gazdasági előljáró meg van-e?

Esztergom, 1945. évi március hó 30.-án.

/: ... :/

m.kir.gazdasági felügyeli
mb, hivatalvezető"

/II.65/

1945. március 31. /szombat/

"Március 31.

A sziklás dombon épült esztergomi székesegyház háttérbe szorítja az ódon erődöt, amely lépcsőkkel, falakkal és terméskő bástyákkal emelkedik a dombon.

Mögötte a felrobbantott esztergomi híd és a Dunához simuló országot, amely közvetlenül a hegyek lábánál fut a Duna mellett. Ezekről, a hegyekről, szorították le a mieink a németeket a folyóhoz, felíg bekerítve őket, majd a folyóparton szétzúzták az ellenséget.

Csodálatos a tájkép, a hosszukás szigetekkel szeldelt, bővizű Duna fölött; a szigeteken kicsiny ligetek meg rétek zöldellnek. A szlovákiai part odaát alacsony, a háttérben kéklő távoli hegyek és a nemrég lezajlott csatáiról nevezetes Garam-Nyitra közének zöld síksága...

Azután Nyergesujfalu és Söttő - két szép falu, szőlőskertek között, itt szorítottuk a Dunába a Komárom bevétele után körülzárt csapatok roncsait. A németek itt nem önszántukból fürödtek, amikor a tulsó partra igyekeztek... A néma rakparton elhagyott német páncélosok. Kompok roncsai a vízben. A falusi házakon belövések, de a nyáriasan sűrű zöld növényzet jótékonyan eltakarja a háboru sebeit.

Néztem a lebombázott, romba dőlt gyárat - az angol légerő zuzta szét - , mellette a romba dőlt Almásfüzitőt; utána megint békés volna a táj, ha hirtelen nem bukkannának föl még mindig füstölgő salétromsavas hordók, törött géprészek és kis földhalmok - sirdombok, alattuk azok, akik a minap estek el itt a harc közben... Tátongó gödrök, bombatölcsérek zúrzavara, majd megint békés a táj, tehéncsorda kolompol, a sima országoton pedig katonai autóink kerekei surrognak...

Komárom után az országot elkanyarodik a Dunától, elhalad egy hatalmas erdő mellett, melyet gyeptéglákkal olyan tökéletesen álcáztak, hogy nem látni mást, csak a síkság fölött enyhén zöldellő halmokat. Ezt az erődítményt menetből foglaltuk el, a fasiszták pánikba estek, még felrobbantaniuk sem sikerült gigászi védőműveiket. Tegnap az erőd pincéiből és betonfedezékeiből előbujt néhány ezer meghunyászkodott német és magyar katona. Maga az erőd teljesen épen került a kezünkbe, óriási lőszer-, élelmiszer- és fegyverraktáraival együtt.

Komáromtól Győrig harmincöt kilométer a távolság. De ma még nem utazom oda; éjszakai hálótársaim - Szincov, a Pravda és Kosztyin, a rádió tudósítója - arra kértek, szenteljük a napot Ácsnak. Most tehát Ácson vagyunk, ahová mi, haditudósítók két gépkocsival érkezünk.

Kicsiny, tarka házak, hatalmas cukorgyár. Csapataink március 28-án szabadították fel, ma pedig a gyár már két műszakban dolgozik, mindegyik műszakban háromszáz emberrel; a magyar munkások megindították a gépeket, és egy művezetőt választottak meg gyárigazgatóknak.

Az ácsi gyárban azonban már ott van a mi parancsnokunk és helyettese, Hamedov főhadnagy, úzbég, Szamarkand területi komszomobiztonságának tagja...

Miről is beszélgetünk?

A tizenkét földbirtokról /tizenkétezer hektár föld, abból háromezer Ács környékén/; a jószágról meg a lovakról amelyeket a mieink élelmezés végett elhajtának, az ukrán és az orosz hadifogyokról, akiket a németek utépítési munkára hoztak ide, most pedig szabadok immár; továbbá Győr városáról, ahová azért utazom, hogy ott legyek Magyaróvár ostrománál. Ez az utolsó magyar város az Ausztria felé vezető uton..." /II.42 - 227-229/

A Szovjet Tájékoztatási Iroda jelenti:

"A március 16 - április 4 közti időben végrehajtott előretörés következtében a 2. és 3. Ukrán Front csapatai befejezték Magyarország egész területének felszabadítását a német megszállóktól." /3-469/

A Budapesti Nemzeti Bizottság távirata a Vörös Hadsereg főparancsnokához :

"Az évszázadok sötét elnyomatása alól felszabadult magyar nép, amikor hálatelt szívvel mond köszönetet országának felszabadításáért, megfogadja, hogy ezt a szabadságot megőrzi és megszilárdítja. Megteremti a valóban független, szabad, demokratikus Magyarországot, és ezzel a Szovjetunió népei és a magyar nép jóbaráti viszonyát megdönthetetlen alapokra helyezi." /11-222/

"Esztergomi járás főazolgabirája.
93/1945.

sz.

Tárgy: Nagybirtokrendszer megszüntetése és a földművesnép földhözjuttatása

Valamennyi Községi Előljáráságnak!

Székhelveiken.

Az ideiglenes nemzeti kormánynakfenti tárgyban kiadott rendeletét a helyszínrre kiszálló gazdasági felügyelőség kiküldöttje útján kiadom azzal, hogy a rendeletet áttanulmányozása, valamint a gazdasági felügyelőség kiküldöttjének szóbeli rendelkezése folytán a szükséges intézkedéseket azonnal tegye meg.

Megjegyzem, hogy az azonnali intézkedés szószerint értendő, tehát meg is kell tenni, mert egy órai halasztást sem tűrhetek, mivel a felsőbb, azaz a megyei nemzeti tanácsnak nekem is azonnal kell jelentést tennem.

A községi földigénylő bizottság megalakulását és működése megkezdését f.hó 13-án a járási nemzeti bizottságba delegált tagjával küldje be.

Tehát f.hó 13-án d.e. 10 órára Esztergomba, a Városházára a községi nemzeti bizottság által, a járási nemzeti bizottsága delegált tag jelenjen meg.

Esztergom, 1945. április 8.

/:Pecsetét:/

Olvashatatlan aláírás/
főszolgabíró. "

/II.66/

"Sok nagyszerű katonám halt hősi halált Battonyától az osztrák határig tartó véres ütközetek során. Négyyszer kellett újra feltölteni a zászlóaljamat, négyyszer álltak újabb harcosok az elesett hősök helyére. Először a debreceni harcoksiütközet után, másodsor Budapest alatt, harmadszor a Dunántulon, negyedszer pedig az osztrák határ közelében. Battonyától Sopronig sok száz községben, faluban pihenik örök álmukat zászlóaljmag egykori katonái Magyarország felszabadításának részvevői." /II.67/

"Ma az ország minden vidékén szovjet katonasírok és az elesett szovjet hősök emlékművei hirdetik, hogy a nagy szovjet nép sok fia áldozta életét a magyar szabadságért; sok szovjet anya, hitves, testvér és gyermek hullatta gyászkönyzeit az elesettekért, A magyar nép mélységes hálával gondolja a i-rokat és emlékműveket, a hazánk felszabadításáért vívott ádáz küzdelem e szent emlékeit és emlékeztetőit. De felszabadított népünk nem passzív kegyelettel, hanem tettekkel emlékszik a hősökre, új élet teremtésével és az új élet alkotásaival örökíti meg azok emlékét is, akik vérük hullatásával és életük feláldozásával nyitották meg az utat Magyarország demokratikus fejlődése előtt." /7-134/

KOMAROM MEGYE
FELSZABADULÁSÁNAK BETÜRENDES
MUTATÓJA

Agostyán	1945. III. 19.	Kömlőd	1945. III. 18.
Aka	1945. III. 20.	Környe	1945. III. 19.
Almásfüzitő	1945. III. 27.	Lábatlan	1945. III. 26.
Ács	1945. III. 26.	Leányvár	1945. III. 21.
Ácsteszer	1945. III. 21.	Máriaalom	1944. XII. 25.
Ászár	1945. III. 27.	Mocsa	1945. III. 24.
Baj	1945. III. 20.	Mogyorósbánya	1945. III. 25.
Bajna	1945. III. 21.	Nagyigmánd	1945. III. 26.
Bajót	1945. III. 22.	Nagysáp	1945. III. 22.
Bakonybánk	1945. III. 26.	Naszály	1945. III. 20.
Bakonysárkány	1945. III. 24.	Neszmély	1945. III. 21.
Bakonyszombathely	1945. III. 22.	Nyergesujfalu	1945. III. 26.
Bana	1945. III. 26.	Oroszlány	1945. III. 17.
Bábolna	1945. III. 26.	Piliscsév	1944. XII. 25.
Bársonyos	1945. III. 27.	Pilismarót	1944. XII. 26.
Bokod	1945. III. 18.	Pilisszentlélek	1944. XII. 26.
Csatka	1945. III. 21.	Réde	1945. III. 24.
Császár	1945. III. 19.	Sárisáp	1945. III. 21.
Csép	1945. III. 24.	Sur	1945. III. 21.
Csolnok	1945. III. 24.	Süttő	1945. III. 27.
Dad	1945. III. 18.	Szák	1945. III. 19.
Dág	1945. III. 25.	Szend	1945. III. 19.
Dorog	1945. III. 25.	Szomód	1945. III. 20.
Dömös	1944. XII. 24.	Szomor	1945. III. 16.
Dunaalmás	1945. III. 23.	Szóny	1945. III. 27.
Dunaszentmiklós	1945. III. 21.	Tardosbánya	1945. III. 21.
Epöl	1945. III. 21.	Tarján	1945. III. 21.
Esztergom	1945. III. 21.	Tata	1945. III. 19.
Ete	1945. III. 27.	Tatabánya	1945. III. 21.
Gyermely	1945. III. 21.	Tárkány	1945. III. 27.
Hánta	1945. III. 19.	Tát	1945. III. 25.
Héreg	1945. III. 21.	Tokod	1945. III. 25.
Kecskéd	1945. III. 18.	Uny	1944. XII. 25.
Kérékteleki	1945. III. 26.	Várgesztes	1945. III. 17.
Kesztölc	1944. XII. 25.	Vérteskethely	1945. III. 22.
Kisbér	1945. III. 26.	Vértessomló	1945. III. 17.
Kisigmánd	1945. III. 27.	Vértesszöllős	1945. III. 20.
Kocs	1945. III. 19.	Vértestolna	1945. III. 19.
Komárom	1945. III. 28.		

F O R R Á S O K

A szövegben közölt számkombinációs forrásmegjelölés első tagja az alább felsorolt könyvek, illetve egyéb irodalom sorszámát jelöli, míg a második, a kötőjel utáni szám, az így megadott miúból közölt idézet oldalszámát /-számaít/ jelenti. Az átdolgozáshoz és bővítéshez felhasznált forrásokat a számkombináció előtti "II." jelöli. A levéltári illetve hírlapi anyagok forráshelyét csak egy sorszámmal közöljük./

K ö n y v e k :

- 1./ Bárdos László István: Bányászsziv és bányászököl. /Tatabánya munkásmozgalmának története a bányanyitástól a felszabadulásig. 1896-1945./ Tatabánya, 1958. Városi Tanács VB.
- 2./ Bárdos László István: Tatabánya a szocialista fejlődés útján. Kiad.: Tatabánya, Városi Tanács VB. 1960. Atheneum ny.
- 2/a. Dezsényi Miklós: A szovjetorosz dunai hajóraj harcai Magyarország felszabadításáért. Bp. 1946. Atheneum ny.
- 3./ Felszabadulás. 1944. IX. 26-1945. IV. 4. dokumentumok hazánk felszabadulásának és a magyar népi demokrácia megszüntetésének történetéből. Bp. 1955. Szikra Kiadó.
- 4./ Karsai Elek dr.: A budai vártól a gyepűig. Bp. 1965. Tancsics Kiadó.
- 5./ Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Adatok a magyar partizánmozgalm történetéhez. Szerk.: Kovács István, Flórián János. Bp. 1946. Atheneum kiadás.
- 6./ Harsányi János: Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Dokumentumok a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom történetéből. 1941-1945. Bp. 1966. Zrinyi Kiadó.
- 7./ Magyarországi felszabadító hadműveletek. 1944-1945. Szemelvények A Nagy Honvédő Háború története 1941-1945. c. műből. Bp. 1964. Zrinyi Kiadó.
- 8./ Malahov ezredes: A Balatontól Bécsig. = Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Bp. 1960. Zrinyi Kiadó.
- 9./ Markin: A Duna partján. /Bp./ 1954. Honvéd Kiadó Intézet.
- 10./ Nagy Gábor: Felszabadító harcok Komárom megye területén. /1944. XII. 24. - 1945. III. 28./ - /Kézirat/.

- 11./ Nemes Dezső: Magyarország felszabadulása. - Magyarország fejlődése a felszabadulás után. 12., jav. kiad./ Bp. 1960, Kossuth Kiadó.
- 12./ Tatabánya 1944-45-ben. /Adatok Tatabánya 10 éves történetéhez./ Kézirat Megyei Könyvtár Helytörténeti gyűjt. ltzsz. 50.
- 13./ Timmer József: Tavasz Tatabányán. = A szabadság hajnalán /Antológia./ Kiad.: MSZMP KB. Párttörténeti Intézete. Bp. 1965. Kossuth Kiadó.
- 14./ Tóth Sándor: A szovjet hadsereg felszabadító harcai Magyarországon. Bp. 1965, Zrinyi Kiadó.

Levéltári és hírlapi anyagok:

- 15./ Komárom megyei Levéltár /rov.:KmLE./ Polgármesteri iratok 20 883/1944. sz.
- 16./ KmLE. Polgármesteri iratok 20 884/1944. sz.
- 17./ KmLE. Polgármesteri iratok 20 996/1944. sz.
- 18./ Szabad Esztergom, 1945. XII. 26. 1/23. sz.
- 19./ KmLE. Bokod község közgyűlési jegyzőkönyvei 1930. VIII. hótól, 436. l.
- 20./ KmLE. Komárom-Esztergom vármegye Törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei. 1945. VIII. 28. Alispáni jelentés.
- 21./ Komárom megyei Muzeumi Szervezet Helytörténeti gyűjtemény. 65.45.1. ltzsz.
- 22./ KmLE. Főispáni iratok 10/1945. MÁK. RT. Esztergomi bányság, Tokod, 1945. IV. 21.
- 23./ Uj Szó, 1945. II. 14.
- 24./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1955. I. 1. X/1. sz.
- 25./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1954. XII. 25.
- 26./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1955. III. 5.
- 27./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1955. I. 12.
- 28./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1955. III. 12.
- 29./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1954. XII. 25.
- 30./ Komárom megyei Dolgozók Lapja, 1955. III. 16.
- 31./ Magyar Nemzet, 1964. VI. 21.
- 32./ Béke és Szabadság, 1955. III. 20.
- 33./ Népakarat, 1945. IV. 22.
- 34./ Szabad Nép, 1945. III. 28.
- 35./ Szabad Nép, 1945. III. 27.
- 36./ KmLE. Felsőgallai Nemzeti Bizottság jegyzőkönyvei. 1/1945. Eln.

II.

- 37./ Árokey Lajos: Emlékező tájak. A Szovjetunió Vörös Hadseregének harcai nyomán. Bp. 1970. Zrínyi Katonai Kiadó.
- 38./ Fegyverrel a hazáért. Szerk.: Dombrádi Lóránd - Nagy Gábor. Bp. 1980. Kossuth - Zrínyi Katonai Kiadó.
- 39./ Hazánk felszabadulása. 1944-1945. /Tanulmányok/. Bp. 1970. Zrínyi Katonai Kiadó.
- 40./ Hősök. A Szovjetunió hősei a magyarországi felszabadító harcokban. 1944-1945. Főszerkesztő: Liptai Ervin, A. I. Babin. Bp. 1981. Zrínyi Katonai Kiadó.
- 41./ Karsai Elek - Somlyai Magda: A felszabadulás krónikája. 1944 ősze - 1945 tavasza. /Dokumentumgyűjtemény/ Bp. 1970. Kossuth Kiadó.
- 42./ Luknyickij, Pavel: Magyar napló. 1944 november - 1945 április. Bp. 1980. Kossuth - Zrínyi Katonai Kiadó.
- 43./ Magyarország felszabadítása. Tanulmányok hazánk felszabadításának történetéből. Irta: Gazsi József - Kiss András - Nagy Gábor... Bp. 1975. Zrínyi Katonai Kiadó - Kossuth Könyvkiadó.
- 44./ A munkáshatalomért! Komárom megye forradalmi munkásmozgalmának harcosai. Életrajzgyűjtemény. Tatabánya, 1980. MSZMP Komárom megyei Bizottsága - Komárom megyei Lapkiadó Vállalat.
- 45./ Sorsforduló. Iratok Magyarország felszabadulásának történetéhez. I-II. köt. Szerk.: Karsai Elek és Somlyai Magda. Bp. 1970.
- 46./ Teleki Éva: Nyilas uralom Magyarországon. 1944. október 16 - 1945. április 4. /Bp./ 1974. Kossuth Könyvkiadó.
- 47./ Vadász Ferenc: Legenda nélkül. Száz partizán és ellenálló története. Bp. 1975. Móra Kiadó.
- 48./ Veress D. Csaba: A Dunántul hadi krónikája, 1944 -1945. Bp. 1984. Zrínyi Katonai Kiadó.
- XXX—
- 49./ Nagy Gábor: A 46. hadsereg tevékenysége 1945. március 16 - április 4-ig a bécsi támadó hadműveletben. = Hadtörténeti Közlemények, 1970. 1. sz.
- 50./ Nagy Gábor: Adalékok Komárom megye felszabadításának történetéhez. /1944. december 24-31./ = Hadtörténeti Közlemények, 1983. 3. sz. 426. p.
- 51./ Szekeresné Niszler Mária: A táti hidfő. = Hadtörténeti Közlemények, 1980. 1. sz. 102-123. p.

- 52./ Győrffy Sándor - Spáczay Hedvig: A IX. SS. hadtestparancsnokságának titkos napi jelentései a Budapestért folyó harcokról. = Hadtörténeti Közlemények, 1975. 1. sz. 190 - 191. p.
- 53./ KmLE. Ács község iratai 21/1945.
- 54./ KmLE. Mogyorósbánya község iratai 1/1945. fl.
- 55./ KmLE. Tát község iratai 3/1944.
- 56./ KmLE. Tát község iratai 1/1945.
- 57./ KmLE. Tokod község iratai 45/1945.
- 58./ Tóth Sándor: Budapest ostroma. = Hadtörténeti Közlemények, 1975. 2. sz.
- 59./ KmLE. Tát község iratai 4/1945.
- 60./ KmLE. Tát község iratai 22/1945.
- 61./ KmLE. Tát község iratai 19/1945
- 62./ KmLE. Acsteszer község iratai 327/1945.
- 63./ KmLE. Acsteszer község iratai 335/1945.
- 64./ KmLE. Tát község iratai 180/1945. ai.
- 65./ KmLE. Tát község iratai 20/1945.
- 66./ KmLE. Tát község iratai 46/1945.
- 67./ Bertalan István Béla: Az osztag és parancsnoka. = Népszabadság, 1984. október 8. 6. p. /Beszélgetés Vaszi-lij Pavlovics Brjuhov altábornaggyal./

A t é r k é p e k

Nagy Gábor munkái, a 10. sz. alatt feltüntetett tanulmányának mellékletei.

A 12., illetve 43. oldalon közölt grafikák néhai Kóthay Ernő festőművész alkotásai.

A 43. oldalon a Hősök /L.: II.40./ c. könyv belső címlapjának rajzát közöljük.

T A R T A L O M

Bevezető.....	3
I. Előzmények.....	5
II. A szovjet csapatok hadműveletei Budapestért.....	
II/A. A 3. Ukrán Front harcai Komárom megye területén a Budapest bekerítéséért folytatott támadás idején. /1944. XII. 20 - XII. 31./.....	13
II/B. A német hadvezetés első ellencsapásának visszaverése Komárom megye területén /1945. I. 1 - 1945. I. 14./.....	25
II/C. Komárom megye a Budapest felszabadításáért folytatott harcok idején /1945. I. 15. - 1945. II. 13./.....	44
III. A bécsi támadó hadművelet. A 2. Ukrán Front harcai Komárom megye teljes felszabadításáért /1945. II. 17 - 1945. III. 28./.....	55
IV. ... és az élet újra indult.....	82
Komárom megye felszabadulásának betürendes mutatója.....	88
Források.....	89

A 3. UKRÁN FRONT HADMŰVELETEI

1944. XII. 23-31-18.

A NÉMETEK ELSŐ FELMENTÉSI KISÉRLETE

1945. jan. 2-7. között.

46. HOB. HADMŰVELETEI KOMÁROM MEGYÉBEN
 (1946 március 20-28-ig)

